

تحليل مباني و الزامات اقتصاد مقاومتی؛
دستاوردهایی برای سیاستگذاری توسعه کشاورزی و روستایی

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

کد موضوعی: ۲۵۰
شماره مسلسل: ۱۵۱۵۴
آذرماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	روش‌شناسی
۳	یافته‌ها
۳	۱. شرایط علی
۴	۲. چپستی اقتصاد مقاومتی
۶	۳. الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی
۶	۳-۱. بهره‌برداری از ظرفیت‌های داخلی
۷	۳-۲. تولید داخلی اقلام راهبردی و اساسی
۷	۳-۳. ثبات در سیاست‌های اقتصادی و خودداری از نایمن کردن فضا برای تولید داخل
۸	۳-۴. کاهش وابستگی به نفت و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های درآمدزا
۸	۳-۵. شناسایی بازار، بازاریابی و رونق صادرات
۸	۳-۶. تحقیق و توسعه و ارتقای کیفیت
۸	۳-۷. توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصادی
۹	۳-۸. مدیریت جهادی
۱۴	۳-۹. فسادستیزی
۱۵	۳-۱۰. اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف
۱۵	۳-۱۱. اولویت‌بندی و انضباط مالی
۱۶	۳-۱۲. راهنمایی، هدایت و تسهیل فضا
۱۶	۳-۱۳. توجه به نیروی انسانی و شرکت‌های دانش‌بنیان
۱۷	۳-۱۴. توجه به توسعه مقاطع وارداتی در کنار تحصيلات تکمیلی
۱۸	۳-۱۵. توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۸	۳-۱۶. اصلاح نظام اعتبارات و تسهیلات بانکی کشور
۱۹	۳-۱۷. هماهنگی بین سه قوه و استفاده حداکثری از ظرفیت‌های موجود
۱۹	۳-۱۸. تأمین زیرساخت‌های حقوقی
۱۹	۳-۱۹. تقویت نگاه جامع و کل‌نگر در مدیریت اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی عملیاتی برای آن
۲۰	۳-۲۰. تلقی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی

۲۱	گفتمان‌سازی.....	۳-۲۱
۲۱	استفاده حداکثری از زمان، منابع و امکانات.....	۳-۲۲
۲۱	پایش و ارزشیابی مداوم و سیاستگذاری مبتنی بر شواهد.....	۳-۲۳
۲۳	ارتقا و اصلاح نظام برنامه‌ریزی متمرکز، با رویکرد منطقه‌گرایی و تمرکززدایی.....	۳-۲۴
۲۳	شاخص‌ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی.....	۴
۲۵	چارچوب منطقی.....	۴-۱
۲۵	چارچوب سلسله‌مراتبی (SAFE).....	۴-۲
۲۹	جهت‌گیری‌های توسعه روستایی و کشاورزی در راستای اقتصاد مقاومتی.....	۵
۳۰	سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی.....	۵-۱
۳۱	راهبردهای اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی.....	۵-۲
۴۹	نهادسازی مناسب اقتصاد مقاومتی با تأکید بر بخش کشاورزی و توسعه روستایی.....	۵-۳
۶۰	نتیجه‌گیری.....	
۸۹	منابع و مأخذ.....	

تحلیل مبانی و الزامات اقتصاد مقاومتی؛ دستاوردهایی برای سیاستگذاری توسعه کشاورزی و روستایی

چکیده

اقتصاد مقاومتی، حتی در شرایط فشار و تحریم، زمینه رشد و شکوفایی را فراهم می‌کند. هدف نهایی فشارهای اقتصادی، ایجاد یأس در مردم، جدا کردن آنان از نظام اسلامی و از بین بردن پشتوانه مردمی است و بنابراین می‌توان عنوان «جنگ اقتصادی» را بر این هجمه سازماندهی شده گذارد. سؤال اساسی آن است که چرا پس از گذشت ۶ سال از طرح موضوع اقتصاد مقاومتی، هنوز تحول جدی در نظامات، جهت‌گیری‌ها و شاخص‌های مربوطه صورت نگرفته است و اصولاً چه عوامل کلیدی باید دستخوش تحول می‌شدند که مورد غفلت قرار گرفته‌اند. در مطالعه حاضر، ابتدا با هدف ایجاد اجماع و جلوگیری از قرائت‌های نادرست، شرایط علی و چیستی اقتصاد مقاومتی از طریق کدگذاری بیانات مقام معظم رهبری در زمینه اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی ۱۳۸۹/۶/۱۶ الی ۱۳۹۴/۹/۳۰ تبیین شده است. در مرحله بعدی کدگذاری، الزامات و شاخص‌ها و معیارهای کلان اقتصاد مقاومتی احصا شدند تا هر یک از دستگاه‌های اجرایی بتوانند پس از شناخت صحیح، مأموریت‌ها و وظایف خود و نحوه تحقق آنها را مشخص کنند. استقرار نظام برنامه‌ریزی محلی و تأکید بر منطقه‌گرایی به‌جای بخشی‌نگری دو عامل و الزام بسیار کلیدی و زیربنایی در شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌رود. در این راستا نهادسازی جهادی و توسعه‌ای امر ضروری است. نهاد جهادی و توسعه‌ای باید بتواند براساس نگاه خوشه‌ای و یکپارچه، کارکردهایی از قبیل شناسایی بازارهای پردرآمد جهانی و ملی، تأمین سریع زیرساخت‌های لازم به‌خصوص در زمینه خوشه‌های صادرات‌محور، سرمایه‌گذاری خطرپذیر، شناسایی قابلیت‌های اقتصادی محلی، پرورش و شناسایی کارآفرینان و دانش‌آموختگان مجرب و اعطای اعتبارات کارآفرینی به‌دور از تضامین و وثایق مرسوم را به نحوی انجام دهد که نهایتاً بنگاه‌های کوچک و متوسط رقابت‌پذیر، صادرات‌گرا و مبتنی بر مشارکت و انتفاع آحاد مردم در پهنه سرزمین توسعه یابند. در حقیقت، رویکرد کلی این نهاد، تمرکز بر مکان به‌جای بخش اقتصادی و پرهیز از بخشی‌نگری است؛ تا بر این اساس، پربازده‌ترین طرح‌های اقتصادی با توجه به قابلیت‌های محلی طراحی و اجرا شود. در حال حاضر فقدان چنین نهادهایی، حلقه مفقوده اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌رود. البته از آنجایی که یکی از اهداف اصلی این گزارش، حصول دستاوردهایی برای سیاستگذاری توسعه کشاورزی و روستایی براساس ویژگی‌ها، الزامات و معیارهای اقتصاد مقاومتی بود، لذا نهادسازی با تأکید بر بخش کشاورزی و توسعه روستایی مطرح شده است. هرچند نهادسازی مذکور، براساس اصول تأمین مالی هوشمند و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (چه شهری و چه روستایی) طراحی شده است و لذا به‌صورت عام نیز قابل کاربرد است. در گزارش کنونی اقدامات و

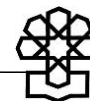
سیاست‌های اجرایی بخش کشاورزی و توسعه روستایی در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی احصا شده است. در این راستا الگوی نوینی برای مدیریت راهبردی نیروی کار کشاورزی با توجه به الزامات اقتصاد مقاومتی ارائه شده است. توسعه «مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار» و توسعه فعالیت‌های کشاورزی کاربرتر و باارزش بالا از راهبردهای این الگو به‌شمار می‌رود. در این راهبرد، بر پرهیز از تداوم اتخاذ مدل تکنوکراتیک برای رسیدن به خودکفایی و پیگیری امنیت غذایی پایدار با مشارکت، مدیریت و بهره‌مندی خود کشاورزان تأکید شده است.

مقدمه

کشورهای مختلف به دلیل تغییرات بیرونی و تهدیدات موجود، در پی اتخاذ راهکارهایی برای افزایش قدرت انعطاف‌پذیری، مقاومت‌پذیری و رقابت‌پذیری اقتصاد خود برآمده‌اند. برای نمونه، کشور مالزی در برنامه یازدهم توسعه خود (۲۰۱۶-۲۰۲۰) افزایش تاب‌آوری اقتصاد خود را مدنظر قرار داده است و اقدامات و برنامه‌هایی را در این راستا پیش‌بینی کرده است. همچنین روزنامه ایندپندنت انگلیس در مطلبی تحت عنوان «خودکفایی غذایی بریتانیا در معرض خطر ناشی از اتکا به واردات خارجی میوه‌جات و سبزیجات» از وابستگی بالای این کشور به واردات محصولات کشاورزی قابل تولید در کشور انتقاد و از آن به‌عنوان یک نقطه ضعف یاد کرده است.^۱ در این بین، اقتصاد نظام جمهوری اسلامی ایران، علاوه بر تهدیدات ناگهانی، دائماً در حال مواجهه با تهدیدات ظالمانه برنامه‌ریزی شده از سوی قدرت‌های استکباری است. لذا اتخاذ راهبردهای مناسب برای افزایش توان تاب‌آوری آن در عرصه جهانی پرتلاطم، بسیار اساسی است. در این راستا و با شدت گرفتن تمرکز دشمن بر مسائل اقتصادی، مقام معظم رهبری، بحث اقتصاد مقاومتی را مطرح و در نهایت سیاست‌های کلان آن را ابلاغ کردند.

طبق تعاریف، اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار و تحریم، زمینه رشد و شکوفایی را فراهم می‌کند و طراحی‌های دشمن را برای ضربه زدن به رشد ملی، اشتغال و رفاه ملی خنثی و بی‌تأثیر می‌نماید. در صورت اجرای راهبردهای اقتصاد مقاومتی، شکنندگی اقتصاد در مقابل تکانه‌های گوناگون برطرف و در برابر بحران‌های جهانی مقاوم می‌شود. البته اقتصاد مقاومتی به مفهوم اقتصاد ریاضتی و اتخاذ اقدامات تدافعی و حصارکشی نیست. در حقیقت، اقتصاد مقاومتی بر تدوین برنامه‌های هوشمندانه، فعال، پیشگیرانه و آینده‌نگرانه‌ای تأکید دارد که منجر به جوشش و شکوفایی ظرفیت‌های داخلی و ارتقای شاخص‌هایی مانند عدالت اقتصادی - اجتماعی، رشد ملی، رفاه ملی، قدرت خرید افراد، سطح اشتغال و غیره می‌شود. سؤال اساسی در تحقیق حاضر آن است که چرا پس از گذشت

۱. <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/britains-food-self-sufficiency-at-risk-from-reliance-on-overseas-imports-of-fruit-and-vegetables-9574238.html>

۶ سال از طرح موضوع اقتصاد مقاومتی، هنوز تحول جدی در نظامات، جهت‌گیری‌ها و شاخص‌های مربوطه صورت نگرفته است و اصولاً چه عوامل کلیدی باید دستخوش تحول می‌شدند که مورد غفلت قرار گرفته‌اند. گزارش حاضر در ابتدا به بررسی شرایط علی، چیستی، الزامات، شاخص‌ها و معیارهای کلان اقتصاد مقاومتی پرداخته است. سپس این گزارش دو چارچوب شامل چارچوب منطقی و چارچوب SAFE را برای پایش و ارزشیابی اقدامات مربوط به اقتصاد مقاومتی معرفی کرده است. در نهایت در این مطالعه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی و راهبردهای مربوطه تحلیل شده و متناسب با هر یک از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، اقدام و سیاست اجرایی متناظر پیشنهاد شده است تا به‌عنوان یکی از مبنای اصلی تدوین بودجه فصل کشاورزی و منابع طبیعی و اعتبارات وزارت جهاد کشاورزی مدنظر قرار گیرد. شایان ذکر است که این اقدامات و سیاست‌های اجرایی و دستاوردهای مورد انتظار آنها می‌توانند در ارزیابی عملکرد وزارت جهاد کشاورزی و سایر نهادهای مرتبط نقش کلیدی داشته باشند.

روش‌شناسی

در این گزارش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. بنابراین به‌منظور تحلیل و تبیین شرایط علی، چیستی، الزامات، شاخص‌ها و معیارهای کلان اقتصاد مقاومتی، بیانات مقام معظم رهبری در زمینه اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی ۱۳۸۹/۶/۱۶ الی ۱۳۹۴/۹/۳۰ کدگذاری شده است. همچنین به‌منظور ارائه تحلیل‌های تکمیلی، از مرور برخی اسناد و منابع استفاده شد.

یافته‌ها

۱. شرایط علی

طراحی دشمن برای هدف قرار دادن رشد، اشتغال و رفاه ملی از یکسو و وجود عناصر آماده کار، دارای انگیزه، سرمایه و ابتکار در داخل کشور و به‌طور کلی‌تر، وجود ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی ازسوی دیگر، از شرایط علی پدیداری اقتصاد مقاومتی و اتخاذ این رویکرد به‌شمار می‌روند. به بیان دیگر، تمرکز بیشتر دشمن بر تضعیف پایه‌های اقتصاد کشور به‌منظور جدا کردن مردم از نظام اسلامی، در کنار وجود ظرفیت‌های عظیم داخلی، به‌کارگیری اقتصاد مقاومتی را ایجاب کرده است. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرماید: «دلیل دوم ما که امروز کار برامان مهم است، کارآفرینی مهم است، این است که ما امروز در مقابل یک فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می‌خواهد با فشار اقتصادی و با تحریم و با این کارهایی که شماها می‌دانید، سلطه اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور... مسئله، مسئله فشار است، می‌خواهند یک ملت را به زانو در بیاورند؛ می‌خواهند انقلاب را زمین بزنند. یکی از

کارهای مهم همین تحریم اقتصادی است. تحریم برای این است که ملت ایران به ستوه بیاید، بگوید آقا ما به خاطر دولت جمهوری اسلامی داریم زیر فشار تحریم قرار می‌گیریم؛ رابطه ملت با نظام جمهوری اسلامی قطع بشود. هدف اصلاً این است... این دلیلی است برای همه مسئولان و دلسوزان کشور که خود را موظف بدانند، مکلف بدانند به ایجاد کار، به تولید، به کارآفرینی، به پر رونق کردن روزافزون این کارگاه عظیم؛ که کشور ایران حقیقتاً امروز یک کارگاه عظیمی است»^۱.

ایشان در سخنرانی خود در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، مورخ ۱۳۹۱/۵/۳ می‌فرماید: «معلوم بود و طراحی‌ها نشان می‌داد که اینها (دشمنان) می‌خواهند بر روی اقتصاد کشور متمرکز شوند. برای مقابله با تحریم‌ها و فشار اقتصادی نظام سلطه، باید اقتصاد مقاومتی واقعی به وجود آوریم. ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی کشور؛ که خب همین وجود این ظرفیت‌ها هم بحمد... رهنمون شد که این حقیر و همفکران و همکاران و کمک‌ها، به این مسئله اقتصاد مقاومتی برسیم». هدف نهایی دشمن از فشارهای اقتصادی، ایجاد یأس در مردم، جدا کردن آنان از نظام اسلامی و از بین بردن پشتوانه مردمی بیان شده است و بنابراین می‌توان عنوان جنگ اقتصادی را بر این هجمه سازماندهی شده گذارد. اقتصاد مقاومتی برای مقابله هوشمندانه و خلاقانه با این جنگ با شناسایی، فعال‌سازی و استفاده از قابلیت‌های درونی ارزشمند، مدنظر قرار گرفته است و در صورت تحقق، سبب ناامیدی دشمن از تهاجم سیاسی، امنیتی، نظامی، اقتصادی و تحریم می‌شود. جدول ۱ پیوست، بیانات مقام معظم رهبری را در خصوص چرایی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد.

۲. چیستی اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی به مفهوم محکم‌سازی پایه‌های اقتصاد، در همه زمان‌ها - اعم از تحریم و غیرتحریم - الگوی مناسب و راهگشایی است. اقتصاد مقاومتی، هرگز به مفهوم اتخاذ سیاست‌های تدافعی، منفعلانه و ریاضتی نیست؛ بلکه بر پویایی، اقدامات فعال، جسورانه، خلاقانه و آینده‌نگرانه مبتنی است و می‌تواند «اهداف نظام جمهوری اسلامی را در زمینه مسائل اقتصادی برآورده کند؛ مشکلات را برطرف کند. اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار و تحریم، زمینه رشد و شکوفایی را فراهم می‌کند. ضربه‌های دشمن را اول کم‌اثر می‌کند، کاهش می‌دهد که این مال کوتاه‌مدت است و در میان‌مدت و بلندمدت به حرکت عظیم مردم اوج می‌دهد»^۲. تقویت تولید داخلی، ستون فقرات اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌رود. «اقتصاد مقاومتی واقعی» به مفهوم کارآفرینی در کشور، برای مقابله با تحریم‌ها و فشار اقتصادی نظام سلطه است.

۱. بیانات در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور، ۱۳۸۹/۶/۱۶.

۲. بیانات در دیدار اعضای مجمع عالی بسیج مستضعفین، ۱۳۹۲/۹/۶.

برنامه‌ها و طرح‌های اقتصاد مقاومتی، پویا، سازگار شونده، تکمیل شونده و متناسب با شرایط گوناگون، در هر برهه‌ای از زمان، اعم از تحریم یا غیر تحریم است. اقتصاد مقاومتی، مبتنی بر حرکت رو به جلو و پیش‌رونده است و سبب بالندگی حتی در شرایط تحریم می‌شود. بنابراین هرچند یکی از اهداف اساسی اقتصاد مقاومتی، مقابله با فشارهای اقتصادی است، ولی منحصر به شرایط تحریم نیست. پویایی، سازگار شوندگی و تکمیل شوندگی از ویژگی‌های اساسی و کلی هستند که به اقتصاد مقاومتی، قابلیت ویژه‌ای در همه زمان‌ها می‌بخشند. اقتصاد مقاومتی، علاوه بر اینکه مشکلات کوتاه‌مدت را برطرف می‌کند، راهبرد میان و بلندمدت نیز برای کشور به‌شمار می‌آید.

تحقق اقتصاد مقاومتی توان چانه‌زنی ایران در عرصه بین‌الملل را نیز بهبود می‌بخشد. رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «بنده عقیده‌ام این است که اگر ما توانستیم تولید را در داخل تقویت کنیم، اگر توانستیم از ظرفیت‌های داخلی به معنای حقیقی کلمه استفاده کنیم، حل مسائل بیرونی آسان خواهد شد؛ حل مسئله هسته‌ای آسان خواهد شد».^۱ ایشان چنین ادامه می‌دهد: «خب، مسئله هسته‌ای به صورت یک گره درآمده؛ این [مسئله] راه‌حلی دارد، [اما] آن راه‌حل‌ها متوقف به تقویت درونی ماست؛ اگر این تقویت در درون انجام بگیرد، آن کار آسان خواهد شد... حل آن مسائل آسان خواهد شد. اگر چنانچه ما توانستیم این مسئله داخلی را حل کنیم». یکی از مهمترین مؤلفه‌هایی که در تعریف اقتصاد مقاومتی مورد توجه قرار گرفته است، اتکای آن بر فرهنگ اسلامی - ایرانی است، به نحوی که مقام معظم رهبری آن را تقوای جامعه در بخش اقتصاد کشور تلقی کرده است.^۲

با توجه به بیانات ایشان می‌توان اظهار داشت که اقتصاد مقاومتی، راهبرد اساسی برای تحقق حماسه جهانی در عرصه اقتصاد ایران و جهانی‌سازی اقتصاد کشور است. ایشان در پیام خود به مناسبت ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در ۱۳۹۲/۱۱/۳۰ تصریح کرده است: «لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمانبندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید». بنابراین اقتصاد مقاومتی، به‌عنوان الگوی بومی و برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی، افق دید و چشم‌انداز گسترده‌ای دارد. جدول ۲ پیوست بیانات مقام معظم رهبری را در خصوص چیستی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد. به‌طور کلی، در تبیین اقتصاد مقاومتی موارد زیر قابل طرح است:

- محصول یک فرآیند معقول و مدبرانه و مشورت‌های طولانی است.
- بر پویایی، اقدامات فعال، دارای عقلانیت، جسورانه، خلاقانه و آینده‌نگرانه مبتنی است.

۱. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴/۳/۶.

۲. بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۴/۴/۲.

- به مفهوم تقوای اقتصادی جامعه (پرهیز از اسراف، التزام به انضباط مالی و غیره) است و در عین حال در بردارنده سیاست‌های تدافعی، منفعلانه و ریاضتی نیست.
- برنامه‌ها و طرح‌های آن، پویا، سازگار شونده، تکمیل‌شونده و متناسب با شرایط گوناگون، در هر برهه‌ای از زمان، اعم از تحریم یا غیرتحریم است.
- اثرگذار بر بهبود توان چانه‌زنی ایران در عرصه بین‌الملل است.
- مبتنی بر حرکت عظیم و مجاهدانه مردم است.
- درون‌زا و برون‌گراست.
- دانش‌بنیان و متکی بر مردم است. یعنی بنگاه‌های اقتصادی در عین حالی که از یافته‌های علمی در مدیریت خود بهره‌مند هستند؛ با مشارکت آحاد مردم شکل می‌گیرند، به گونه‌ای که آحاد مردم و نه عده‌ای محدود، از منافع این بنگاه‌ها برخوردار شوند.
- منجر به حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران در عرصه جهانی، برخاسته از فرهنگ انقلابی و اسلامی ایران می‌شود.

۳. الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی

تحقق اقتصاد مقاومتی، به مثابه الگویی برای شکوفایی قابلیت‌های درونی، در گرو توجه به الزامات آن است تا در نهایت در همه شرایط و زمان‌ها، از جمله در زمان تحریم، بتواند زمینه رشد و شکوفایی را فراهم کند. حال در ادامه، این الزامات مورد اشاره قرار می‌گیرند.

۳-۱. بهره‌برداری از ظرفیت‌های داخلی

فعال کردن ظرفیت‌های گسترده درونی کشور، در ابعاد علمی، انسانی، طبیعی، مالی، جغرافیایی و اقلیمی، لازمه به حرکت درآوردن تولید داخلی و استحکام بنیه درونی اقتصاد است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر پایه اقتصاد کشور براساس استفاده از ظرفیت‌های مردمی و تولید داخلی برنامه‌ریزی و مستحکم شود، دیگر برای تحریم‌ها و کاهش قیمت نفت عزا نمی‌گیریم و دچار نگرانی نمی‌شویم».^۱ ایشان ایده پیشرفت اقتصادی با تکیه بر کمک‌های خارجی را رد کرده است: «نگاه دوم به اقتصاد کشور، نگاه به پیشرفت اقتصاد با استفاده از کمک بیرون از مرزهاست؛ می‌گوید سیاست خارجی مان را تغییر بدهیم تا اقتصاد ما درست بشود، با فلان مستکبر کنار بیاییم تا اقتصاد رونق پیدا کند، تحمیل قدرت‌های مستکبر را در بخش‌های گوناگون و مسائل گوناگون بپذیریم تا اقتصادمان رونق پیدا کند؛ این هم نگاه دوم است. امروز شرایط کشور به ما نشان داده است که این نگاه دوم یک نگاه کاملاً غلط و عقیم و بی‌فایده است...

۱. بیانات در دیدار قشرهای مختلف مردم استان آذربایجان، ۱۳۹۳/۱۱/۲۹.

امروز خارجی‌ها و رؤسای قدرت‌های مستکبر می‌خواهند همین نگاه دوم را در مردم ما تقویت کنند.^۱ ایشان در عین تأکید بر بازگرداندن پول بلوکه شده ایران در آمریکا، ولی تحقق اقتصاد مقاومتی را از برگشتن این مبالغ بسیار مهم‌تر دانسته‌اند: «چنانچه این [اقتصاد مقاومتی] اتفاق بیافتد، برای ما هیچ اهمیتی ندارد که آن مقدار پولی که به ایران برمی‌گردد مثلاً صد میلیارد دلار است یا پنج میلیارد دلار؛ یعنی واقعاً اهمیت این در درجه بعد قرار می‌گیرد...»^۲ ناگفته پیداست که در این راستا قوای سه‌گانه کشور به‌ویژه دولت، باید چندین برابر وقت و توانی که برای بازگرداندن مبالغ مذکور صرف می‌کنند، برای رونق اقتصاد داخلی و تدوین سیاست‌ها و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور استفاده از ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی اختصاص دهند. البته در اقتصاد مقاومتی، از امکانات بیرون کشور نیز در راستای بهبود اقتصاد کشور استفاده می‌شود؛ ولی تکیه‌گاه اصلی، امکانات و ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی است. در این راستا برنامه‌ریزی و سیاستگذاری نباید سبب وابستگی اقتصاد کشور به امکانات و درآمدهای خارجی و متأثر شدن آن از شوک‌های اساسی در صورت تحریم و تغییر فضای بیرونی شود.

۲-۳. تولید داخلی اقلام راهبردی و اساسی

زمانی می‌توان ادعای تحقق اقتصاد مقاومتی را داشت که بسترهای «کاملاً کفایت‌کننده» مورد توجه قرار گرفته باشد و تولید داخلی اقلام راهبردی و اساسی و از همه مهمتر، غذا و دارو، به نحوی باشد که کشور در هیچ شرایطی، در زمینه تغذیه و دارو دچار مشکل نشود. تحقق خودکفایی در اقتصاد مقاومتی جایگاه مهمی دارد. مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «در تولید محصولات حیاتی باید خودکفایی به‌وجود بیاید؛ یعنی خودکفایی را به حرف و گپ این و آن نگاه نکنید که آقا گندم، بیرون ارزان‌تر است و مانند اینها. ما باید به خودکفایی برسیم؛ در مواد حیاتی باید به خودکفایی برسیم»^۳.

۳-۳. ثبات در سیاست‌های اقتصادی و خودداری از نایمن کردن فضا برای تولید داخل

تذبذب و تغییرهای بی‌مورد و خلق‌الساعه در سیاست‌ها و تصمیمات اقتصادی کشور، به‌ویژه در زمینه واردات، به مقاومت ملت و اقتصاد مقاومتی ضربه می‌زند و لذا حاکمیت باید در سیاست‌های اقتصادی و فضای کسب‌وکار ثبات ایجاد کند. یکی از الزامات مقاوم‌سازی و مستحکم کردن ساخت درونی اقتصاد کشور، کاهش واردات دارای مشابه داخلی یا واردات غیرضرور (لوکس) است. دستگاه‌های اجرایی باید واردات محصولات مشابه خارجی را کنترل کنند. واردات بی‌رویه و بی‌منطق در اقتصاد مقاومتی جایگاهی ندارد و مسئولان باید با توجه به اهداف و نیازهای واقعی کشور، واردات را مدیریت کنند تا برای تولیدکننده داخلی، فضای اطمینان‌بخش شکل بگیرد و ازسوی دیگر، زمینه برای مصرف‌گرایی و واردات

۱. بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۴/۱/۱.

۲. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۶/۱۲.

۳. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴.

و خرید کالاهای تجملی کاهش یابد و سرمایه‌ها، در خدمت تولید قرار گیرند. در این راستا، باید حمایت مناسب از «محصولات و تولیدات جوان‌های با استعداد، مؤمن، توانا و بعضاً نابغه کشور» به عمل آید و فضا نباید به گونه‌ای باشد که سبب شکست بنگاه‌های نوپا شود.

۳-۴. کاهش وابستگی به نفت و تنوع بخشی به فعالیت‌های درآمدزا

در اقتصاد مقاومتی نفت باید با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین شود. در این صورت دولت «بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد»^۱ انجام خواهد داد. توسعه و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی درآمدزا، در گرو برنامه‌ریزی محلی و متناسب با قابلیت‌های سرزمینی است؛ به گونه‌ای که بنگاه‌های کوچک و متوسط در پهنه سرزمین توسط مردم گسترش یابند. فرآوری نفت و پرهیز از خام‌فروشی نیز از الزامات اقتصاد مقاومتی به شمار می‌آید.

۳-۵. شناسایی بازار، بازارسازی و رونق صادرات

حمایت از تولیدکنندگان به خصوص در زمینه فراهم‌سازی بازار، از دیگر الزامات اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود. این امر با توجه به اینکه، برون‌گرایی و صادرات از ویژگی‌های اساسی اقتصاد مقاومتی به شمار می‌رود، اهمیت دوچندانی دارد. مقام معظم رهبری در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا مورخ ۱۳۹۳/۲/۱۰ با ترسیم چشم‌انداز وسیع در زمینه حضور در بازارهای جهانی فرموده است: «بازارهای جهانی متعلق به ماست، باید بتوانیم با همت خود و با ابتکار خود، در این بازارها حضور پیدا کنیم و این حضور بدون حمایت دولت امکانپذیر نیست».

۳-۶. تحقیق و توسعه و ارتقای کیفیت

هرچند در اقتصاد مقاومتی، حمایت عموم جامعه از تولید داخلی باید در سرلوحه اقدامات باشد، ولی استمرار نوآوری و ابتکار در تولیدات داخلی نیز بسیار ضروری است و تولیدکنندگان داخلی باید براساس رویکرد تقاضامحور، در تولید کالاها به اشباع حس زیبایی‌طلبی مصرف‌کننده توجه کنند و با استفاده از تحقیقات بازاریابی، کالاهای جدید را به صورت مستمر و مناسب توسعه دهند.

۳-۷. توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصادی

مردمی کردن اقتصاد، سبب جلب عنایت، کمک و پشتیبانی الهی می‌شود و تجربه‌های موفق انقلاب اسلامی، دفاع هشت‌ساله و گذر از گردنه‌های دشوار ۳۷ سال انقلاب نیز حاکی از این امر است. مقام معظم رهبری تصریح کرده‌اند که «با استفاده از ظرفیت‌های مردمی، می‌توان کارهایی را انجام داد که شاید از عهده چند وزارتخانه هم بر نیاید».^۲ البته ایشان ضمن انتقاد از دولتی بودن اقتصاد کشور و

۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۹۱/۵/۳.

۲. بیانات در حضور سران قوا، ۱۳۹۲/۱۲/۵.

وابستگی آن به نفت،^۱ معتقد است که در زمینه اقتصادی، به حضور مردم در میدان، کمتر بها داده شده است.^۲ رهبر معظم انقلاب تصریح کرده‌اند: «۸ سال دفاع مقدس از حضور و مشارکت مردم، نتایج و ثمرات فراوانی به دست آورده است و در بخش اقتصاد نیز قطعاً هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی بسیار راهگشا و مؤثر خواهد بود».^۳ بنابراین در اقتصاد مقاومتی، باید تشکیلات مردمی و غیردولتی برای متشکل کردن مردم برای توسعه بنگاه‌های اقتصادی در پهنه سرزمین شکل بگیرد. البته لازمه مردمی کردن اقتصاد، توانمندسازی بخش خصوصی است و سیستم بانکی، دستگاه‌های دولتی و دستگاه‌هایی که می‌توانند کمک کنند - مثل قوه مقننه و قوه قضائیه - باید کمک کنند که مردم وارد میدان اقتصاد شوند.

۸-۳. مدیریت جهادی

تحلیل بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای حاکی از آن است که تلاش برای تحقق اقتصاد مقاومتی، جهاد مقدسی است و عموم جامعه موظف به شرکت در این جهاد هستند: «اقتصاد مقاومتی به معنای مقاوم ساختن پایه‌های اقتصاد، یکی از وظایف عمومی امروز ماست و همه می‌توانند در آن نقش ایفا کنند، هم مسئولین و مسئولین قوای سه‌گانه، هم آحاد مردم، هم کسانی که دارای مهارت کارند، هم کسانی که دارای سرمایه‌اند، هم صاحب‌نظران».^۴ قوای سه‌گانه باید زمینه را برای حضور آحاد مردم در این جهاد فراهم نمایند. مقام معظم رهبری در پیامی به مناسبت ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی فرموده است: «لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمانبندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید». همچنان‌که پیروزی در جنگ نظامی، نیازمند جهاد شبانه‌روزی و مستمر بود، جنگ اقتصادی هم در گرو حرکت مجاهدانه است و اهمیت آن کمتر از جنگ نظامی کمتر نیست؛ اگر بیشتر نباشد.

مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر اجرایی کردن سیاست‌های اقتصاد مقاومتی «با شدت هرچه تمام‌تر و بدون فوت وقت» فرموده است: «تحریم را با مجاهدت در باب اقتصاد مقاومتی بایستی خنثی کرد».^۵ ایشان در دانشگاه امام حسین (ع) مورخ ۱۳۹۵/۳/۳ تصریح کردند: «بدانید در آینده، خرمشهرها، در پیش است؛ البته نه در میدان جنگ نظامی، بلکه در میدانی که ویرانی‌های جنگ نظامی را ندارد و

۱. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۳/۱/۲۹.

۲. بیانات در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای و نظارتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.

۳. بیانات در حضور سران قوا، ۱۳۹۲/۱۲/۵.

۴. بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱.

۵. بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۳/۴/۱۶.

برعکس آبادانی نیز به دنبال دارد اما از جنگ نظامی سخت تر است.»

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای پیش از این نیز در تبیین مفهوم جهاد اقتصادی تصریح کرده‌اند: «جهاد اقتصادی، صرفاً تلاش اقتصادی نیست. جهاد یک بار معنایی ویژه‌ای دارد. هر تلاشی را نمی‌شود گفت جهاد. در جهاد حضور و رویارویی با دشمن مفروض است»^۱. ناگفته پیداست که کارگزاران و مجریان اقتصاد مقاومتی باید از انگیزه‌های انقلابی و مردمی و اعتقاد لازم و کافی برای اجرای آنها برخوردار باشند. حرکت عادی و بدون حساسیت، نمی‌تواند اقتصاد درون‌زا و برون‌گرا، متکی بر مردم و دانش‌بنیان را محقق کند، بلکه «همت جهادی لازم است»^۲. مقام معظم رهبری پرهیز از سهل‌انگاری و راحت‌طلبی و اتکا بر مدیریت‌های جهادی را ضرورت همیشگی و نسخه نجات‌بخش کشور در همه شرایط دانسته و تأکید نموده‌اند که «در سال‌های اول انقلاب، در دوران جنگ و در طول این سی و چند سال، هر جا به مدیریت جهادی تکیه کردیم، موفق شدیم».

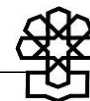
البته لازمه شکل‌گیری این همت، عزم و حساسیت جهادی، تبدیل تلاش و کار به گفت‌وگو در فضای عمومی و ادراک و باور آحاد جامعه، از جمله مسئولان و دست‌اندرکاران، نسبت به فوریت، ضرورت و پیچیدگی کار است. از لحاظ روان‌شناختی نیز هرچه ادراک انسان از سختی یک امر بیشتر باشد، تلاش و برنامه‌ریزی وی برای انجام مناسب آن افزایش می‌یابد. چنین فردی از قبل همه راهکارهای ممکن را شناسایی می‌کند؛ از افرادی که تجربه داشته‌اند، مشورت می‌گیرد؛ آسیب‌های احتمالی را بررسی می‌کند؛ تمهیدات لازم را می‌اندیشد و در یک کلام، عزم خود را جزم و توکل خود را دوجندان می‌سازد.

امام علی (ع) در خصوص اهمیت حرکت جهادی و ترغیب یارانشان برای جهاد، در خطبه ۲۴۱ نهج‌البلاغه می‌فرماید: «خدا شکرگزاری را برعهده شما نهاده است و امر حکومت را در دست شما گذارده است و فرصت مناسب در اختیارتان قرار داده است تا برای جایزه بهشت با هم ستیز کنید. پس کمربندها را محکم ببندید و دامن همت بر کمر زنید که به دست آوردن ارزش‌های والا با خوشگذرانی میسر نیست. **چه بسا خواب‌های شب که تصمیم‌های روز را از بین برده و تاریکی‌های فراموشی که همت‌های بلند را نابود کرده است».**

در این راستا باید اظهار داشت، با توجه به اینکه در حال حاضر، برنامه‌ریزی کشور، اغلب متمرکز و از بالا به پایین است و در خیلی از موارد، زمینه برای فعالیت بخش خصوصی، به خوبی فراهم نشده است، لذا مردم (حتی اقشار معتقد)، ادراک لازم از اهمیت و نحوه اثربخشی فعالیت خود در عرصه جهاد اقتصادی ندارند. در جهاد نظامی، اهمیت مشارکت فوری و اورژانسی مردم به خوبی برای آنها روشن شده بود؛ مردم در قالب گروه‌هایی مانند گروهان، گردان، تیپ و لشکر سازماندهی و به کار گرفته می‌شدند و

۱. بیانات در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه، ۱۳۹۰/۱/۸.

۲. بیانات در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای و نظارتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.

زمینه برای فکر و طراحی در حمله‌ها و ایجاد ابتکارات و خلاقیت‌ها با توجه به استعدادهای محلی حتی برای نیروهای صف فراهم بود. چنین نبود که مقامات فرماندهی، صرفاً به صورت سلسله‌مراتبی از بالا نسخه و نقشه واحدی برای همه عملیات تجویز کنند. ولی در عرصه اقتصاد مقاومتی، نه چنین سازماندهی مبتنی بر نیات خالصانه وجود دارد، نه نظام برنامه‌ریزی متمرکز و بخشی‌نگر کشور، زمینه را برای احساس تکلیف و بروز خلاقیت‌ها فراهم کرده است. مدیریت جهادی در عرصه اقتصادی باید به نحوی باشد که در آن، هر روز پدیده نو از جوان‌های با استعداد، به‌مانند دوران دفاع مقدس بروز کند و منجر به احساس تکلیف جدی و بروز مستمر خلاقیت‌ها شود.

کارآمدی الگوی مدیریت جهادی در عرصه سازندگی و محرومیت‌زدایی نظام جمهوری اسلامی نیز در تجربه جهاد سازندگی به‌خوبی نمایان است. تراز مدیریت جهادی، بسیار بالاتر از رویکرد بوروکراتیک و تکنوکراتیک است که در قالب آن، مدیر در سلسله‌مراتب بالا و سرپرده قرار دارد و بدون شناخت مستمر میدانی صحیح و بدون ایجاد همدلی لازم با پایین‌دستان خود و فقط براساس سلسله‌مراتب اداری بوروکراتیک، خشک و بی‌روح دستور صادر می‌نماید و راهکار و نسخه تجویز می‌کند. چه بسا راهکارهای تجویزی از بالا به پایینی که به دلیل عدم شناخت همه‌جانبه‌نگر و صحیح از واقعیات و شواهد میدانی در عمل کارآیی و اثربخشی مناسبی نداشته‌اند و این امر مغایر با مدیریت جهادی است.

حضرت علی (ع) اصل توجه به آثار واقعی سیاست‌ها و سیاستگذاری مبتنی بر شواهد میدانی را در چهارده قرن پیش در توصیه خود به مالک‌اشتر، این چنین مورد تأکید قرار داده‌اند: «مبادا که دور از چشم مردم، دیری در سرپرده سیاست بمانی که غیبت زمامداران از ملت، منشأ کم‌آگاهی از جریان‌های کشور باشد و غیبت از مردم، پیوندشان را با آنچه پس پرده است می‌گسلد؛ در نتیجه، مسائل کوچک، در چشمان بزرگ و مسائل بزرگ، کوچک؛ زیبایی‌ها زشت و زشتی‌ها زیبا جلوه می‌کند و حق و باطل در هم می‌آمیزد. واقعیت جز این نیست که زمامدار، آدمی بیش نباشد و جریان‌هایی را که دیگران از او پوشیده می‌دارند، نمی‌تواند دریابد و به‌درستی بشناسد و بر پیشانی حق نشانه‌هایی خاص نباشد که به یاری آنها، راست و دروغ باز شناخته شود» (تفسیر موضوعی نهج‌البلاغه: ۱۳۹). حضرت در نامه ۵۳ نهج‌البلاغه، در رابطه با اختصاص وقت کافی برای اطلاع از وضعیت مردم، خطاب به مالک چنین فرموده‌اند: «پاک و آراسته نیست امتی که در آن امت، زیردست نتواند بدون لکنت زبان حق خود را از قوی‌دست بستاند. پس تحمل نمای، درشت‌گویی یا عجز آنها را در سخن گفتن. تنگ‌حوصلگی و خودپسندی را از خود دور ساز تا خداوند درهای رحمتش را به روی تو بگشاید و ثواب طاعتش را به تو عنایت فرماید.»

این رهنمود، برخلاف تفکر مدیران فن‌سالارانه (تکنوکراتیک) است که در آن، برگزاری نشست و جلسه هم‌اندیشی با مردم عادی و عوام، ضروری نبوده و سبب اتلاف وقت تلقی می‌شود. همچنین همان‌طور که مشاهده می‌شود، حضرت امیرالمؤمنین (ع) نسبت به لوازم مطرح شدن بی‌هراس و بی‌لکنت

زبان خواسته‌ها و مسائل مردم دقت فراوانی مبذول داشته‌اند. در حقیقت، حضرت اعتقاد داشته‌اند که عدم ارتباط کارگزاران و مسئولان با مردم، سبب ناآگاهی دست‌اندرکاران از نیازهای واقعی مردم و قضاوت و برنامه‌ریزی نادرست و غیرواقعی‌گرا می‌شود.

بنابراین میزان ارتباط و تعامل با مردم در مدیریت جهادی، برعکس مدیریت تکنوکراتیک در حداکثر ممکن قرار دارد و این امر به شناخت مناسب و درست از واقعیات میدانی و ارائه راهکارهای سازگار و متناسب می‌انجامد. در مدیریت جهادی افراد و جامعه محلی دارای دانش بومی و آگاهی نسبت به شرایط محلی، فعال و صاحب ایده‌های ارزشمند تلقی می‌شوند و چنین دیدگاهی در مقایسه با رویکرد تکنوکراتیک منجر به همدلی و اعتماد بیشتر بین کارگزاران و مردم می‌شود. در مدیریت جهادی تأثیر عوامل معنوی و نصرت‌های الهی بالاتر از عوامل مادی است. رویکرد برنامه‌ریزی محلی و غیرمتمرکز در مدیریت جهادی بسیار پررنگ‌تر از مدیریت تکنوکراتیک است و این امر سبب گشایش بیشتر فضا برای مشارکت آحاد جامعه در سازندگی و آبادانی و شکوفایی خلاقیت‌ها می‌شود. همچنین در مدیریت جهادی، منطقه‌گرایی جایگزین بخشی‌نگری می‌گردد. این امر زمینه را برای برنامه‌ریزی هماهنگ و هم‌افزای فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌کند. به‌طور کلی، تفاوت‌های اساسی مدیریت تکنوکراتیک و جهادی در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. تبیین تفاوت‌های مدیریت تکنوکراتیک و جهادی

مدیریت جهادی	مدیریت تکنوکراتیک	معیار
ارتباط حداکثری	ارتباط حداقلی	میزان ارتباط با مردم
مناسب	اندک	میزان شناخت از واقعیات میدانی
اغلب سازگار	اغلب ناسازگار	نسخه‌های تجویزی
غیرمتمرکز و از پایین به بالا	متمرکز و از بالا به پایین	رویکرد برنامه‌ریزی
مناسب	اندک	اعتماد مردم به کارشناس
افراد دارای دانش بومی و آگاهی نسبت به شرایط محلی، فعال و صاحب ایده‌های ارزشمند	افراد کم‌سواد و منفعل	دیدگاه کارشناس نسبت به جامعه محلی
تأثیر عوامل معنوی و نصرت‌های الهی بالاتر از عوامل مادی	اعتقاد راسخ به توانایی سرمایه و تکنولوژی در حل مشکلات	نقش عوامل
با حداکثر توان، انجام کار و به اندازه نیاز اساسی، دریافت حقوق و پاداش	کار، محدود به وقت اداری و چشمداشت حداکثر پاداش‌های مادی	میزان کار
تعالی انسان	ارتقای تولید	هدف اصلی
چندبُعدی (تأمین معیشت پایدار برای جوامع محلی، رشد تولیدات، حفظ منابع پایه تولید)	تک‌بُعدی (حداکثرسازی تولید)	کارکردها
فرا تولیدگرا	تولیدگرا	نوع رژیم توسعه کشاورزی

مدیریت جهادی	مدیریت تکنوکراتیک	معیار
مناسب، تدوین نسخه‌های مختلف برای شرایط گوناگون	محدود و ترویج نسخه‌های واحد برای همه شرایط	میزان خلاقیت
دولتی - مردمی و نامحدود	دولتی و محدود	منابع
جامعه محلی توانمند	سرمایه‌گذار بیرونی	مالکیت
اندک	بالا	تعارضات مردم محلی با دولت و کارگزاران توسعه
منطقه‌گرایی	بخشی‌نگری	رویکرد غالب سیاستگذاری

البته مدیریت جهادی و حرکت جدی و مجاهدانه، به مفهوم نادیده گرفتن تدبیر و حکمت نیست، بلکه در گرو پیش بردن امور با تدبیر و عقلانیت و در عین حال، با عزم راسخ و بدون تردید و ترس است. به‌طور کلی، تکیه به قدرت الهی، توکل به خدای متعال، اعتماد به وعده‌های نصرت پروردگار، حرکت علمی، پرقدرت، با برنامه، مجاهدانه، براساس شناخت خلأها و نیازهای کشور، اعتماد به مردم و جوان‌ها و سرمایه‌های داخلی، طراحی راهکارهای نوآورانه و اجرای توأم با جرئت آنها، برخورداری از حساسیت لازم و خودباوری از ویژگی‌های مدیریت جهادی به‌شمار می‌روند. از دیدگاه مقام معظم رهبری، خودباوری و اعتماد به نفس و از همه مهمتر اعتماد به کمک الهی، عامل مهمی در مدیریت جهادی به‌شمار می‌رود.^۱ برای نمونه ایشان ضمن تأکید بر قطع وابستگی بودجه کشور به درآمد نفت، فرموده‌اند: «معتقدم این کار سخت را می‌توان با همت و با اعتماد به مردم و جوان‌ها و سرمایه‌های داخلی و بالاتر از همه، با اعتماد به خداوند متعال که وعده نصرت داده است، انجام داد».^۲ در زمینه اهمیت و نقش اساسی اعتقاد به نصرت‌ها و سنت‌های الهی، مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان نظام در تاریخ ۱۳۹۳/۴/۱۶ فرموده است:

«مراقب باشیم که دستگاه محاسباتی ما به‌وسیله شیطان‌های انس و جن دچار اختلال نشود، مسائل را بد نفهمیم. شیطان که فقط شیطان جتنی نیست؛ ابلیس که فقط نیست؛ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا^۳؛ شیاطین انس و جن به هم کمک هم می‌کنند. من همین‌جا تأکید کنم: یکی از خطاهای محاسباتی این است که انسان در چارچوب عوامل محسوس و صرفاً مادی محدود بماند؛ یعنی عوامل معنوی را، سنت‌های الهی را، سنت‌هایی که خدا از آنها خبر داده است، آن چیزهایی را که با چشم دیده نمی‌شود، ندیده بگیرد؛ این یکی از خطاهای بزرگ محاسباتی است. خداوند فرموده است: *إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ*^۴، دیگر از این واضح‌تر؟ اگر شما در راه خدا حرکت کنید، دین خدا را نصرت کنید، خدا شما را نصرت خواهد داد؛ این سنت الهی است، این

۱. بیانات در دیدار کارگران در گروه صنعتی مپنا، ۱۳۹۳/۲/۱۰.

۲. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۳/۱۱/۲۹.

۳. سوره انعام، بخشی از آیه ۱۱۲.

۴. سوره محمد، بخشی از آیه ۷.

غیرقابل تغییر است: «وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا»^۱ اگر در راه احیای دین الهی حرکت کردید و این جهت را رعایت کردید، خدا شما را نصرت خواهد داد. این را قرآن گفته است، با این صراحت که وعده الهی است؛ ما هم در عمل آن را تجربه کرده‌ایم.^۲ در مدیریت جهادی باید بر نیروی جوان، علاقمند، مؤمن و بااخلاص داخلی تکیه شود. استفاده از توان بسیج یکی از مهمترین راهکارهای تحقق مدیریت جهادی در عرصه اقتصادی کشور است.^۳ تجربه دفاع مقدس و نیز بسیاری از طرح‌های ملی، از جمله واکسیناسیون حاکی از اثربخشی بالای استفاده مناسب از توان بسیج است.

رهبر معظم انقلاب در تبیین اهمیت بسیج در اقتصاد مقاومتی فرموده‌اند: «بخش‌هایی وجود دارند خارج از دولت؛ اینها می‌توانند در اقتصاد مقاومتی نقش ایفا کنند، از جمله بسیج؛ من یک گزارشی [هم] دیدم. خیلی لازم است به نظر من - اگر وقت کنند آقای رئیس‌جمهور یا لاقول آقای جهانگیری - که بخواهید و ببینید مجموعه بسیج در مورد اقتصاد مقاومتی چه کارهایی می‌توانند انجام بدهند و ظرفیتش را دارند؛ ظرفیت خیلی خوبی است. بسیج چیز کمی نیست، چیز کوچکی نیست؛ بسیج یک مجموعه عظیم و آماده‌به‌کاری است؛ اینها را بخواهید، ببینید چه کار می‌توانند بکنند؛ اینها می‌آیند امکانات خودشان را عرضه می‌کنند و می‌گویند این کارها را هم کرده‌ایم».^۴ ایشان همچنین در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در تاریخ ۱۳۹۴/۶/۲۵ پس از تصریح بر اینکه سپاه مظهر اقتدار میدانی است، تأکید کردند، در صورت وجود مجموعه اقتصادی قوی فعال نافذ، اقتدار میدانی در عرصه اقتصاد هم شکل خواهد گرفت. وجود مجموعه نافذی که بتواند با حرکت مجاهدانه و غیرعادی، نیروهای جوان متخصص و متعهد را شناسایی و با تقسیم کار مشخص، آنها را در مسیر توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط با تکیه بر علم و مشارکت آحاد مردم به کار بگیرد، به مراتب تحقق اقتصاد مقاومتی را تسریع خواهد بخشید.

۹-۳. فسادستیزی

شفاف‌سازی با هدف فسادستیزی، از دیگر الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی است، زیرا حضور مردم در صحنه اقتصادی، در گرو برخورد با بی‌قانونی و تأمین امنیت است. فضای آلوده، سبب دفع فردی می‌شود که قصد تولید و کسب روزی حلال را دارد. شفاف‌سازی، شرط اصلی فسادستیزی است و منجر به فضای رقابتی و باثبات می‌شود. در این فضای سالم «آن کسی که با ابتکار خود یا سرمایه خود یا کارآفرینی خود ثروتی به دست می‌آورد، نظام اسلامی از او حمایت می‌کند و تأیید می‌کند».^۵

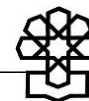
۱. سوره احزاب، بخشی از آیه ۶۲.

۲. بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۳/۴/۱۶.

۳. «مسئولین دولتی توجه کنند و آنها از بسیج کمک بگیرند. استفاده از ظرفیت‌های بسیار بالای جوانان به خصوص دانشجویان بسیجی، در مسائل کشور و پیشبرد اهداف انقلاب [ضروری است]...». بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۳/۱۱/۲۹.

۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۰۴/۰۶.

۵. بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.

۱۰-۳. اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف

مدیریت مصرف به مفهوم استفاده از تولید داخلی، مصرف متعادل و پرهیز از اسراف، تبذیر، ریخت‌وپاش و هزینه‌کردهای زائد «بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است»^۱ و دستیابی به اقتصاد مقاومتی را تسهیل می‌نماید. دستگاه‌های دولتی، دستگاه‌های غیردولتی، آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این حرکت جهادی توجه نمایند. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «مسئولان در درجه اول و در حوزه مأموریت خودشان باید بجد از ریخت‌وپاش پرهیز کنند... اسراف در آب، اسراف در نان، اسراف در مواد غذایی، اسراف در دارو، اسراف در وسایل زندگی، اسراف در وسایل تجمل و آرایش و مانند اینها، بخش مهمی از منابع زنده کشور را هدر می‌دهد»^۲. ایشان خطاب عمده در مورد صرفه‌جویی و مصرف تولیدات داخلی را به مسئولین کشور دانسته‌اند، چرا که «یکی از مهمترین مصرف‌کنندگان کشور، خود دولت است»^۳.

۱۱-۳. اولویت‌بندی و انضباط مالی

مقام معظم رهبری بر اولویت‌بندی صحیح فعالیت‌ها و تقسیم و توزیع صحیح منابع تصریح کرده‌اند: «وقتی انسان کمبود منابع دارد، باید چکار کند... یکی از راه‌های علاج صرفه‌جویی است، صرفه‌جویی کنید؛ در تقسیم و توزیع منابع داخلی، اولویت‌ها را رعایت کنید. کمبود منابع هم نباید برای ما بهانه‌ای بشود برای اینکه بگوییم نمی‌شود کار کرد؛ نه، اگر انضباط مالی وجود داشته باشد، همه‌چیز قابل حل است»^۴. حقیقتاً می‌توان اظهار داشت که در موارد زیادی، اختلال در امورات کشور، نه در اثر کمبود منابع بلکه در اثر فقدان هم‌افزایی بین بخش‌ها و کل‌نگری و عدم شناسایی سازوکارهای خودتنظیمی و قاعده‌گذاری برای به فعلیت رساندن آنهاست. برای نمونه، در حال حاضر، بخش عمده‌ای از بارندگی (۸۰ درصد) بدون استفاده، تبخیر شده و از دسترس خارج می‌گردد. همچنین در شهرها، به‌خصوص شهرهای با بارندگی مناسب، اقدام خاصی در مهار و ذخیره آب ناشی از بارندگی، قبل از تبدیل آن به سیلاب و ورود به شبکه فاضلاب نمی‌شود و این آب پاکیزه، آلوده به عناصر سنگین و سایر آلاینده‌های فاضلاب می‌شود. در حالی که با احداث ذخیره‌گاه‌های زیستی و صرف هزینه اندک، می‌توان آن را به‌موقع مهار کرد و بخشی از نیاز آبی را تأمین کرد. استفاده از آب شرب برای آبیاری فضای سبز نیز از جمله مصادیق هدر دادن منابع به‌شمار می‌رود. همچنین بررسی سالیانه بودجه روستایی کشور حاکی از آن است که سهم عمده این اعتبارات (بالای ۷۰ درصد)، به امور کالبدی-فیزیکی-خدماتی اختصاص می‌یابد و اشتغال و اقتصاد روستا سهم بسیار ناچیزی دارد. این نحوه اخذ اعتبارات و بودجه توسط دستگاه‌های اجرایی، مغایر با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، انضباط مالی و اولویت‌بندی مصارف است. در شرایطی که بودجه

۱. بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۹۱/۵/۳.

۲. بیانات در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای و نظارتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.

۳. بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۴/۴/۲.

۴. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴/۳/۶.

کشور محدود است و اگر مثلاً دولت سیصد میلیون ریال برای یک روستا می‌خواهد اختصاص دهد، آیا صرف این میزان برای جدول‌کشی خیابان‌های روستا، مبلمان روستا و احداث پارک و فضای سبز در آن اولویت دارد یا توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط؟

در حال حاضر، نظام برنامه‌ریزی بخشی و ناهماهنگ کنونی کشور به‌طور جدی این مشکل را ایجاد کرده است که دستگاه‌ها در بسیاری از موارد، با هدف اشتغال‌زایی و حفظ موجودیت خود، اقدام به تعریف پروژه و اخذ اعتبارات از طریق چانه‌زنی می‌کنند، در حالی که پروژه مذکور ممکن است نیاز و اولویت اصلی روستائیان و عشایر در منطقه خاص نباشد و یا اینکه امکان ارائه خدمت مذکور، به شکل کم‌هزینه‌تر و پایدارتر و صرف مابقی اعتبارات، برای تقویت زیرساخت‌های اشتغال روستایی و عشایری و فقرزدایی وجود داشته باشد.

۱۲-۳. راهنمایی، هدایت و تسهیل فضا

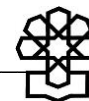
شواهد حاکی از آن است که سرمایه‌گذاری افراد قابل توجهی، به دلیل عدم آینده‌نگری مناسب و توجه ناکافی به شرایط محلی و بازار، با شکست و ناکامی مواجه می‌شود. بنابراین یکی از مواردی که می‌تواند در سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال پایدار مؤثر باشد، ارائه خدمات و مشاوره‌های کسب‌وکار به منظور توسعه بنگاه‌های اقتصادی، متناسب با شرایط و توان‌های محلی و نیاز و استانداردهای بازار است. البته دولت باید این کارکرد را از طریق ساختارهای غیردولتی نوآور، مانند مراکز رشد و کارآفرینی، صندوق‌های خطرپذیر و خوشه‌ها انجام دهد، به گونه‌ای که ایفای نقش پدرسالارانه سبب اختلال در فضای کسب‌وکار نشود. به‌طور کلی، دولت باید فضا را برای حضور و فعالیت مردم فراهم کند و حمایت و هدایت‌های لازم را انجام دهد. «دولت بایستی برای حضور اینها زمینه‌سازی کند، اینها را راهنمایی کند که کجاها می‌توانند خودشان را به کار ببندند، از آنها حمایت بکند؛ مسئولیت عمده دولت این است»^۱.

۱۳-۳. توجه به نیروی انسانی و شرکت‌های دانش‌بنیان

اهمیت دادن به نیروی انسانی از دیگر الزامات اقتصاد مقاومتی است، چرا که «ما دانشمند و متخصص و شرکت‌های دانش‌بنیان و افراد مبتکر در کشور زیاد داریم؛ و این جزء مهمترین زیرساخت‌های اقتصادی است در هر کشور؛ یعنی مهمترین زیرساخت اقتصادی برای یک کشور، وجود نیروهای انسانی است»^۲. دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، یکی از مهمترین ظرفیت‌های انسانی هستند که در مسیر تحقق اقتصاد مقاومتی، باید مورد استفاده قرار گیرند. «تعداد ده میلیون دانش‌آموخته دانشگاه‌ها را داریم؛ ده میلیون از جوان‌های ما در طول این سال‌ها از دانشگاه‌ها فارغ‌التحصیل شدند. همین حالا بیش از چهار میلیون

۱. بیانات در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای و نظارتی، ۱۳۹۲/۱۲/۲۰.

۲. همان.

دانشجو داریم که اینها در طول چند سال آینده فارغ‌التحصیل می‌شوند.^۱ رهبر معظم انقلاب استفاده از نخبه‌های جوان را زمینه‌ساز تحقق اقتصاد دانش‌بنیان دانسته و ایشان را به ارائه طرح مشخص به بنیاد نخبگان در مورد چگونگی این امر تشویق کرده‌اند و تصریح نموده‌اند که در صورت شکل‌گیری سازوکار این نقش‌آفرینی، تحول عملی در عرصه اقتصاد مقاومتی روی خواهد داد.

به‌طور کلی از آنجایی که شکوفایی و ثروت‌آفرینی در اقتصاد مقاومتی، بر پایه دانش و علم تحقق می‌یابد، لذا «دولت باید از شرکت‌ها و مجموعه‌های دانش‌بنیان حمایت کند». البته شرکت‌های دانش‌بنیان، لزوماً تنها شامل شرکت‌هایی نمی‌شود که براساس فناوری‌های پیشرفته^۲ فعالیت می‌نمایند، بلکه عبارت از کلیه اشخاص حقوقی است که تولید را براساس یافته‌های علمی مدیریت می‌کنند و از برنامه‌ریزی آینده‌نگرانه برخوردارند. ناگفته پیداست که محدود کردن اقتصاد دانش‌بنیان به معدود شرکت‌های دارای فناوری‌های پیشرفته و فراموش کردن بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان، زمینه را برای تجاری‌سازی فناوری‌ها در پهنه سرزمین، ثروت‌آفرینی و تحقق اقتصاد مقاومتی فراهم نخواهد کرد و رفاه عموم مردم تفاوت چندانی نخواهد یافت. این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چرا که تحلیل بیانات مقام معظم رهبری نیز حاکی از آن است که حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان با هدف ایجاد ارزش‌افزوده و شکوفایی اقتصادی از طریق چرخه علم تا ثروت است. این امر نیز در گرو حمایت همزمان از شرکت‌های دانش‌بنیان پیشرو - که فناوری را تولید می‌کنند- و بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان (استفاده‌کننده از این فناوری‌ها) در اقصی نقاط کشور، به‌مثابه پایه‌های اقتصاد مقاومتی است. شایان ذکر است که در حال حاضر، بسیاری از بنگاه‌های کشاورزی و روستایی، براساس فرآیندهای سنتی مدیریت می‌شوند و دولت نتوانسته است از فرصت حاصل از پرورش میلیون‌ها دانش‌آموخته، برای تحقق مدیریت مبتنی بر دانش این بنگاه‌ها استفاده کند.

۱۴-۳. توجه به توسعه مقاطع کاردانی در کنار تحصیلات تکمیلی

همان‌طور که گفته شد، در کنار اهمیت حرکت در مرزهای دانش و توسعه فناوری‌های پیشرفته که معمولاً از طریق پرورش دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی محقق می‌شود، پرورش افراد دارای آمادگی ورود به میدان عملی نیز به‌منظور به‌کارگیری دانش و فناوری و تولید ثروت بیشتر، از نقش بسزایی در اقتصاد مقاومتی برخوردار است. مقام معظم رهبری توسعه مهارت‌های فنی را از طریق توجه به «هنرستان‌های فنی-صنعتی، دانشگاه‌های علمی-کاربردی و آموزشکده‌های فنی-حرفه‌ای» ضروری برشمرده‌اند و افزوده‌اند: «کشور به موازات نیاز به علم، به پنجه‌های کارآمد هم نیاز دارد».^۳

۱. بیانات در حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱.

۲. High tech

۳. بیانات در دیدار کارآفرینان، ۱۳۸۹/۶/۱۶.

۱۵-۳. توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

فعال‌سازی واحدهای کوچک و متوسط، یکی از الزامات حمایت از تولید ملی و شکل‌گیری بخش درون‌زای اقتصاد است. هم‌اکنون بنگاه‌های تعطیل و نیمه‌تعطیل فراوانی وجود دارند که با تزریق نقدینگی، به سرعت می‌توانند نقش خود را در اشتغال‌زایی گسترده و خلق ارزش و در نهایت، خروج از رکود ایفا کنند.

۱۶-۳. اصلاح نظام اعتبارات و تسهیلات بانکی کشور

ساختار بانکی کنونی کشور، قادر به تأمین مالی مناسب کارآفرینی با محوریت بنگاه‌های کوچک و متوسط نیست. اختصاص اغلب اعتبارات به بنگاه‌های بزرگ و انحراف بخش زیادی از اعتبارات بنگاه‌های زودبازده از مسیر تولید، نشان می‌دهد که نظام بانکی کشور، تناسب چندانی با تقویت کارآفرینی ندارد. مقام معظم رهبری در تشریح اقتصاد مقاومتی نیز بسیاری از ایرادها و گله‌های کارآفرینان را ناشی از مدیریت نشدن کامل منابع مالی دانسته‌اند و ارائه صحیح تسهیلات را از جمله راه‌های بهبود فضای کسب‌وکار قلمداد کرده و بازنگری در سیاست‌های پولی و فعالیت‌های نظام بانکی کشور را ضروری دانسته‌اند.

برخلاف اهمیت اعتبارات در اشتغال‌زایی پایدار، عدم درک الزامات و شرایط خاص تولیدی از سوی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، منجر به کاهش اثربخشی این اعتبارات در ارتقای تولید و در بسیاری از موارد، ورشکستگی بنگاه‌های کوچک و متوسط شده است. در سیاست‌های «بانکی و اعتباری» دومین بسته ضد رکود دولت یازدهم نیز عدم امکان بهره‌مندی بنگاه‌های کوچک و متوسط از منابع محدود نظام بانکی کشور مورد تصریح قرار گرفته است و بر هدایت منابع اعتباری بانک‌ها به سمت فعالیت‌های تولیدی با محوریت فعال‌سازی ظرفیت‌های بلااستفاده تأکید شده است. هرچند این بسته، راهکارهای عملیاتی روشنی را برای رفع این مشکل پیشنهاد ننموده است.

در این راستا، بانک‌ها باید خودشان را تطبیق داده و ارائه صحیح و هوشمندانه تسهیلات را در دستور کار خود قرار دهند. ساختار نظام بانکی و تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط باید رویکردها و سازوکارهای مناسبی برای شناسایی و حمایت از کارآفرینان، احراز صلاحیت اصولی متقاضیان، شراکت اسلامی در سرمایه‌گذاری و نظارت بر آنان، انعطاف‌پذیری و درک حساسیت‌های تولید و واکنش سریع نسبت به آن داشته باشد. این ساختار باید با ایجاد نهادهای منعطف و قابل دستیابی آسان، با اتخاذ شیوه‌های نوین، اقدام به جذب نقدینگی سرگردان جامعه از طریق صکوک برای طرح‌های دانش‌بنیان و دارای توجیه نماید؛ کمااینکه رهبر معظم انقلاب ضمن تصریح بر وجود پول‌های سرگردان در جامعه^۱ فرموده‌اند: «قطعاً هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی بسیار راهگشا و مؤثر خواهد بود»^۲. به‌طور کلی «حمایت از بنگاه‌های تولیدی، تأمین نقدینگی، تأمین سرمایه در گردش و برخورد

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴.

۲. بیانات در حضور سران قوا، ۱۳۹۲/۱۲/۵.

جدی با کسانی که واحدهای تولیدی آماده را راکد گذاشته‌اند»^۱ کارهای ضروری است که باید نظام بانکی نقش‌آفرینی عمده‌ای در این خصوص داشته باشد. ازسوی دیگر وجود نهادهای کارآفرین و نوآور ضروری است تا در قالب برون‌سپاری، اقدام به اشتغال‌زایی پردرآمد کنند. این نهادها باید اعتبارات مولد جنسی را بدون نیاز به وثیقه‌های سنگین به نحوی اعطا کنند که میزان انحراف وام از مسیر تولید به حداقل برسد؛ خانوار کمتر برخوردار در بازپرداخت وام دچار تنگنا نشود؛ خرید محصول تولیدی آنها تضمین شود و نهاد مذکور نیز اقساط وام خود را در قالب محصول تولیدی از خانوار دریافت کند.

۱۷-۳. هماهنگی بین سه قوه و استفاده حداکثری از ظرفیت‌های موجود

هماهنگی میان سه قوه یکی از الزامات اساسی اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است و در این راستا به‌منظور کاهش هزینه‌ها باید از موازی‌کاری به‌شدت خودداری شود.

۱۸-۳. تأمین زیرساخت‌های حقوقی

مجلس شورای اسلامی باید قوانین ضروری برای تحقق اقتصاد مقاومتی را تصویب نماید.

۱۹-۳. تقویت نگاه جامع و کل‌نگر در مدیریت اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی عملیاتی برای آن

یکی از مهمترین الزامات شکل‌گیری اقتصاد مقاومتی، تقویت دید کل‌نگر در مدیران نسبت به همه اجزای آن است. رهبر معظم انقلاب تصریح کرده‌اند: «اقتصاد مقاومتی قابل تجزیه نیست که ما بگوییم این بخش از آن را عمل می‌کنیم؛ نه، یک کل است، یک مجموعه کامل است که اجزای آن مکمل یکدیگر هستند؛ یک برنامه عملیاتی واحد لازم دارد که به همه اجزای آن برسد»^۲. همان‌طور که تاکنون مطرح شد، اقتصاد مقاومتی، اجزا و الزامات مختلفی مانند اصلاح نظام بانکی، تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان، مشارکت و انتفاع آحاد مردم در فعالیتهای اقتصادی، هدف‌گذاری صادراتی، مدیریت جهادی و غیره دارد که در صورت عدم توجه به همه آنها، اهداف متصور محقق نخواهد شد. برای نمونه اگر تنها تعداد اندکی شرکت دانش‌بنیان پیش‌رو با سرمایه‌گذاری عده‌ای محدود در کشور توسعه یابد و سازوکار لازم برای انتقال دانش و فناوری آنها به بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقصی نقاط کشور اندیشیده نشود؛ ماحصل در خوشبینانه‌ترین حالت، تحقق رشد بدون عدالت خواهد بود.

براساس دیدگاه کل‌نگر نسبت به اقتصاد مقاومتی، باید سهم هر یک از دستگاه‌های اجرایی معلوم شود؛ الزامات، اقدامات، منابع و امکانات لازم برای تحقق نقش مذکور تعیین گردد و نهایتاً زمانبندی تحقق اهداف مشخص شود. رهبر معظم انقلاب فرموده‌اند: «زمان خیلی مهم است، زمانبندی بشود، معلوم بشود که تا این زمان باید انجام بگیرد و آلا اگر زمانبندی نشود؛ هیچ ضمانتی وجود ندارد که این در طول دولت شما حتی

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴.

۲. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۴/۶/۱۲.

انجام بگیرد.^۱ البته جامع‌نگری شامل استفاده از ظرفیت نهادهای مردمی و غیردولتی هم می‌شود. «بخش‌های گوناگونی هستند، افراد اقتصاددان و به اصطلاح اقتصادی عمل‌کن بیرونی؛ بعضی‌ها هستند که شرکت‌هایی دارند و کارهایی دارند، از ظرفیت‌های اینها می‌شود استفاده کرد و همه اینها در آن برنامه کلی باید بیاید؛ یعنی برنامه کلی، فقط ناظر به بخش‌های دولتی نباید باشد».^۲

۲۰-۳. تلقی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به عنوان مبنای برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی

براساس دیدگاه کل‌نگر نسبت به اقتصاد مقاومتی، دولت باید به صورت پیگیر، اقدام به تشکیل ستاد فرماندهی قوی، هوشمند و نافذالکلمه به منظور مدیریت اقتصاد مقاومتی در بین دستگاه‌های اجرایی و بخش‌های غیردولتی تا رسیدن به نتایج مورد انتظار نماید. یکی از مهمترین اقداماتی که این ستاد باید انجام دهد، تغییر اساسی در چارچوب‌های برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی کشور براساس سیاست‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی است. به بیان دیگر، ردیف‌های بودجه‌ای و احکام برنامه‌های پنج‌ساله باید در راستای تسهیل و تسریع اهداف اقتصاد مقاومتی تدوین شوند و نسبت کاملاً شفاف و عملی با اهداف مذکور داشته باشند. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرمایند: «همه برنامه‌های اقتصادی دولت بایستی در این مجموعه اقتصاد مقاومتی و در این سیاست‌ها بگنجد؛ حتی برنامه ششم و برنامه و بودجه‌های سالیانه، همه باید براساس این اقتصاد مقاومتی شکل بگیرد؛ یعنی هیچ‌کدام از اینها در هیچ بخشی، غیرمنطبق با این سیاست‌ها نباشد؛ نه اینکه فقط مخالفت نداشته باشد بلکه کاملاً منطبق با این سیاست‌ها باشد».^۳ هرچند بررسی بیانات مقام معظم رهبری نشان می‌دهد، معظم‌له رضایت مناسبی از اقدامات انجام شده ندارند که در ادامه به برخی از جملات استناد می‌شود: «این هشدار را ما سال‌ها است مطرح کردیم و گفتیم؛ مسئولین هم هر کدام به فراخور توانایی‌های خودشان تلاش‌های خوبی کردند لکن ما باید با همه توان، با همه ظرفیت موضوع اقتصاد مقاومتی را در داخل دنبال کنیم».^۴ «مثلاً فرض کنید فقط یک کلمه اقتصاد مقاومتی را که ما گفتیم، دائم بیاید تکرار بکند، دنبالش عملی نباشد، بله، از صرف گفتن این حرف، کاری ساخته نیست».^۵ «ما اگر بتوانیم این اقتصاد مقاومتی را با یک برنامه عملیاتی - نه فقط در زبان - تحقق ببخشیم و در خارج پیاده بکنیم، کارمان به خوبی پیش خواهد رفت و مردم هم به ما کمک خواهند کرد».^۶ «اسم اقتصاد مقاومتی هم زیاد تکرار می‌شود؛ حالا چقدر اقتصاد مقاومتی در کشور پیشرفت کرده، بحث الان من نیست - من البته خیلی خوشنود نیستم از مقدار پیشرفت

۱. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴.

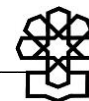
۲. همان.

۳. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴.

۴. بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۴/۴/۲.

۵. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۴/۲۰.

۶. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۹۴/۶/۱۲.

این فکر و این بنیان مهم در کشور»^۱. «البته در این زمینه هم حرف زیاد زده‌ایم، دوستان هم مطالبی بیان کرده‌اند، دیگران هم گفته‌اند لکن آنچه در واقع عمل باید اتفاق بیافتد، هنوز اتفاق نیافتاده»^۲.

۳-۲۱. گفتمان‌سازی

تبدیل یک خواسته و مطالبه به گفتمان عمومی نقش اساسی در تحقق آن دارد.

۳-۲۲. استفاده حداکثری از زمان، منابع و امکانات

استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات و کاهش مدت‌زمان بهره‌برداری از طرح‌ها و کارخانجات می‌تواند به تحقق اقتصاد مقاومتی کمک نماید.

۳-۲۳. پایش و ارزشیابی مداوم و سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد

همان‌طور که گفته شد، مقام معظم رهبری بر تقسیم کار و تعیین دقیق وظایف و اهداف هر یک از دستگاه‌های اجرایی و انجام زمانبندی تحقق آنها و پیگیری تأکید نموده‌اند. در واقع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در اقتصاد مقاومتی، به صورت یک فرآیند مطرح است، به گونه‌ای که در مسیر دستیابی به عملکردها و نتایج، باید نقاط ضعف و تهدیدات شناسایی و با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌ها برطرف و مدیریت شوند. همان‌طور که در بخش چیرستی اقتصاد مقاومتی تشریح شد، برنامه‌ها و طرح‌های اقتصاد مقاومتی، پویا، سازگار شونده و تکمیل‌شونده متناسب با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان پیش بیاید. بنابراین پایش و ارزشیابی مستمر برنامه‌ها و طرح‌ها و جمع‌آوری میدانی اطلاعات واقعی (و نه صوری در قالب گزارشات اداری صرف) در خصوص نتایج و ثمرات اقدامات، یکی از مهمترین الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی و ارتقای اثربخشی اقدامات مربوطه است. در واقع اقتصاد مقاومتی، نیازمند چشم بینا و بصیری است که بتواند به موقع کاستی‌ها را برطرف کند و از اتلاف منابع عمومی کشور جلوگیری کند. مقام معظم رهبری فرموده‌اند «روند اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، به صورت یک حرکت مستمر و متوقف‌نشده، تا رسیدن به نتیجه، ادامه یابد و هر یک از قوا نیز بر روند کار خود نظارت دقیق داشته باشند»^۳. همچنین معظم‌له در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت مورخ ۱۳۹۴/۶/۴ فرموده‌اند: «پیشرفت کار را به مردم گزارش بدهید؛ ببینید واقعاً چه اتفاقی می‌افتد! شما شش‌ماه مثلاً فرض کنید به همین شکلی که ما گفتیم، [یعنی] این برنامه وقتی تدوین شد، این ستاد تشکیل بشود و شش‌ماه فعالیت کند؛ کار به صورت چشمگیری پیش خواهد رفت؛ بعد ببینید همان را به مردم بگویید؛ بگویید این کارها را کردیم، آن کارها را کردیم؛ مردم در زندگی [خود] احساس می‌کنند؛ آن امید و خوش‌بینی به آینده که شما می‌خواهید در مردم باقی بماند، به طور کامل تأمین خواهد شد؛ یعنی به مردم گزارش داده بشود و

۱. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان نهمین همایش ملی «نخبگان فردا»، ۱۳۹۴/۷/۲۲.

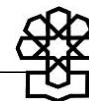
۲. بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ۱۳۹۴/۸/۲۰.

۳. بیانات در دیدار سران قوا، ۱۳۹۲/۱۲/۶.

[البته] تعیین شاخص‌هایی هم برای ارزیابی باید باشد». همچنین حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای درخصوص نظارت مؤثر در دیدار شورای عالی اشتغال مورخ ۳۱/۰۲/۱۳۸۱ با اشاره به لزوم نظارت مستمر دولت بر نحوه هزینه شدن اعتبارها و چگونگی اجرای طرح‌های اشتغال‌زا فرموده‌اند: «میزان ایجاد اشتغال را نمی‌توان بر روی کاغذ دید، بلکه باید در میدان عمل اشتغال را لمس و مشاهده کرد».

بنابراین یافته‌های این گزارش از طریق دو مرحله کدگذاری بیانات مقام معظم رهبری در زمینه اقتصاد مقاومتی، ۲۳ الزام را برای تحقق اقتصاد مقاومتی احصا نمود (جدول ۳ پیوست) که در ادامه به‌صورت تیتروار ذکر می‌شود:

۱. بهره‌برداری از ظرفیت‌های داخلی و درون‌زا و مردمی بودن پیشرفت،
۲. ثبات در سیاست‌های اقتصادی و خودداری از نایمن کردن فضا برای تولید داخل،
۳. کاهش وابستگی به نفت و تنوع‌بخشی فعالیت‌های درآمدزا،
۴. خودکفایی در اقلام راهبردی و اساسی،
۵. شناسایی بازار، بازارسازی و رونق صادرات،
۶. تحقیق و توسعه و ارتقای کیفیت،
۷. توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصاد،
۸. مدیریت جهادی،
۹. فسادستیزی،
۱۰. اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف،
۱۱. اولویت‌بندی و انضباط مالی،
۱۲. ضرورت راهنمایی و هدایت و تسهیل فضا توسط دولت،
۱۳. توجه به نیروی انسانی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان،
۱۴. توجه به توسعه مقاطع کاردانی در کنار تحصیلات تکمیلی،
۱۵. توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط،
۱۶. اصلاح نظام توزیع اعتبارات در راستای توسعه کارآفرینی و کسب‌وکار،
۱۷. هماهنگی بین سه قوه و استفاده حداکثری از ظرفیت‌های موجود،
۱۸. تأمین زیرساخت‌های حقوقی،
۱۹. تقویت نگاه جامع و کل‌نگر در مدیریت اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی عملیاتی برای آن،
۲۰. گفتمان‌سازی،
۲۱. ضرورت توجه ویژه و تلقی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی،

۲۲. استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات،

۲۳. پایش و ارزشیابی مداوم.

۲۴-۳. ارتقا و اصلاح نظام برنامه‌ریزی متمرکز، با رویکرد منطقه‌گرایی و تمرکززدایی

در حال حاضر، یکی از مهمترین موانع اساسی توجه به الزامات فوق و تحقق اقتصاد مقاومتی، غلبه برنامه‌ریزی متمرکز و بخشی‌نگر در نظام اداری است. در نظام برنامه‌ریزی متمرکز که معمولاً از طریق درآمدهای نفتی تأمین مالی می‌شود، طرح‌ها و برنامه‌ها بدون توجه به اقتضات و شرایط محلی تدوین و اجرا می‌شوند و این امر سبب بازدهی پایین سرمایه‌گذاری‌ها و عدم شکوفایی خلاقیت‌ها و قابلیت‌های محلی می‌گردد. در این نظام، چون عمده منابع مالی مورد نیاز اداره کشور از طریق فروش نفت تأمین می‌شود، نگاه جدی به توانمندسازی سطوح پایین‌تر برنامه‌ریزی در سطح مناطق و محلی برای بالفعل کردن قابلیت‌های متنوع اقتصادی وجود ندارد. این موضوع، دلیل ساختاری و ریشه‌ای عدم شکوفایی بسیاری از پتانسیل‌های اقتصادی نقاط مختلف کشور در زمینه‌های گوناگون اعم از گردشگری، صنایع فرآوری محصولات کشاورزی، صنایع دستی و غیره است.

همچنین در نظام بخشی‌نگر، هر یک از بخش‌ها و دستگاه‌های اجرایی فارغ از برنامه بخش‌های دیگر و براساس تعصبات بخشی، اقدام به جلب منابع و برنامه‌ریزی فعالیت‌های خود می‌نماید. در چنین نظامی، چه بسا پروژه اقتصادی خاصی که اجرا می‌شود، از نظر قابلیت اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد در اولویت اول نباشد، ولی چون بخش مذکور از قدرت بالاتری در اخذ بودجه برخوردار بوده است، توانسته پروژه خود را به مرحله اجرا برساند. در نظام بخشی‌نگر پیوندهای پسین و پیشین بین فعالیت‌های اقتصادی مختلف در سطح منطقه در حداقل خود قرار دارد؛ زیرا برنامه‌ریزی، کاملاً بخشی و از بالا به پایین و بدون مطالعه همه‌جانبه استعدادهای منطقه انجام شده است.

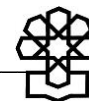
بنابراین نظام برنامه‌ریزی بخشی و متمرکز، به صورت اساسی مانع از تحقق بسیاری از الزامات اقتصاد مقاومتی از جمله بهره‌برداری از ظرفیت‌های داخلی و درون‌زا و مردمی بودن پیشرفت، تنوع‌بخشی فعالیت‌های درآمدزا، توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصاد و ایجاد و تقویت نگاه جامع و کل‌نگر در مدیریت اقتصاد می‌شود. در این راستا جایگزینی این نظام با منطقه‌گرایی و برنامه‌ریزی محلی بسیار ضروری است.

۴. شاخص‌ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی

همان‌طور که در بخش الزامات تشریح شد، پایش و ارزشیابی مستمر اقدامات، نقش اساسی در تحقق اقتصاد مقاومتی دارد. تحلیل بیانات مقام معظم رهبری حاکی از آن است که ایشان، شاخص‌های کلانی را برای اقتصاد مقاومتی مطرح کرده‌اند. این شاخص‌ها می‌توانند نشان‌دهنده موفقیت یا شکست اقدامات

باشند. شاخص‌های علمی، شاخص‌های کلان در اقتصاد کشور از قبیل رشد اقتصادی، تولید ملی، اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی و از همه مهمتر، شاخص کلیدی عدالت اجتماعی، از مواردی هستند که در اقتصاد مقاومتی باید به دنبال بهبود آنها بود. انعطاف‌پذیری، رونق کسب‌وکار، بهبود آسایش و رفاه عموم مردم، رساندن تورم به حد مطلوب، بهبود فرهنگ مصرف کالای داخلی با شعار «مصرف هر کالای خارجی یعنی بیکاری یک کارگر ایرانی» و افزایش کیفیت کالاهای داخلی نیز از دیگر معیارهای اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌روند. موضوع مهم در اقتصاد مقاومتی، ضرورت توأم بودن بهبود رشد و عدالت است که چشم‌انداز اقدامات و برنامه‌ریزی‌ها را ترسیم می‌کند. رهبر معظم انقلاب تصریح کرده‌اند که «رونق اقتصادی کشور را بدون تأمین عدالت اجتماعی به‌هیچ‌وجه قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم». اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که طبقات محروم کشور را از پیشرفت اقتصادی، به معنای واقعی کلمه بهره‌مند کند و در این اقتصاد، صرف دستیابی به رشد اقتصادی بالا از طریق توسعه صنایع بزرگ و شهری که در اختیار سرمایه‌داران معدودی است، هرگز مطلوب نیست. بنابراین رفع تبعیض، اختلاف طبقاتی، بهبود عدالت اقتصادی و اجتماعی و گشایش طبقات ضعیف از دیگر معیارهای مهم در اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌روند. البته عدالت در اقتصاد مقاومتی به معنای تقسیم فقر نیست، بلکه به مفهوم ارتقای تولید و ثروت ملی از طریق مشارکت مؤثر آحاد مردم می‌باشد. به بیان دیگر در اقتصاد مقاومتی، آحاد جامعه، به‌خصوص طبقات محروم در فعالیتهای اقتصادی پرسود مشارکت می‌کنند و از پیشرفت اقتصادی کشور به‌صورت مستقیم و بلاواسطه بهره‌مند می‌شوند. این رویکرد، بازنگری در تعریف شاخص‌های مرسوم عدالت مانند ضریب جینی را ایجاب می‌کند. چرا که ضریب جینی، قادر به اندازه‌گیری عدالت اسلامی نیست و بیشتر به دنبال برابری است تا عدالت. از سوی دیگر، کسب اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی برای کشور، معیاری است که می‌تواند نتیجه تحقق شاخص‌ها و معیارهای پیش‌گفته باشد. در واقع این معیار، یکی از نتایج بلندمدت اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به‌شمار می‌رود. البته می‌توان معیارهای ضمنی را نیز از الزامات مطرح شده در بخش قبلی گزارش احصا کرد. کاهش وابستگی اقتصاد به درآمد نفتی، پرهیز از خام‌فروشی، کاهش آسیب‌پذیری کشور از ناحیه تحریم، پرهیز از اسراف، مصرف تولیدات داخلی، کاهش مدت‌زمان بهره‌برداری از طرح‌ها و کارخانجات و مدیریت جهادی از جمله این معیارها به‌شمار می‌روند. شاخص‌ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی و نحوه استنباط آنها از فرمایشات مقام معظم رهبری در جدول ۴ پیوست ارائه شده است.

به‌طور کلی با بررسی شاخص‌های مطرح در زمینه اقتصاد مقاومتی، می‌توان آنها را به دو گروه شاخص‌های ناظر بر عملکرد (کوتاه‌مدت) و نتایج (بلندمدت) تقسیم کرد. عملکرد، مفهوم مربوط به اجرا یا کارایی است و نتایج واقعی را در برابر نتایج مورد انتظار اندازه‌گیری می‌کند. عملکرد عمدتاً بر درون‌دادها و برون‌دادها تمرکز می‌کند و چگونگی تبدیل کارآی درون‌دادها به برون‌دادها را بررسی می‌کند. ولی نتایج

معمولاً (و نه لزوماً) بلندمدت تر و اندازه گیری آنها نسبت به اندازه گیری شاخص های عملکردی پیچیده تر است (بنیاد جهانی کمک به توسعه روستایی، فائو و بانک جهانی، ۲۰۰۸). برای نمونه در اینجا، مواردی مانند کاهش تورم، اشتغال زایی، بهبود تولید ملی و عدالت اجتماعی، شاخص های ناظر بر عملکرد و در مقابل، مواردی از قبیل بهبود رفاه عمومی و اقتدار حقیقی و آبروی بین المللی، شاخص های ناظر بر نتیجه هستند که تحقق آنها وابسته به بهبود شاخص های ناظر بر عملکرد مانند تورم، اشتغال، بهبود کیفیت کالای داخلی و غیره است. شایان ذکر است که در ابتدا تمرکز نظام های پایش و ارزشیابی، بر روی پایش عملکرد (یعنی تمرکز بر شاخص های مربوط به سطوح پایینی درون داد و برون داد) بود، ولی با افزایش علاقه نسبت به «توسعه نتیجه محور»، این تمرکز به سمت دستاوردها و آثار منتقل شد. هرچند یک نظام کامل پایش و ارزشیابی پروژه، باید هم عملکرد و هم نتایج را پایش کند (همان).

در این قسمت از گزارش، نظر به اهمیت و نقش پایش و ارزشیابی و رصد امور در تضمین روند رو به جلوی اقتصاد مقاومتی، در ادامه، چارچوب ارزیابی و تدوین شاخص های پایش و ارزشیابی شامل چارچوب منطقی و چارچوب سلسله مراتبی (SAFE) ارائه شده است.

۴-۱. چارچوب منطقی

چارچوب منطقی سبب تفکر منطقی در خصوص تدوین و تعریف شاخص ها می شود و تعیین شاخص های ناظر بر عملکرد و نتایج را به صورت نظام مند تضمین می کند. چارچوب منطقی، به منظور ایجاد تمایز بین درون دادها، برون دادها^۱، دستاوردها^۲ و اثر^۳ یک پروژه مورد استفاده قرار می گیرد (شکل ۱).

شکل ۱. چارچوب منطقی

۴-۲. چارچوب سلسله مراتبی (SAFE)

از دیدگاه دیگر، شاخص ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی را می توان براساس ساختار چارچوب سلسله مراتبی (SAFE)^۴ تدوین کرد. هرچند هدف کلی این چارچوب تحلیلی، ارزشیابی پایداری در کشاورزی می باشد و به عنوان یک ابزار ارزیابی، به منظور شناسایی، توسعه و ارزشیابی نظام های تولید کشاورزی و ارائه رهنمود برای فنون و سیاست ها مطرح شده است؛ ولی ساختار سلسله مراتبی و منظم، آن را به چارچوب مطلوب برای طراحی ساختارمند شاخص های ناظر بر دستیابی به اهداف کلان تبدیل کرده است.

۱. Outputs

۲. Outcomes

۳. Impact

۴. Sustainability Assessment of Farming and the Environment (SAFE)

چارچوب SAFE به صورت سلسله‌مراتبی می‌باشد، زیرا به شکل ساختارمند، از اصول، معیارها، شاخص‌ها و ارزش‌های مرجع^۱ تشکیل شده است (شکل ۲). اولین سطح سلسله‌مراتبی، اصول است. اصول، شروط عمومی و کلی برای دستیابی به هدف نهایی هستند و به منظور تحقق باید به صورت هدف کلی تعریف شوند. معیارها به عنوان سطح دوم سلسله‌مراتبی، حالت یا جنبه‌ای هستند که در اثر رعایت اصل مربوطه، پدیدار می‌شوند. معیارها، اهداف عینی‌تر و مشخص‌تری نسبت به اصول هستند و مرتبط با حالت سیستم مدنظر می‌باشند. لذا ارزیابی آنها و پیوند دادن شاخص‌ها به آنها آسان‌تر است. شاخص‌ها، سطح سوم سلسله‌مراتبی را شکل می‌دهند و متغیرهایی هستند که می‌توانند به منظور اندازه‌گیری میزان انطباق با یک معیار ارزیابی شوند. ارزش‌های مرجع (سطح سلسله‌مراتبی چهارم)، سطوح مطلوب برای هر شاخص را به گونه‌ای مشخص می‌کنند که در نهایت، هدف کلان ناظر بر شاخص مربوطه محقق شود. این مقادیر، به عنوان راهنمایی برای فرآیند بهبود مستمر و حرکت مداوم به سمت هدف کلان عمل می‌کنند. چارچوب SAFE امکان مقایسه مقدار (ارزش) یک شاخص با مقدار مطلق از پیش تعیین شده و یا با مقادیر آن شاخص در سازمان‌ها یا نظام‌های دیگر را فراهم می‌کند (شکل ۲).

مقادیر (ارزش‌های) مطلق مرجع، شامل دو نوع مقادیر علمی و قانونی می‌شوند. مقادیر علمی توسط دانشمندان، براساس دانش موجود و با توجه به اصل احتیاط^۲ تدوین می‌شوند. مقادیر قانونی، هنجار نیز نامیده می‌شوند و تحقق آنها الزامی است. آنها معمولاً نتیجه مذاکره، به عنوان نمونه، مابین سیاستگذاران، نمایندگان بخش خصوصی، سازمان‌های مشاوره‌ای و دانشمندان هستند. مقادیر مرجع مطلق، به نوبه خود می‌توانند به دو بخش مقادیر هدف و مقادیر آستانه‌ای تقسیم شوند. مقادیر هدف، شرایط مطلوب را مشخص می‌کنند. در حالی که مقادیر آستانه‌ای، به عنوان سطح کمینه یا بیشینه یا دامنه مقادیر قابل قبول که نباید از آنها تخطی شود، تعریف می‌گردند. همان‌طور که در شکل ۳ نشان داده شده است، هر دوی مقادیر هدف و آستانه‌ای، می‌توانند منبع علمی داشته باشند، هرچند غالباً دارای منشأ سیاسی هستند. هنجارهای قانونی معمولاً توسط مقادیر آستانه‌ای نشان داده می‌شوند، هرچند در برخی از موارد، می‌توان از مقادیر هدف برای آنها استفاده کرد.

۱. Goal, Principals, Criteria, Indicators and Reference values

۲. Precautionary principle

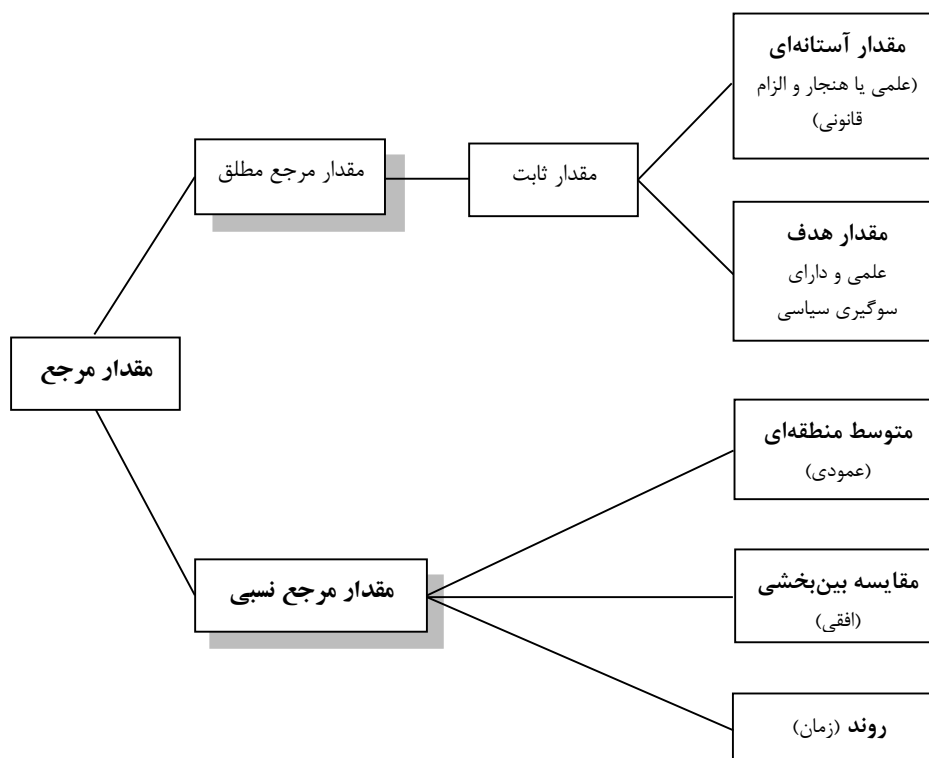

شکل ۲. ساختار چارچوب ارزشیابی سلسله مراتبی SAFE

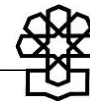
مأخذ: برگرفته از لامرتس و بلوم، ۱۹۹۷ با اندکی تصرف.

شکل ۳. انواع مقادیر مرجع

مأخذ: برگرفته از لامرتس و بلوم، ۱۹۹۷

ساختار تحلیلی SAFE با توجه به اینکه ارتباط منطقی و سلسله‌مراتبی بین اهداف، اصول، ضوابط، معیارها و شاخص‌ها برقرار می‌کند، قابلیت مناسبی برای تدوین شاخص‌های جامع برای پایش و ارزشیابی فرآیند حرکت به سمت سیاست‌ها و اهداف کلان اقتصاد مقاومتی دارد. در این چارچوب، هرچه از هدف به سمت شاخص حرکت کنیم، میزان عینیت افزایش می‌یابد. به بیان دیگر، هدف به صورت کیفی و کلی بیان می‌شود، ولی شاخص‌ها به صورت کمی و قابل اندازه‌گیری ارائه می‌شوند تا میزان موفقیت یا شکست‌ها ارزیابی گردد. در این بین، مقادیر مرجع نیز قابلیت مقایسه عملکرد تحقق‌یافته در زمینه شاخص مورد نظر را با ارقام از پیش تعیین‌شده و یا عملکرد سازمان‌ها یا نظام‌های مشابه فراهم می‌کنند و از این طریق می‌توان به ارزیابی دقیق‌تر عملکرد پرداخت. به طور کلی، شاخص‌ها و ارزش‌های مرجع، محصول نهایی چارچوب می‌باشند و در عین حال، ابزار عملیاتی (کاربردی) محسوب می‌شوند که برای ارزشیابی تحقق هدف نهایی به کار می‌روند. البته این چارچوب و کلاً چارچوب‌های ارزیابی، برای تعیین جامع‌تر شاخص‌ها و متناظر با اهداف کلان مناسب هستند؛ ولی ممکن است سبب تمرکز بر شاخص‌ها و غفلت از آثار بلندمدت و جانبی طرح‌ها و برنامه‌ها شود. به این منظور می‌توان علاوه بر استفاده از ساختار سلسله‌مراتبی SAFE، از چارچوب منطقی برای توجه همزمان به برون‌دادهای کوتاه‌مدت و آثار و نتایج بلندمدت استفاده کرد.

حال پس از تبیین شرایط علی، چیستی، الزامات، شاخص‌ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی، چگونگی نقش‌آفرینی بخش کشاورزی و توسعه روستایی در تحقق اقتصاد مقاومتی تشریح می‌شود. از آنجایی که روستاها و نواحی عشایری، کانون بنگاه‌های تولیدی به‌شمار می‌روند که معمولاً تحت مالکیت و مدیریت آحاد مردم هستند، لذا این مناطق باید یکی از محورهای اصلی تمرکز سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های مربوط به اقتصاد مقاومتی باشند.

۵. جهت‌گیری‌های توسعه روستایی و کشاورزی در راستای اقتصاد مقاومتی

به‌طور کلی، بخش کشاورزی با توجه به اتکای بالا به ظرفیت‌های درونی کشور، در زمان وقوع تکانه‌های خارجی اقتصادی مانند تحریم‌های اقتصادی و جنگ، می‌تواند به تاب‌آوری اقتصاد ملی در برابر تکانه‌های برون‌زا کمک کند. در مقابل، برخی دیگر از بخش‌ها و رشته‌فعالیت‌ها، در بسیاری از موارد، وابستگی قابل توجهی به منابع خارجی دارند و در صورت وارد نشدن ارز، فناوری، مواد اولیه و سایر ملزومات فنی تولید، دچار بحران و رکود می‌شوند و این امر، تأثیرگذاری تکانه خارجی بر اقتصاد را تشدید می‌کند. این مشکل در سال‌های اخیر در کشور تجربه شده است، به‌گونه‌ای که با اعمال تحریم‌های بین‌المللی خصوصاً تحریم‌های نفتی و بانکی، تکانه شدیدی به اقتصاد کشور وارد شد و بسیاری از بخش‌های اقتصادی، خصوصاً صنایع وابسته به خارج با رکود مواجه شدند و قیمت برخی کالاهای صنعتی به‌شدت افزایش پیدا کرد.

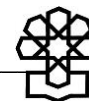
از سوی دیگر، نواحی روستایی و عشایری به‌عنوان کانون تولید کشور محسوب شده و از نقش اساسی در تأمین استقلال همه‌جانبه ایران به‌خصوص از منظر امنیت غذایی برخوردارند. تقریباً همه عرصه‌های منابع طبیعی در روستاها واقع هستند و سیاست‌های مربوط به این نواحی نقش مهمی در حفظ یا نابودی این عرصه‌های حیاتی می‌تواند داشته باشد. در حال حاضر، حدود ۷۰ درصد ارزش افزوده بخش معدن در نواحی روستایی تولید می‌شود، هرچند روستائیان نفع چندانی از این درآمد نمی‌برند. روستاها و مناطق عشایری ایران دارای جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، طبیعی و کشاورزی مهمی هستند که در صورت برنامه‌ریزی صحیح برای توسعه گردشگری پایدار کشاورزی و روستایی، می‌توانند سبب رونق اساسی صنعت گردشگری کشور و درآمدزایی و اشتغال‌زایی برای روستائیان و عشایر شوند. از سوی دیگر جامعه عشایری کشور، جامعه‌ای مولد بوده و نقش مهمی در تولید گوشت قرمز و صنایع‌دستی دارد. عشایر دارای جایگاه مهمی در تأمین امنیت کشور به‌خصوص در مناطق مرزی و دور افتاده هستند. نواحی روستایی و عشایری علاوه بر کارکردهای اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی، دارای کارکرد امنیتی به‌ویژه از منظر استقرار بهینه جمعیت در نقاط مرزی می‌باشند. با توجه به اهمیت راهبردی بخش کشاورزی و نواحی روستایی و عشایری در اقتصاد مقاومتی، حال در ادامه، ابتدا سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی تبیین و سپس در راستای آنها، راهبردهای کلیدی اقتصاد مقاومتی

در بخش کشاورزی و توسعه روستایی مطرح می‌شود. در نهایت، پیشنهاد تشکیل قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری، به‌عنوان سازمان توسعه‌ای، با هدف تحقق سریع‌تر اقتصاد مقاومتی در عرصه کشاورزی و روستایی ارائه شده است.

۵-۱. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی

بررسی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد که برخی از این بندها، تکلیف و جهت‌گیری خاصی برای بخش کشاورزی و توسعه روستایی الزام می‌کنند و برخی نیز امتیازاتی را برای این بخش مثلاً از محل منابع حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (موضوع بند «۴») در بر دارد، ولی تحقق آنها نیازمند عزم جدی نهادهایی غیر از وزارت جهاد کشاورزی مانند وزارت اقتصاد و امور دارایی یا نظام بانکی است. هرچند این بندها در ادامه ذکر شده‌اند، ولی تمرکز این گزارش، بر بندهای گروه اول قرار دارد.

۱. بند «۱» در خصوص توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی،
۲. بند «۲» در خصوص پیشسازی اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان،
۳. بند «۳» در خصوص به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور،
۴. بند «۴» در خصوص استفاده از ظرفیت اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در جهت افزایش تولید و اشتغال و بهره‌وری و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی،
۵. بند «۵» در خصوص سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش،
۶. بند «۶» در خصوص افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (به‌ویژه در اقلام وارداتی)،
۷. بند «۷» در خصوص تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید،
۸. بند «۸» در خصوص مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید،
۹. بند «۹» در خصوص اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی،
۱۰. بند «۱۰» در خصوص حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات از طریق تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم، گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز، ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات و برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی و شکل‌دهی بازارهای جدید،

۱۱. بند «۱۱» درخصوص توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته، گسترش و تسهیل تولید، صادرات کالا و خدمات و تأمین نیازهای ضروری و منابع مالی از خارج،
۱۲. بند «۱۲» درخصوص استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف‌های اقتصادی،
۱۳. بند «۱۶» درخصوص صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زائد،
۱۴. بند «۱۹» درخصوص شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن،
۱۵. بند «۲۰» درخصوص تقویت فرهنگ جهادی در عرصه اقتصادی و اعطای نشان اقتصاد مقاومتی به اشخاص دارای خدمات برجسته در این زمینه،
۱۶. بند «۲۱» درخصوص گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی،
۱۷. بند «۲۲» درخصوص شناسایی و به‌کارگیری ظرفیت‌های علمی، فنی و اقتصادی؛ افزایش هزینه برای دشمن در صورت تحریم کشور؛ مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به‌هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی،
۱۸. بند «۲۳» درخصوص شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری و روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار،
۱۹. بند «۲۴» درخصوص افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن.
- حال راهبردهای ناظر بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی مورد بحث قرار می‌گیرد. البته شایان ذکر است که عملیاتی کردن گروهی از این راهبردها (راهبردهای کلان) نیازمند تغییر جهت‌گیری کلی نظام مدیریتی و برنامه‌ریزی کشور و همکاری دستگاه‌های مختلف است، ولی درخصوص دیگر راهبردها، وزارت جهاد کشاورزی به‌تنهایی و رأساً می‌تواند نقش مؤثر را ایفا کند.

۲-۵. راهبردهای اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی

الف) راهبردهای کلان

– اصلاح معیارهای اولویت‌بندی طرح‌ها و برنامه‌ها

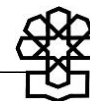
همان‌طور که گفته شد، در اقتصاد مقاومتی، انضباط مالی و اولویت‌بندی فعالیت‌ها، از اهمیت اساسی برخوردار است. حضرت علی (ع) خطاب به مالک اشتر، سه ملاک را برای انتخاب و اولویت‌بندی فعالیت‌های توسعه‌ای معرفی کرده‌اند: «باید محبوب‌ترین کارها نزد تو کاری باشد که به حق نزدیک‌تر و در عدالت فراگیرتر و خشنودی مردم را شامل‌تر باشد...» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). همان‌طور که مشاهده می‌شود، اولین ملاک، حق‌مداری است. دومین ملاکی که باید مورد نظر دستگاه‌های حاکمیتی در انتخاب

و اجرای پروژه‌ها مورد نظر قرار گیرد، میزان عدالت‌گستری است که اجرای آنها دربر خواهد داشت. سومین ملاکی که ایشان معرفی کرده‌اند، اثرگذاری اجرای پروژه بر رضایتمندی مردم است. برای نمونه، سرمایه‌گذاری در عملیات حفظ، احیا و نگهداری منابع طبیعی، در مقایسه با سایر اقدامات مربوطه، علاوه بر کم‌هزینه بودن، فرصت‌های شغلی زیادی را نیز ایجاد کرده و منافع جانبی فراوانی را نیز دربردارد. برای نمونه به اذعان کارشناسان، هر هکتار عملیات آبخیزداری زمینه تولید آب شیرین قابل توجهی را فراهم می‌کند. بنابراین در اقتصاد مقاومتی به‌جای برخورد مقطعی و درمان موضعی (لایروبی سدها) که بسیار پرهزینه نیز خواهد بود، باید به‌دنبال حل ریشه‌ای مسائل با صرف هزینه کمتر و اشتغال‌زایی بیشتر بود. در تخصیص عادلانه بودجه عمومی کشور، اعتبارات لایروبی تنها یک سد، نباید چندین برابر اعتبارات حفظ جنگل و آبخیزداری باشد.

– تمرکززدایی و زمینه‌سازی برای مشارکت آحاد مردم در اقتصاد و شفاف‌سازی

محدود کردن جریان عمده‌ای از اقتصاد به افراد حقیقی و حقوقی خاص و حرکت‌هایی که به‌صورت از بالا به پایین و محدود در عرصه میدانی تولید انجام می‌شود، مغایر با ماهیت اقتصاد مقاومتی است. تمرکز غالب بر ایجاد و توسعه صنایع بزرگ که از یکسو اغلب از طریق تزریق ناکارآمدی منابع عمومی به‌صورت سوگیرانه دنبال می‌شود و ازسوی دیگر در موقع تحریم آسیب‌پذیر می‌شود، متناسب با اقتصاد مقاومتی نیست. مضاف بر اینکه، از نظر پدافند غیرعامل نیز محدود و متمرکز کردن فعالیت‌های اقتصادی در نقاط خاص و انتخاب صنایع بزرگ مذکور به‌عنوان محور توسعه و پیشران، صحیح به‌نظر نمی‌رسد و این امر مغایر با بند «۲۲» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مبنی بر «مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به‌هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی» است. بنابراین باید الگویی را برای توسعه اقتصادی کشور اتخاذ کرد که زمینه را برای فعالیت و مشارکت آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی آماده کند.

در اقتصاد مقاومتی، مبنای استفاده از ظرفیت‌های مردمی و فراهم کردن فضا برای بروز و ظهور ایده‌های کارآفرینانه و عملیاتی شدن آنها با توجه به قابلیت‌های محلی است و در این حالت، توفیقاتی در عرصه جهاد اقتصادی حاصل خواهد شد که انجام آن از عهده چند وزارتخانه هم خارج است. لذا توجه مجدد به اصول سبک مدیریت دفاع مقدس، در عرصه اقتصادی ضروری است. این سبک، بر مشارکتی کردن مقاومت و مدیریت اقتضایی، پویا، نوآور و غیرمتمرکز تأکید دارد. در این سبک، به‌سرعت، به‌صورت خلاقانه و با توجه به اقتضات محلی، راهکارهایی برای مشکلات مستحده، طراحی و اجرا می‌شود. از این سبک باید برای مشارکتی و مردمی کردن اقتصاد و تمرکززدایی از تصمیم‌گیری‌های اقتصادی استفاده کرد. همچنین یکی از راهبردهای پیشنهادی برای مردمی کردن اقتصاد، شفاف‌سازی و فراهم نمودن زمینه مشارکت برابر افراد جامعه در فرصت‌های اقتصادی است. گردش آزاد اطلاعات ضمن کمک به

شفاف‌سازی، سبب کاهش رانت‌خواری و فساد، افزایش اعتماد مردم به حاکمیت و تقویت سرمایه اجتماعی می‌شود که به‌نوبه خود یکی از الزامات یک اقتصاد با تاب‌آوری بالاست. البته یکی دیگر از الزامات مشارکت برابر افراد جامعه، توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر جامعه در راستای کسب صلاحیت‌های لازم برای فعالیت‌های اقتصادی است.

– تمرکز بر مکان به‌جای بخشی‌گرایی

لازمه برنامه‌ریزی محلی و شکوفاسازی قابلیت‌های اقتصادی روستاها و مناطق عشایری، تأکید و تمرکز بر مکان به‌جای بخش است. در پارادایم نوین توسعه روستایی، سیاستگذاران، براساس برنامه‌ریزی غیرمتمرکز به‌دنبال تعریف پربازده‌ترین پروژه‌ها با توجه به قابلیت‌های محلی و اجرای آنها، فارغ از تعصبات بخشی هستند. در این راستا، به‌جای تمرکز غالب و صرف بر صنایع بزرگ به‌عنوان بخش پیشران و تداوم حمایت‌های نفتی ناکارآمد از آن، دولت باید سیاست روشن و واضحی را برای اصلاح نظام تصمیم‌گیری اقتصادی با محوریت مشارکت دادن آحاد جامعه در تولید و مردمی کردن اقتصاد و در نتیجه، فعال شدن ظرفیت‌های کارآفرینی موجود در پهنه سرزمین با توجه به قابلیت‌ها و شرایط محلی و نهایتاً تحقق رشد و توسعه فراگیر اتخاذ نماید. حال راهبردهای اختصاصی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی تبیین می‌شود.

ب) راهبردهای اختصاصی

– تحقق امنیت غذایی پایدار

یکی از مهمترین کارکردهایی که از بخش کشاورزی انتظار می‌رود در راستای اقتصاد مقاومتی، انجام دهد، تولید کافی محصولات اساسی و راهبردی است. در این خصوص، معمولاً واژگان پرکاربرد «امنیت غذایی» و «خودکفایی» مطرح می‌شوند و حتی بعضاً نیز این دو عبارت به‌جای یکدیگر به کار می‌روند. در این بخش، پس از بررسی اجمالی تمایز بین دو عبارت مذکور، به این سؤال پاسخ داده می‌شود که خودکفایی در محصولات اساسی کشاورزی در چه صورتی می‌تواند از محل مشارکت و انتفاع کشاورزان و به دور از الگوهای سرمایه‌بر صرف، محقق شود و منجر به بهبود توأم پیشرفت و عدالت به‌عنوان یکی از مهمترین معیارهای اقتصاد مقاومتی گردد؟

• تفاوت خودکفایی و امنیت غذایی

برخی از منابع و کارشناسان، بین خودکفایی محصولات اساسی و امنیت غذایی، تمایز لازم را قائل نمی‌شوند. این درحالی است که ممکن است در یک کشور در عین دستیابی به خودکفایی، هنوز شمار قابل توجهی گرسنه باشند. امنیت غذایی سه بُعد موجود بودن^۱، دستیابی^۲ و استفاده^۳ از غذای کافی

۱. Availability

۲. Access

۳. Utilization

و سالم را در بردارد. بنابراین اگر محصولات غذایی اساسی در یک کشور تولید شود، ولی هنوز شماری از افراد آن کشور ناتوان از «دستیابی و استفاده» باشند، در چنین حالتی، سیاست تولید محصولات غذایی اساسی، ناتوان از تأمین امنیت غذایی و فقرزدایی بوده و توأم با عدالت نخواهد بود. با ذکر مثالی می‌توان این موضوع را روشن‌تر بیان کرد. حالتی را تصور کنید که در آن، دولت و به‌طور مشخص‌تر، وزارت جهاد کشاورزی، وظیفه خود را تنها، تولید محصول کافی می‌داند - موضوعی که بعضاً مسئولان این وزارتخانه براساس رویکردهای تکنوکراتیک نسبت به آن اذعان دارند. براساس این دیدگاه، چنانچه شماری از کشت و صنعت‌ها و شرکت‌های سهامی بزرگ، تحت مالکیت تعداد معدودی سرمایه‌گذار، اقدام به کشت یکپارچه و مکانیزه محصولات اساسی در سطح وسیعی از اراضی کنند و از این محل، محصول اساسی مورد نیاز داخل تولید شود، وظیفه دولت و وزارت جهاد کشاورزی خاتمه می‌یابد. در حقیقت، در این حالت، رشد تولیدات کشاورزی محور اساسی برنامه‌ریزی‌ها قرار دارد و عدالت و بهبود معیشت آحاد کشاورزان و روستائیان، در تجزیه و تحلیل و برنامه‌ریزی به‌عنوان محور تلقی نمی‌شود.

در این حالت نوعی دوگانگی، شکاف و تضاد در بخش کشاورزی شکل می‌گیرد و در کنار نظام‌های بهره‌برداری بزرگ، آحاد روستائیان قرار می‌گیرند که دارای کشاورزی خرده‌مالکی و یا مشاغل با درآمد اندک هستند و در بسیاری از موارد، شمار قابل توجهی از آنها قادر به تأمین نیازهای اساسی و معیشت آبرومندانه برای خود و خانواده نیستند. زندگی روستائیان فقیر در کنار معادن یا سدهایی که گردش مالی بالایی دارند یا سرمایه بالایی برای ایجاد آنها شده است، نمونه عینی از تضادهای نهفته در توسعه مبتنی بر الگوی تکنوکراتیک است. در این حالت، بخش زیادی از خانوارهای روستایی قادر به استفاده کافی از مواد غذایی مورد نیاز به‌ویژه در زمینه مصرف گوشت، میوه و لبنیات نخواهند بود و لذا امنیت غذایی، با وجود تولید محصول کافی در داخل کشور، محقق نخواهد شد. امروزه، هرچند بسیاری از کشورها در تولید محصولات غذایی اساسی خود کفا هستند، ولی ملت‌های بسیاری کماکان از مشکل جمعیت دچار سوءتغذیه رنج می‌برند. بنابراین تولید محصولات اساسی در داخل کشور، شرط لازم تحقق امنیت غذایی کشور به‌شمار می‌رود، ولی شرط کافی نیست و لذا تأکید صرف بر کشت محصولات اساسی براساس الگوهای تکنوکراتیک، نمی‌تواند منجر به بهبود همزمان رشد و عدالت و تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی شود.

با وجود این، پس از ادغام وزارت جهاد سازندگی با وزارت کشاورزی، عملاً رویکرد تکنوکراتیک و تولیدگرایی وزارت کشاورزی، بر وزارت تازه تأسیس یافته جهاد کشاورزی غلبه پیدا کرد و موضوع معیشت روستائیان و مدیریت جهادی به دست فراموشی سپرده شد و خلأ عناصر تسهیل‌گر توسعه روستایی به شدت پدیدار گردید. در حالت جدید، توسعه کشاورزی ایران، به میزان قابل توجهی، عناصر بانگیزه و تسهیل‌گر روستایی را که با مردم روستایی و عشایری، ارتباط مداومی داشتند، از دست داد و به‌جای آن، در اغلب موارد، کارشناسان تکنوکراتی غلبه یافتند که واجد حداقل ارتباط و پیوند با عرصه بودند.

طی سالیان متمادی، براساس برنامه‌ریزی کشاورزی متمرکز، اغلب با رویکرد تأمین خودکفایی در محصولات اساسی، معمولاً فارغ از توجه جامع و کامل به پتانسیل‌های بوم‌زراعی و توان‌های محیطی، برای هر استان، شهرستان، شهر، دهستان و روستا سهمیه خاصی از تولید محصولات مذکور در نظر گرفته شده و ترویج کشاورزی نیز در این راستا به‌عنوان ابزار، وادار به ایفای نقش گردیده است. در رویکرد مذکور، این موضوع که آیا از قبال افزایش تولید محصولات اساسی، معیشت و درآمد کشاورزان نیز تأمین می‌شود و تخریب منابع پایه تولید، به‌ویژه از طریق فرسایش خاک، به حداقل می‌رسد، به‌عنوان دغدغه کارگزاران توسعه کشاورزی مطرح نیست. غافل از اینکه چنانچه بهبود وضع کشاورز به‌عنوان تولیدکننده محصول اساسی و نیز خاک زراعی به‌عنوان عامل اساسی تولید مدنظر نباشد، پایداری تولید محصولات اساسی مورد خدشه قابل توجهی قرار خواهد گرفت. امروزه کشاورزان فقیر در خیلی از موارد، از کشت محصولات اساسی دیم در اراضی حاشیه‌ای و شکننده در قالب کشاورزی معیشتی، سود چندانی نمی‌برند و علاوه بر آن به‌شدت سبب تخریب منابع و فرسایش خاک شده و دچار دور باطل فقر می‌شوند. این درحالی است که در اقتصاد مقاومتی، هم رشد محصولات کشاورزی مهم است و هم بهبود معیشت آحاد مردم از طریق اشتغال شایسته و بهره‌ور.

• راهکار همگرایی بین خودکفایی و امنیت غذایی در ایران

حال با توجه به بحث فوق، سؤال اساسی این است که چگونه و براساس چه راهکارهایی می‌توان در عین تولید محصولات اساسی در داخل کشور به میزان کافی (رشد کشاورزی)، معیشت روستائیان و عشایر (عدالت) را نیز بهبود بخشید؟ این امر از طریق سازماندهی و برنامه‌ریزی راهبردی نیروی کار کشاورزی امکانپذیر است؛ به‌گونه‌ای که با اتخاذ برنامه‌های تشویقی و حفظ حقوق مالکیت، ضمن آزادسازی اراضی مسطح و با دسترسی مناسب به آب و توسعه مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار در آنها، فرصت‌های شغلی شایسته و بهره‌ور بیشتری برای آحاد روستائیان و عشایر در فعالیت‌های با ارزش‌افزوده بالاتر کشاورزی ایجاد شود. حال در ادامه، مدیریت راهبردی نیروی کار کشاورزی و مراحل و گام‌های اساسی آن تشریح می‌شود.

○ الگوی مدیریت راهبردی نیروی کار کشاورزی

رشد شتابان بخش کشاورزی امکانپذیر نیست؛ مگر اینکه وزارت جهاد کشاورزی، براساس اصول مدیریت راهبردی، الگوی جامعی را برای سازماندهی مجدد نیروی کار بخش کشاورزی طراحی و اجرا نماید. این الگو در نهایت باید منجر به متناسب‌سازی سهم اشتغال کشاورزی با سهم آن در تولید ناخالص داخلی و در نتیجه، بهبود توان فقرزدایی بخش کشاورزی شود. به‌طور کلی، اجرای الگوی مذکور، باید به نحوی باشد که در نهایت پیامدهای ذیل را به‌صورت همزمان دربرداشته باشد:

– استفاده بهینه و پایدار از منابع پایه تولید،

– فراهم‌سازی معیشت پایدار برای آحاد روستائیان و عشایر،

- یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی مسطح و تولید غذای کافی،
- رونق و رشد شتابان اقتصادی در نواحی روستایی و عشایری،
- کاهش مهاجرت بی‌رویه.

بنابراین الگوی مذکور، چارچوبی برای مدیریت راهبردی نیروی کار کشاورزی در راستای اقتصاد مقاومتی ارائه می‌کند. حال در ادامه، گام‌های اساسی برای عملیاتی‌سازی الگوی فوق ارائه می‌شود.

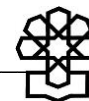
الف) توسعه فعالیت‌های کشاورزی کاربرتر و باارزش بالا

آمارها حاکی از آن است که زیربخش زراعت، سرمایه‌برتر از زیربخش‌هایی مانند باغبانی است و امکان افزایش بهره‌وری از طریق مکانیزاسیون در آن بیشتر است. به عبارت دیگر زراعت به نیروی کار کمتری نیاز دارد و بنابراین سوق دادن و نگه داشتن نیروی انسانی در این زیربخش، غیرمنطقی است. جالب آنجاست که زیربخش‌هایی مانند باغبانی، جنگل زراعی، دامداری، پرورش زنبور عسل، شیلات، گیاهان دارویی، سبزی، صیفی و گل علاوه بر اینکه به نیروی کار بیشتری نیاز دارند، تنوع فرآورده‌های تولیدی و در نتیجه ارزش‌افزوده حاصل از آنها نیز بالاست. یعنی این زیربخش‌ها هم قابلیت جذب نیروی کار بیشتر را دارند و هم ارزش‌افزوده مناسب‌تر و بیشتری را تولید می‌کنند. مثلاً تعداد فرآورده‌های حاصل از خرما با تعداد فرآورده‌های محصولاتی مانند یونجه، جو و برنج قابل مقایسه نیست. البته این موضوع به مفهوم کم‌اهمیت بودن محصولات اساسی کشاورزی نیست؛ بلکه هدف، ارائه الگویی است که در راستای اقتصاد مقاومتی، ضمن بهره‌وری بهینه از منابع تولید و تضمین امنیت غذایی و تولید محصولات اساسی به میزان کافی، درآمد و معیشت مناسبی هم برای روستائیان و عشایر در برداشته باشد. در صورت تحقق فاز اول (عمدتاً در اراضی نامسطح‌تر)، یعنی توسعه و بهبود باغات میوه، فعالیت‌های جنگل زراعی، دامداری، شیلات، گیاهان دارویی، سبزی، صیفی، گل و غیره و انتقال نیروی مازاد زراعت به آنها، زمینه جهت انجام عملیات مؤثر در افزایش بهره‌وری زراعت به‌خصوص یکپارچه‌سازی اراضی مسطح آبی هم فراهم خواهد شد.

در حقیقت در این راهکار، سیاست خودکفایی در تولیدات راهبردی نیز در چارچوب کشاورزی پایدار مورد توجه قرار گرفته است، زیرا با یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و بهره‌گیری مناسب از سرمایه و نیروی کار به موازات خروج نیروی کار مازاد، سطح تولید این محصولات افزایش خواهد یافت. بدین ترتیب ضمن تقویت زیربخش‌های کاربر و دارای ارزش‌افزوده بالاتر، زمینه مناسبی برای افزایش تولید محصولات راهبردی و تحقق خودکفایی تأمین خواهد شد.

ب) گسترش صنایع فرآوری محصولات باارزش بالا از طریق بنگاه‌های کوچک و متوسط

توسعه رشته فعالیت‌های کاربر و دارای ارزش‌افزوده بالا در بخش کشاورزی، راه‌اندازی و توسعه بنگاه‌های فرآوری کوچک و متوسط (اعم از فرآوری محصول و یا ضایعات آن مانند برگ خرما) را ایجاب می‌کند. این امر، علاوه بر بهبود ارزش‌افزوده و ورود کشاورزان به بازارهای پردرآمدتر، سبب ایجاد فرصت‌های

شغلی جدید هم می‌شود. شایان ذکر است که راه‌اندازی این بنگاه‌ها توسط کارآفرینان محلی و پیوند دادن کشاورزان به صنایع کشاورزی در قالب کشاورزی قراردادی، امکانات ضروری توسعه تولیدات باارزش بالای کشاورزی از قبیل انبارداری، حمل‌ونقل پیشرفته، خدمات آموزشی و نهاده، خدمات بیمه‌ای، بازاریابی و غیره را تأمین خواهد کرد.

ج) استقرار مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار

خروج نیروی کار مازاد از اراضی زراعی به‌خصوص در مناطق مسطح و دارای دسترسی به آب، زمینه یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و کاربرد فناوری را بیش از پیش فراهم خواهد کرد. باید با اتخاذ سیاست‌هایی، زمینه مساعدی را برای تشویق کشاورزان باقیمانده، برای نیل به مدیریت یکپارچه اراضی فراهم کرد. شایان ذکر است که در حال حاضر، بسیاری از اراضی کشاورزی مسطح و مرغوب کشور که به آب هم دسترسی دارند (از جمله در شمال)، در وضعیت بحرانی تغییر کاربری قرار دارند. این در حالی است که با برنامه‌ریزی ویژه و ارتقای بهره‌وری تولید در آنها، می‌توان خودکفایی در محصولات اساسی را تسهیل و تسریع کرد. افزایش پویایی و قدرت رقابت‌پذیری این اراضی از طریق طراحی و استقرار مناطق ویژه کشاورزی، می‌تواند احتمال تغییر کاربری این اراضی را به شدت کاهش دهد. بنابراین باید برنامه اقدام جامعی برای استقرار مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار طراحی و اجرا شود. رسمی کردن حقوق مالکیت یا بهره‌برداری کشاورزان در اراضی خود یا اراضی منابع طبیعی، فعال کردن بازارهای کارآمد اجاره و خرید اراضی، توسعه نظام پیمانکاری و قراردادی در بخش کشاورزی و به تبع آن پرداخت حق بیمه بازنشستگی و از کارافتادگی برای کشاورزان و تأمین سرمایه در گردش، نهاده‌ها و خدمات آموزشی، از جمله مهمترین اجزای این برنامه اقدام به‌شمار می‌رود.

تقویت اعتبارات شهرک‌های کشاورزی که بعضاً در اراضی با کیفیت پایین‌تر از بسیاری از اراضی کنونی مستقر می‌شوند و هدایت بخش مهمی از اعتبارات مذکور به توسعه این مناطق در اراضی کشاورزی ویژه و مرغوب (از جمله در دشت‌های قزوین، خوزستان، فارس، شمال)، می‌تواند در تحقق خودکفایی به‌عنوان یکی از مهمترین معیارهای اقتصاد مقاومتی نقش‌آفرین باشد. عدم اتخاذ اقدام سریع و جامع در زمینه اراضی حاصلخیز در معرض خطر، بحرانی بدتر از بحران دریاچه ارومیه، در اراضی مذکور رقم خواهد زد. شرایط مذکور دولت را مجبور به پرداخت هزینه‌های هنگفت (از جمله برای واردات محصولات اساسی) و چند برابر اعتباراتی خواهد کرد که در حال حاضر با سرمایه‌گذاری آن، می‌تواند به بهبود بهره‌وری و قدرت رقابتی اراضی، ارتقای معیشت کشاورزان و در نتیجه حفاظت از اراضی کمک کند. تفاوت مهمی در خصوص بحران کنونی دریاچه ارومیه و بحران تخریب اراضی کشاورزی مرغوب وجود دارد و آن اینکه، دریاچه ارومیه ممکن است احیا شود؛ ولی اراضی مرغوب کشاورزی، بازگشت‌پذیر و تجدیدپذیر نیستند. چگونه می‌توان جایگزینی برای اراضی کشاورزی مرغوب مانند دشت قزوین پیدا کرد

که مورد تجاوز شهرک‌های صنعتی قرار گرفته‌اند و یا آنها را احیا نمود؟

طراحی و استقرار مناطق ویژه مذکور باید براساس آمایش سرزمین و قابلیت‌ها و توان‌های محیطی و شرایط اجتماعی انجام شود. همچنین در توسعه این مناطق، باید از مدل تکنوکراتیک برای رسیدن به خودکفایی خودداری کرد. چرا که مدل تکنوکراتیک هرچند ممکن است بتواند محصولات اساسی کافی را تولید کند، ولی سبب بهبود معیشت کشاورزان و روستائیان و در نتیجه، بهبود امنیت غذایی آنها نخواهد شد. از همین رو است که عنوان «امنیت غذایی پایدار» برای این مناطق انتخاب شده است تا ابعاد اجتماعی و محیط زیستی هم مدنظر قرار گیرند. بنابراین مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار باید با مشارکت، مدیریت و بهره‌مندی خود کشاورزان توسعه یابند. به بیان دیگر، یکی از الزامات اساسی تحقق پایدار امنیت غذایی، انجام آن از طریق مردم است و همان‌طور که مقام معظم رهبری فرموده‌اند، دولت و نهادهای نیمه‌دولتی باید فضا را برای انجام این کار تسهیل کنند.

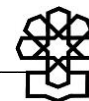
بنابراین باید حالتی را سازماندهی کرد که در آن، تولید یکپارچه محصولات اساسی، حتی‌الامکان از طریق مشارکت و مالکیت کشاورزان صورت بگیرد. چنین امنیت غذایی، قدرت تاب‌آوری بالایی خواهد داشت و این رشد تولید به فرموده مقام معظم رهبری، از درون رشد کرده و خواهد جوشید^۱ و این امر در راستای یکی از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی، یعنی ثبات تولید است و گرنه در صورت تولید محصولات اساسی توسط دولت، نهادهای شبه‌دولتی یا از طریق تولیدکنندگان عمده، در نهایت به‌مانند هند، محصولات اساسی کافی در کشور وجود خواهد داشت ولی در عین حال، کشور شاهد جمعیت فقیر و آسیب‌پذیر کشاورزانی خواهد بود که ناتوان از تأمین نیازهای غذایی خود هستند.

د) الگوی بهره‌برداری از مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار

مدیریت مناطق ویژه مذکور، با حفظ مالکیت جامعه محلی بر اراضی، برعهده شرکت‌های بهره‌برداری غیردولتی صاحب صلاحیت، با اولویت شرکت‌های تعاونی تولید توانمند خواهد بود. در هر صورت این شرکت‌ها باید از متخصصان لازم و تجربه کافی برخوردار باشند. واگذاری مدیریت مناطق ویژه به شرکت بهره‌بردار، پس از اخذ وثیقه به‌صورت رایگان براساس قراردادهای ده‌ساله انجام می‌شود و در صورت رضایت‌بخش بودن عملکرد آن از دیدگاه کشاورزان و تحقق شاخص‌های هدفگذاری شده برای ۱۰ سال دیگر می‌تواند تمدید شود. وزارت جهاد کشاورزی از طریق این شرکت‌ها و با تکیه بر ارزش‌افزوده حاصل از مدیریت یکپارچه، فرآوری و کاهش واسطه‌های بازاریابی، کشاورزان مربوطه را به پوشش تأمین اجتماعی در می‌آورد.

آموزش و ترویج کشاورزی، تأمین نهاده‌های با کیفیت تولید کشاورزی و نیز کالاهای اساسی مایحتاج

۱. رهبر انقلاب در بازدید از مجموعه صنعتی مینا و دیدار با کارگران، ۱۳۹۳/۲/۱۰.

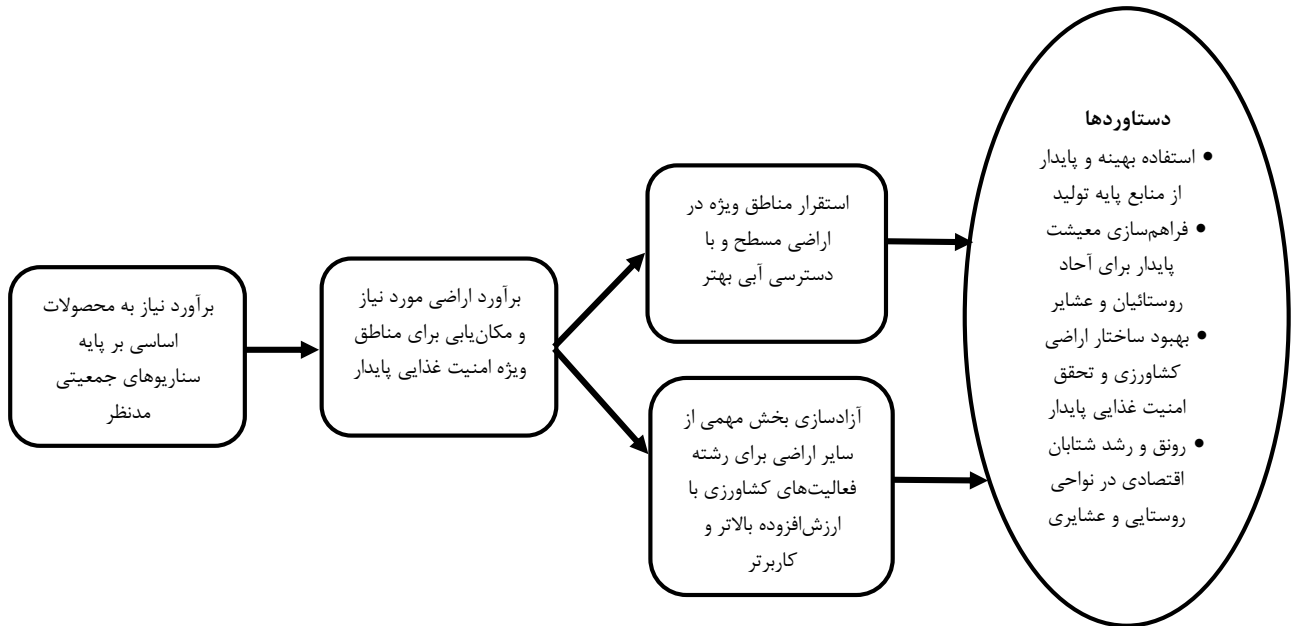

زندگی کشاورزان و فروش تولیدات آنها با قیمت مناسب نیز با نظارت وزارت جهاد کشاورزی و در چارچوب ضوابط خاص، می‌تواند توسط شرکت مذکور صورت بگیرد. این شرکت همچنین باید با مشارکت مردم محلی، طرح‌های جامع و تفصیلی توسعه کشاورزی مشتمل بر طرح تجاری توسعه زنجیره (های) ارزش متناسب با تولیدات کشاورزی منطقه ویژه و نیز اهداف کلان و عملیاتی ارتقای بهره‌وری عوامل تولید کشاورزی و پروژه‌های مربوطه به‌ویژه در خصوص یکپارچه‌سازی تدریجی و ارتقای راندمان آبیاری را متناسب با شرایط طبیعی، جغرافیایی، اجتماعی و با اخذ نظرات کشاورزان عضو منطقه ویژه، تهیه کند. تنها با چنین رویکردی است که می‌توان با موضع ایجابی، روند شتابان تغییر کاربری اراضی حاصلخیز کشور را متوقف کرد و به‌صورت جهادی و سریع به خودکفایی دست پیدا کرد.

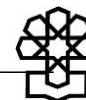
ه) برآورد تعداد مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار کشور

تعداد مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار باید براساس میزان اراضی مورد نیاز برای تولید تقاضای جامعه به محصولات اساسی، با در نظر گرفتن پیشرفت‌های تکنولوژیک، احتمال یکپارچه‌سازی، استفاده از ارقام مناسب‌تر، منابع آبی و سایر عوامل برآورد شود. میزان نیاز جامعه به محصولات مذکور هم باید براساس سناریوهای جمعیتی مدنظر و نیز سبد غذایی مغذی برآورد شود. در نهایت با توجه به اراضی برآوردی، قطب‌های ویژه امنیت غذایی پایدار باید در مناطق مختلف کشور مکان‌یابی و مستقر شوند. همان‌طور که در گام اول الگو، یعنی «توسعه فعالیت‌های کشاورزی کاربرتر و بارزش بالا» هم توضیح داده شد، در بخش عمده‌ای از سایر اراضی به‌خصوص اراضی شیب‌دار، باید با اتخاذ برنامه اقدام مناسب و از طریق سیاست‌های تشویقی، کشت محصولات زراعی و یکساله مانند گندم و جو که معمولاً نه عملکرد مناسبی دارند و نه خاک کشاورزی را به شکل مناسبی حفظ می‌کنند؛ متوقف نمود و در عوض محصولات با ارزش‌افزوده بالاتر و کاربرتر از قبیل گیاهان دارویی، باغ، گل، پرورش زنبور عسل، دام و طیور را به همراه صنایع مربوطه توسعه داد (شکل ۴).

شکل ۴. الگوی توسعه مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار و تنوع‌بخشی مشاغل در راستای اقتصاد مقاومتی

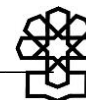
به‌طور کلی جدول ۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی و اقدامات، نهادهای مسئول اقدامات و دستاوردهای مورد انتظار هر سیاست را تشریح کرده است. شایان ذکر است که اقدامات و سیاست‌های مندرج در این جدول، نقاط کور، مغفول و کلیدی را مورد هدف قرار داده است که تحقق برخی موارد آن اصولاً نیازمند اعتبار چندانی نیست. از این جمله می‌توان به مواردی مانند تدوین چارچوب‌های حقوقی لازم‌الاجرا برای همکاری و شراکت برد-برد بین کارآفرینان و جامعه محلی، تسهیل صدور مجوزها از طریق ایجاد سامانه پنجره واحد، تقویت ظرفیت مدیریت پروژه، توسعه بازارهای کارآمد اجاره و خرید و فروش زمین، تسهیل دستیابی اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت و دارای طرح مشخص سودده و اشتغال‌زا به اراضی اشاره کرد. به‌نظر می‌رسد وزارت جهاد کشاورزی باید با توجه به برنامه ارائه شده در جدول ۲، اقداماتی را که رأساً و صرفاً مربوط به مسئولیت خودش است، در دستور کار قرار دهد و اقدامات نیازمند همکاری دستگاه‌های اجرایی دیگر را از طرق مختلف از جمله هیئت وزیران پیگیری کند. وزارت جهاد کشاورزی باید برای سیاست‌های اجرایی و اقدامات مندرج در جدول ۲، ردیف‌های اعتباری دستگاهی مناسب را پیش‌بینی کرده و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، طرح‌ها و برنامه‌های این دستگاه در بودجه را براساس آن تنظیم نماید. گفتنی است که اقدامات مشروح برای یک بند، در تحقق هدف کلی بند دیگر نیز می‌تواند مؤثر باشد. برای نمونه توسعه سرمایه‌گذاری خطرپذیر با هدف توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان با مشارکت و انتفاع مردم محلی می‌تواند سبب فراهم شدن بستر برای پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان هم گردد و لذا می‌تواند اقدام اجرایی بندهای «۱»، «۲» و «۹» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی تلقی گردد.

جدول ۲. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی و اقدامات، نهادها و دستاوردهای مورد انتظار

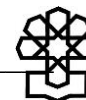
شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
۱ و ۹	توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی و اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور با هدف پیشگامی در تقویت بخش واقعی	توسعه سرمایه‌گذاری خطرپذیر با هدف توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان با مشارکت و انتفاع مردم محلی	وزارت جهاد کشاورزی و بانک مرکزی	رشد سهم روستائیان از سهام بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی*
		شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری	وزارت جهاد کشاورزی	کاهش تعداد بنگاه‌های تعطیل یا نیمه‌تعطیل روستایی (به دلیل عدم مطالعات امکان‌سنجی، مشکل در بازاریابی، مشکل نقدینگی، مشکل فناوری و غیره)*
		شناسایی کارآفرینان و رتبه‌بندی، سازماندهی و حمایت از آنان در قالب شرکت‌های دانش‌بنیان	وزارت جهاد کشاورزی و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی	افزایش تعداد بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی رضایتمند از تأمین تسهیلات ضروری**
		پرورش کارآفرینان جوان	وزارت جهاد کشاورزی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	کاهش فقر نسبی و مطلق روستایی**
		تدوین چارچوب‌های حقوقی لازم‌الاجرا برای همکاری و شراکت برد-برد بین کارآفرینان و جامعه محلی	وزارت جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، وزارت دادگستری و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی	کاهش میزان سوء تغذیه**
		تسهیل صدور مجوزها از طریق ایجاد سامانه پنجره واحد	وزارت جهاد کشاورزی	کاهش بیکاری روستایی**
		تسهیل ایجاد زیرساخت‌های ضروری از جمله برق، جاده و غیره	تعامل بین دستگاه‌های اجرایی خدمات‌رسان با وزارت جهاد کشاورزی	افزایش سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی از صادرات غیرنفتی**
		تقویت ظرفیت مدیریت پروژه و زمینه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در قالب‌هایی مانند BOT، کلید در دست و غیره	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش ارزش افزوده روستاها**
		بازنگری در معیارهای ترفیع اعضای هیئت علمی با هدف افزایش ارتباط آنان با عرصه تولید	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	کاهش مدت‌زمان راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی*
		حضور نمایندگان اتحادیه‌ها و دستگاه‌های اجرایی در شوراهاى پژوهشی به منظور انعکاس نیازهای پژوهشی به‌روز و تبادل نظر بهتر	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت جهاد کشاورزی	افزایش تعداد شوراهای پژوهشی کشاورزی و روستایی برخوردار از نماینده کشاورزان و روستائیان*
		صدور اسناد مالکیت و بهره‌برداری اراضی برای کشاورزان	وزارت جهاد کشاورزی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	افزایش سهم اتحادیه‌های روستائیان در تأمین مالی تحقیقات*
		توسعه بازارهای کارآمد اجاره و خرید و فروش زمین	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش میزان اراضی کشاورزی و منابع طبیعی برخوردار از سند مالکیت یا پروانه بهره‌برداری*
		تسهیل دستیابی اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت و دارای طرح مشخص سودده و اشتغال‌زا به اراضی (چه به صورت مالکیت و چه حق بهره‌برداری و چه اجاره‌داری) و اخذ هزینه زمین به صورت اقساطی پس از راه‌اندازی کسب‌وکار	وزارت جهاد کشاورزی	کاهش مدت زمان دسترسی اشخاص صاحب‌صلاحیت به زمین* افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی در روستاها* افزایش همکاری سازنده بین دانش‌آموختگان و کارآفرینان مجرب با جامعه محلی و کاهش میزان اختلاف و تعارض بین آنها* افزایش نقدینگی سرگردان هدایت‌شده به تولید*

شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
		انتشار صکوک مزارعه، مسابقات و اجاره و بیمه سرمایه‌گذاری در بخش	بانک مرکزی و وزارت جهاد کشاورزی	
		بخشودن بخشی از اعتبارات کارآفرینی اعطایی در صورت شکل‌گیری بنگاه‌های رقابت‌پذیر، اشتغال‌زا و صادراتی	بانک مرکزی و وزارت جهاد کشاورزی	
		تخفیف و معافیت مالیاتی برای سرمایه‌گذاری مجدد سود فعالیت اقتصادی در همان منطقه روستایی یا عشایری	سازمان امور مالیاتی	
۲	ساماندهی نظام ملی نوآوری و پیشسازی اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان	بازنگری در معیارهای اقتصاد دانش‌بنیان و محدود نکردن آن به High tech با هدف تمرکز بر تجاری‌سازی فناوری و ایده و به‌منظور هدایت دانش‌آموختگان به عرصه میدانی در راستای شکل‌گیری بنگاه‌های مبتنی بر دانش در پهنه سرزمین	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	افزایش رقابت‌پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط در بازارهای جهانی** افزایش سهم روستاها از تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان (مبتنی بر دانش)** افزایش ثروت ناشی از تجاری شدن ایده‌ها و فناوری‌ها** کاهش اختلاف و دعاوی در خصوص پایمال شدن حقوق مالکیت معنوی و فکری* فراهم شدن دسترسی به اطلاعات پایه‌ای فعالیت‌های اقتصادی در روستاها به‌ویژه کشاورزی به‌منظور برنامه‌ریزی علمی*
		حفظ و ثبت حقوق مالکیت فکری و معنوی	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	
		توسعه مقاطع کاردانی در کنار تحصیلات تکمیلی با هدف تکمیل زنجیره کاربست فناوری به‌صورت فراگیر	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت جهاد کشاورزی	
		تدوین چارچوب‌های حقوقی لازم‌الاجرا برای همکاری و شراکت برد-برد بین کارآفرینان و جامعه محلی	وزارت جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، وزارت دادگستری و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی	
		راه‌اندازی پایگاه اطلاعاتی تولیدکنندگان موضوع ماده (۲۲) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی	وزارت جهاد کشاورزی	
		حمایت و تشویق صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی	وزارت جهاد کشاورزی و وزارت صنعت، معدن و تجارت	
		۳	به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور	
تهیه طرح کسب‌وکار دانش‌بنیان (علمی) برای شکوفایی قابلیت‌ها و شراکت در سرمایه‌گذاری برای عملیاتی‌سازی آنها	وزارت جهاد کشاورزی و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی			
تعیین و اختصاص سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی از منابع	وزارت امور اقتصاد و دارایی و وزارت جهاد کشاورزی			
۴	استفاده از ظرفیت اجرای قانون			کاهش فقر مطلق و نسبی روستایی**

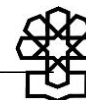
شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
	هدفمند کردن یارانه‌ها در جهت رونق رشد اقتصادی و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی	ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به‌ویژه در مناطق محروم و بنگاه‌هایی که ساکنان جامعه محلی سهامدار آنها هستند.	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش میزان ارزش افزوده ناشی از منابع هدفمند کردن یارانه‌ها**
		استقرار بنگاه‌های روستایی در پهنه سرزمین به‌خصوص در مناطق محروم به‌صورت متوازن و متناسب با قابلیت‌های آمایشی		
۵	سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید تا مصرف، متناسب با نقش آنها در ایجاد ارزش	اعطای اعتبارات به اتحادیه‌ها جهت خرید محصولات کشاورزان با هدف تأمین به‌موقع نقدینگی آنان و کاهش وابستگی به دلان	وزارت جهاد کشاورزی و بانک مرکزی	افزایش سهم روستائیان و عشایر از قیمت نهایی محصول تولیدی از جمله در محصولات فرآوری شده** افزایش سهم تشکل‌های روستائیان و عشایر از تجارت محصولات کشاورزی** کاهش قیمت مصرف‌کننده** کاهش تعارضات محلی در اجرای طرح‌ها و فعالیت‌های اقتصادی مبتنی بر ظرفیت‌های طبیعی* بهبود معیشت جامعه محلی**
		توسعه نمایشگاه‌ها، بازارچه‌ها، بازارها، پایانه‌ها، خوشه‌های تولیدات روستایی، انبارها و سردخانه‌ها	وزارت جهاد کشاورزی	
		حذف انحصار از تجارت محصولات کشاورزی و تسهیل ورود کشاورزان به بازارهای جهانی از طریق تقویت ارتباطات و شبکه‌سازی افقی و عمودی و ایجاد ظرفیت لازم در تشکل‌های توسعه روستایی و عشایری با ایجاد و تقویت اتحادیه‌ها	وزارت جهاد کشاورزی	
		افزایش انتفاع جامعه محلی از طرح‌ها و فعالیت‌های اقتصادی مبتنی بر ظرفیت‌های طبیعی منطقه تحت سکونت آنها مانند استخراج معادن	دولت، از طریق اتخاذ راهبردهای فقرزدا و تغییر رویکرد دستگاه‌های اجرایی مرتبط مانند وزارت جهاد کشاورزی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، وزارت صنعت، معدن و تجارت در احترام به نقش و سهم جامعه محلی در طرح‌های اقتصادی	
	افزایش تولید داخلی نهاده‌ها	بهبود تولید علوفه در مراتع و اراضی شیب‌دار برنامه‌ریزی برای ساخت نهاده‌ها و فناوری‌های موردنیاز بخش کشاورزی و صنایع کشاورزی در داخل کشور (با بهره‌گیری از راهبرد جایگزینی واردات در دوره کوتاه‌مدت برای صنایع نوپای تولیدکننده فناوری‌ها و تجهیزات کشاورزی)	وزارت جهاد کشاورزی و وزارت صنعت، معدن و تجارت	رشد تولیدات رقابت‌پذیر و باکیفیت در زمینه کود، سم، بذر، ماشین‌آلات کشاورزی و دستگاه‌های فرآوری*
۷	تأمین امنیت غذا و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید	تشکیل مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار از طریق: ۱. جانمایی مناطق ویژه براساس کیفیت خاک، دسترسی به آب، مسطح بودن اراضی، پذیرش اجتماعی ۲. تخمین منابع و عوامل مورد نیاز برای بهره‌برداری و تولید محصول با عملکرد معادل کشاورزان نمونه کشور و با رعایت	وزارت جهاد کشاورزی	حفظ پویایی و کاربری اراضی کشاورزی حاصلخیز** افزایش سطح اراضی کشاورزی تحت پوشش مدیریت یکپارچه و دانش‌بنیان** بهبود سطح درآمد آحاد کشاورزان** رشد اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی*

دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت	نهاد یا نهادهای مسئول	سیاست اجرایی / اقدام	متن سیاست کلی	شماره بند سیاست کلی
<p>بهبود پوشش بیمه اجتماعی کشاورزان* تولید غذای سالم، کافی و مغذی در کشور** رشد میزان آگاهی مردم در مورد اهمیت محصولات سالم و ارگانیک* رشد تولید و صادرات گیاهان دارویی** افزایش تولید مواد گران‌قیمت مورد نیاز دارو** شکل‌گیری فضای اطمینان برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و کشاورزان*</p>	<p>وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان حفاظت از محیط زیست</p>	<p>ملاحظات محیط زیستی در مناطق ویژه ۳. تعیین نظام بهره‌برداری مناسب (با محوریت مدیریت دانش‌بنیان مناطق ویژه و نقش‌آفرینی و انتفاع جامعه محلی) ۴. تدوین بسته حمایتی برای راه‌اندازی و مدیریت مناطق مذکور شامل (راه‌اندازی صنایع فرآوری، فراهم کردن ابزارهای مشوق از جمله مشاغل جایگزین برای خروج مازاد نیروی کار، اعطای سند رسمی به مالکان به‌منظور تضمین حقوق مالکیت و گسترش پوشش بیمه اجتماعی و اعطای اعتبارات ارزان‌قیمت به کشاورزان فعال در منطقه ویژه) تأمین ایمنی غذایی و سلامت محصولات کشاورزی با رویکرد از مزرعه تا سفره از طریق: ۱. بهبود کیفیت مواد شیمیایی کشاورزی به‌ویژه سموم و کودهای شیمیایی موجود در بازار و بهینه‌سازی مصرف آنها ۲. پایش سلامت خاک‌های کشاورزی و جلوگیری از ورود آلاینده‌ها به آنها و منع کشت در اراضی آلوده و اصلاح آنها در صورت امکان ۳. پایش باقیمانده آلاینده‌ها در محصولات کشاورزی و مواد غذایی ۴. جلوگیری از آبیاری اراضی کشاورزی با فاضلاب ۵. آگاه‌سازی مردم در خصوص محصولات کشاورزی و مواد غذایی ناسالم موجود در بازار (دارای حد غیرمجاز آلاینده‌ها و تراریخته‌ها) و منع عرضه آنها در بازارهای خرده و عمده‌فروشی یا عرضه با برچسب مشخص ۶. سازماندهی بازار محصولات سالم و ارگانیک با هدف ارزشگذاری بهتر این محصولات و انتفاع تولیدکنندگان آنها ۷. اعطای بخشی از یارانه سلامت به تولیدکنندگان محصولات سالم و ارگانیک ۸. پرهیز از کشت محصولات تراریخته</p>		

شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
		ایجاد و تقویت ذخایر راهبردی کشاورزی	وزارت جهاد کشاورزی	
		توسعه کشت و تولید گیاهان دارویی با هدف تأمین مواد گران‌قیمت مورد نیاز تولید دارو	وزارت جهاد کشاورزی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	
		ایجاد ثبات در سیاست‌های کلان اقتصادی به‌ویژه از طریق هماهنگ‌سازی واردات با تولید داخل، کاهش واردات دارای مشابه داخلی یا واردات غیرضرور (لوکس)، حمایت از بنگاه‌های نوپا و خودداری از قیمت‌گذاری ناعادلانه	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت امور اقتصاد و دارایی و وزارت صنعت، معدن و تجارت	
		هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی از طریق انتشار صکوک اجاره، مزارع و مسابقات؛ توسعه کشاورزی اجتماع‌پشتیبان، به‌خصوص با تقویت و استفاده از ظرفیت تعاونی‌ها	وزارت جهاد کشاورزی و بانک مرکزی	
۸	مدیریت مصرف	تهیه الگوی مصرف با توجه به فرهنگ اسلامی-ایرانی و با عنایت به اثر تغذیه بر رشد روحی-معنوی و متافیزیک در اسلام	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، حوزه علمیه، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	<p>بهبود سلامت جامعه**</p> <p>افزایش بهره‌وری تولید کشاورزی به‌ازای هر مترمکعب آب مصرفی**</p> <p>بهبود وضعیت سفره‌های آب زیرزمینی**</p> <p>درآمدزایی و تولید انرژی پاک و نهادهای کشاورزی از محل فرآوری پسماندها**</p>
		تأکید بر کشت محصولات با نیاز آبی کمتر (گیاهانی که به ازای هر مترمکعب آب مصرفی، محصول بیشتری تولید می‌کنند) با رعایت ملاحظات امنیت غذایی پایدار	وزارت جهاد کشاورزی	
		خودداری از کشت محصولات آبربر و غیرراهبردی مانند هندوانه در مناطق دچار کمبود و بحران آبی و جایگزینی محصولات متناسب‌تر و پردرآمدتر	وزارت جهاد کشاورزی	
		انتقال کشت سبزی و صیفی‌جات به محیط‌های گلخانه‌ای و سیستم‌های فشارده	وزارت جهاد کشاورزی	
		توسعه شبکه‌های زیر سد	وزارت جهاد کشاورزی و وزارت نیرو	
		توسعه آبیاری تحت فشار	وزارت جهاد کشاورزی	
		توسعه کشت ارقام مقاوم به خشکی و شوری	وزارت جهاد کشاورزی	
		کاهش ضایعات محصولات کشاورزی و افزایش فرآوری محصولات کشاورزی و پسماندهای کشاورزی	وزارت جهاد کشاورزی	

شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
۹	ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید	اخذ تعرفه بر واردات کشاورزی و صرف آن برای بهبود زیرساخت‌ها و فناوری‌های کشاورزی با هدف بهبود کیفیت و رقابت‌پذیری	وزارت جهاد کشاورزی و وزارت امور اقتصاد و دارایی	بهبود رضایتمندی شهروندان از کیفیت محصولات** افزایش سهم محصولات کشاورزی ایران از بازارهای جهانی** کاهش سال‌هایی که میزان محصولات تولیدی بیش از ظرفیت بازار است** کاهش میزان محصول کشاورزی معدوم شده و از بین رفته**
		توسعه صنایع فرآوری کشاورزی و بهبود تأسیسات انبار سرد و سیستم حمل‌ونقل	وزارت جهاد کشاورزی	
		برنامه‌ریزی کشت تقاضامحور	وزارت جهاد کشاورزی	
۱۰	حمایت همه‌جانبه و هدفمند از صادرات کالاها و خدمات از طریق تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم ایجاد ثبات رویه و مقررات در مورد صادرات برنامه‌ریزی تولید ملی متناسب با نیازهای صادراتی و شکل‌دهی بازارهای جدید	تسهیل فرآیند بازرسی و صدور مجوز صادرات تولیدات روستائیان و کشاورزان در گمرک فراهم کردن مشوق‌های صادراتی راه‌اندازی سامانه جامع فنی و بازرگانی کشاورزی با هدف تأمین بدون وقفه اطلاعات بازار در زمینه قیمت‌های دقیق و به موقع، اطلاعات دوره‌ای و روزانه بازار مصرف داخلی محصولات کشاورزی کشور، درخواست‌ها و ویژگی‌های محصولات مدنظر خریدار، بازارها و مسیرهای توزیع داخلی و خارجی، نحوه ترخیص، روندهای خریدار و تولیدکننده، مقررات واردات و صادرات، ویژگی‌های رقبا، استانداردها و درجات، توصیه مربوط به فرآوری، سفارش‌های انبارداری و حمل‌ونقل راه‌اندازی هاب‌ها و خوشه‌های صادراتی	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش میزان روستائیان برخوردار و رضایتمند از اطلاعات بازار محصولات تولیدی** افزایش سهم ایران از بازارهای جهانی محصولات تولیدی روستائیان**
۱۱	توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور به‌منظور انتقال فناوری‌های پیشرفته	انتقال فناوری‌های پیشرفته مورد نیاز کشاورزی و صنایع فرآوری محصولات کشاورزی از طریق مناطق مذکور	وزارت جهاد کشاورزی، شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی	بهبود استفاده از فناوری‌های پیشرفته در بخش کشاورزی* بهبود بهره‌وری**
۱۲	استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف‌های اقتصادی	بازارسازی و بهبود صادرات محصولات کشاورزی و تأمین فناوری‌های مورد نیاز	وزارت امور خارجه و وزارت جهاد کشاورزی	کاهش موانع صادرات محصولات و تسهیل آن* شناسایی بازارهای جدید*
۱۶	صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور	اولویت‌بندی مصارف اعتبارات عمومی روستایی (توجه بیشتر به توسعه منابع انسانی و توسعه اقتصادی-اجتماعی در مقایسه با توسعه فیزیکی-کالبدی و پارک) هدایت منابع به سمت عوامل کلیدی و مادر (علت‌العلل) به‌جای	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی	افزایش بهره‌وری مخارج عمومی** افزایش انطباق طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی با نیازها و اولویت‌های واقعی روستاها**

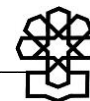

شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
		سرمایه‌گذاری اساسی برای رفع معلول‌ها (اهمیت دادن به تأمین غذای سالم، بیش از اهمیت دادن به درمان؛ تمرکز بر پروژه‌های آبخیزداری به‌جای پروژه‌های سازه‌های مانند سد و غیره) نظارت بر هزینه‌کرد صحیح وام‌های اشتغال‌زا و کارآفرینی به‌خصوص وام‌های ارزان‌قیمت استقرار نظام برنامه‌ریزی و هماهنگی در سطح دهستان به‌منظور تشخیص صحیح نیازها و اولویت‌بندی محلی و واقعی طرح‌های توسعه روستایی و کشاورزی و بهبود هم‌افزایی به‌جای نگرش بخشی-دستگاهی و متمرکز		
۱۶	تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زائد	تعیین متولی توسعه روستایی و عشایری با تلفیق ظرفیت‌های موجود و بازنگری در مأموریت‌های آنها	وزارت جهاد کشاورزی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی	بهبود پویایی روستاها** کاهش مهاجرت بی‌رویه به شهر**
۱۹	شفاف‌سازی اقتصاد	ایجاد سازوکار پنجره واحد و شفاف برای صدور مجوزها و واگذاری حق بهره‌برداری یا مالکیت اراضی الکترونیکی کردن روند درخواست‌های تغییر کاربری اراضی با حفظ قابلیت رصد و پایش در لحظه برای سازمان‌های نظارتی و تشکل‌های محیط زیستی حدنگاری اراضی کشاورزی و منابع طبیعی تقویت نظام‌های پایش و ارزشیابی و نظام‌های اطلاعات مدیریت اصلاح نحوه اعطای اعتبارات	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت امور اقتصاد و دارایی	کاهش زمین‌خواری* روان‌سازی فعالیت‌های کشاورزی**
۱۹	سالم‌سازی اقتصاد	مبارزه با نظام دلالی در بازاریابی داخلی و خارجی محصولات کشاورزی بازنگری در راهبردهای توسعه اقتصادی در جهت بهره‌برداری مطلوب از مزیت‌های نسبی کشور در بازارهای جهانی و حذف حمایت‌های غیرضرور و فسادآور فراهم کردن زمینه مشارکت و انتفاع عموم مردم و بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت امور اقتصاد و دارایی، وزارت صنعت، معدن و تجارت	کاهش حاشیه بازار محصولات کشاورزی و روستایی** بهبود میزان اشتغال بهره‌ور و شایسته**

شماره بند سیاست کلی	متن سیاست کلی	سیاست اجرایی / اقدام	نهاد یا نهادهای مسئول	دستاوردهای کوتاه‌مدت و بلندمدت
۲۰ و ۲۱	تقویت فرهنگ جهادی و گفتمان‌سازی اقتصاد مقاومتی	مستند کردن و معرفی داخلی و بین‌المللی تجربه جهاد سازندگی تبیین چیرستی، چرایی، مؤلفه‌ها و الزامات مدیریت جهادی و اقتصاد مقاومتی و بازآموزی و تقویت کارکنان در این خصوص	وزارت جهاد کشاورزی	اصلاح سیستم اداری کشور* تقویت روحیه جهادی*
۲۲	شناسایی و به‌کارگیری ظرفیت‌های علمی، فنی و اقتصادی	استقرار سازوکار برنامه‌ریزی محلی تجاری‌سازی فناوری‌ها	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش ثروت ناشی از کاربست نتایج تحقیقات** شکوفایی اقتصاد مناطق**
۲۲	افزایش هزینه برای دشمن در صورت تحریم کشور	شناسایی قابلیت‌های کشور برای تولید محصولات و کالاهای حیاتی در زندگی جوامع و تحلیل میزان بهره‌مندی از قابلیت‌های مذکور در وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مناسب	وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	افزایش وابستگی کشورهای دیگر، به‌خصوص کشورهای غربی به تولیدات غذایی-دارویی منحصربه‌فرد کشور**
۲۲	مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به‌هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی	تدوین سیاست‌های مناسب در زمینه پیشگیری و مقابله با اگرورتوریسم و بیوتوریسم ^۱ اتخاذ راهبردهای افزایش مقاومت در برابر تکانه‌های طبیعی مانند خشکسالی	وزارت جهاد کشاورزی، سازمان پدافند غیرعامل، شورای عالی امنیت ملی	کاهش تلفات ناشی از شیوع آفات و بیماری‌های غیربومی* بهبود تاب‌آوری معیشت کشاورزان*
۲۳ و ۲۴	شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری، روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار و افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن	گسترش نظام رهگیری کالا و برجسب‌گذاری محصولات و بهبود نظارت بر محصولات موجود پرهیز از قیمت‌گذاری ناعادلانه محصولات کشاورزی	وزارت جهاد کشاورزی	افزایش کارایی بازار محصولات کشاورزی**

* به مفهوم شاخص‌های نتیجه‌محور است.

** به مفهوم شاخص‌های فرآیندمحور است.

حال پس از تشریح سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی و راهبردها و سیاست‌های اجرایی یا اقدامات ناظر آنها در دو بخش راهبردهای کلان و اختصاصی، موضوع نهادسازی مناسب به‌منظور عملیاتی‌سازی جهادی و سریع سیاست‌ها و راهبردهای مذکور مطرح می‌شود. همان‌طور که پیش از این گفته شد، یکی از عوامل بنیادین تحقق اقتصاد مقاومتی، تغییر اساسی در نظام برنامه‌ریزی کشور در راستای منطقه‌گرایی و برنامه‌ریزی محلی است. این امر در گرو ظرفیت‌سازی عمده در سطوح منطقه‌ای و محلی است که باید از طریق نهادسازی محقق شود. پایه و اساس این نهادسازی، متشکل و بسیج کردن آحاد روستائیان و عشایر (و حتی آحاد مردم) برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط رقابت‌پذیر به‌عنوان سلول‌های اقتصاد مقاومتی، با تسهیل‌گری نیروهای جهادی برخوردار از مبانی دینی صحیح است تا حرکت مستمر و پیشرو در این حوزه شکل بگیرد.

۳-۵. نهادسازی مناسب اقتصاد مقاومتی با تأکید بر بخش کشاورزی و توسعه روستایی

همان‌طور که در جدول ۲ مطرح شد، بند «۱۶» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور و تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضرور و هزینه‌های زائد تأکید کرده است. اجرای این سیاست در وضعیت موجود حوزه توسعه روستایی از اهمیت و ضرورت بسیار بالایی برخوردار است، چرا که در حال حاضر پس از ادغام وزارت جهاد سازندگی با وزارت کشاورزی و پراکنده‌سازی امور روستایی در بین دستگاه‌های مختلف (طی اقدام خلاف ماده (۱) قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی)، دستگاه‌های اجرایی مختلف به‌دلیل عدم آشنایی لازم با اصول و مبانی توسعه روستایی، با همان نسخه‌ها و رویکردهای شهری به تدبیر امور روستایی پرداخته‌اند. این در حالی است که ماهیت اقتصاد روستا و بافت فرهنگی-اجتماعی آن، بسیار متفاوت از شهرهاست. بنابراین نمی‌توان از همان رویکردها، سیاست‌ها و ضوابطی که مثلاً برای بیمه اجتماعی کارگران کارخانجات شهری استفاده می‌شود، برای تأمین اجتماعی کشاورزان و روستائیان استفاده نمود که فاقد کارفرما هستند. این امر منجر به عدم تحقق توسعه روستایی به‌خصوص در بُعد اقتصادی شده است.

عرضه‌مداری در تدوین طرح‌ها و برنامه‌های روستایی کشور و محوریت حفظ موجودیت سازمان‌های اجرایی دیوانسالار به‌جای محوریت حفظ و تأمین مصالح اولویت‌دار روستاها و نیازهای واقعی آنان، ناکارآمدی‌ها را دوچندان کرده است. به بیان دیگر، هر دستگاه اجرایی مرتبط با توسعه روستایی که از لابی بیشتر در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و مجلس شورای اسلامی برخوردار باشد، اعتبار بیشتری، فارغ از میزان اولویت موضوع فعالیت خود در توسعه روستایی کشور اخذ می‌کند. در حالی که چه‌بسا پروژه و طرح مذکور، در زمره اولویت‌های اصلی روستاهای کشور نباشد. بررسی اجزای اعتبارات توسعه روستایی در بودجه‌های سنواتی کشور هم نشان می‌دهد سهم عمده این اعتبارات (بالای ۷۰ درصد) به امور کالبدی - فیزیکی - خدماتی اختصاص می‌یابد و اشتغال و اقتصاد روستا سهم بسیار ناچیزی دارد. این نحوه اخذ

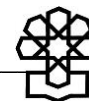
اعتبارات و بودجه توسط دستگاه‌های اجرایی، مغایر با سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، انضباط مالی و اولویت‌بندی مصارف است.

همان‌طور که در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس در خصوص «طرح جامع توسعه و عمران روستایی کشور» نیز به‌صورت مفصل تشریح شده است، در این راستا باید متولی توسعه روستایی و عشایری (تحت عنوان سازمان توسعه روستایی)، با تلفیق ظرفیت‌های موجود و بازنگری در مأموریت‌های آنها تعیین شود تا به نظارت میدانی بر اثربخشی و عملکرد طرح‌های دستگاه‌ها، توانمندسازی اجتماعات محلی، بهبود هم‌افزایی به‌جای نگرش بخشی-دستگاهی و متمرکز و استقرار نظام برنامه‌ریزی و هماهنگی در سطح دهستان، به‌منظور تشخیص صحیح نیازها و اولویت‌بندی محلی و واقعی طرح‌های توسعه روستایی و کشاورزی بپردازد.

در حقیقت، به‌دلیل نظام برنامه‌ریزی بخشی و متمرکز کنونی که در آن معمولاً هریک از دستگاه‌های اجرایی بدون هماهنگی با یکدیگر و بدون توجه به نیازهای واقعی و اولویت‌دار روستائیان اقدام به طراحی و اجرای طرح‌های خود می‌نمایند و هیچ‌گونه ارزیابی میدانی از عملکرد و اثربخشی طرح‌های آنها در روستاها وجود ندارد، هر لحظه تأخیر در سازماندهی امور توسعه روستایی کشور و تشکیل یک سازمان مقتدر و جهادی، هزینه کلانی را از ناحیه بی‌انضباطی مالی و اتلاف منابع عمومی به کشور تحمیل می‌کند.

البته همان‌طور که در گزارش اظهارنظر کارشناسی در خصوص «طرح جامع توسعه و عمران روستایی کشور» تأکید شده است، مدیریت بخشی، پراکنده و تمرکزگرای روستاها به‌ویژه در طول ۱۶ سال اخیر سبب عدم اجرای وظایف اساسی و راهبردی در حوزه توسعه روستایی شده است و سازمان توسعه روستایی پس از تشکیل باید آنها را انجام دهد. بنابراین به‌دلیل کم‌کاری‌های گذشته ناشی از خلأ نهادی، وظایف این سازمان در تحقق توسعه روستایی و بهبود امور عشایر متعدد و راهبردی خواهد بود. لذا در گزارش مذکور پیشنهاد شد برای اینکه سازمان توسعه روستایی بتواند در کنار انجام وظایف راهبردی و متعدد خود، حرکت اقتصادی رو به جلو و مستمر را در نواحی روستایی و عشایری به شکل غیراداری و جهادی سازماندهی نماید، به نحوی که گرفتار امور تصدیگرانه نشود؛ در عمل نیازمند بازوان اجرایی مناسب برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی و عشایری است.

باید اظهار داشت که تدبیر و پیش‌بینی چنین بازو و سازوکاری، یکی از مهمترین پیش‌شرط‌های موفقیت سازمان توسعه روستایی چه در حوزه کارآفرینی و اقتصاد روستا و چه در کل حوزه توسعه روستایی به‌شمار می‌رود. در حقیقت سازمان مذکور نیاز به ابزار اجرایی در حوزه اقتصاد مقاومتی دارد تا خود به‌صورت مستقیم وارد امور اجرایی توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط نشود و بتواند با فراغ بال و بصیرت راهبردی، نظارت و سیاستگذاری و رگولاتوری لازم در حوزه توسعه روستایی در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیک را انجام دهد و جایگاه روستاها و نواحی عشایری را در هیئت

دولت و مجلس شورای اسلامی در حین تصویب قوانین و طرح‌ها ارتقا دهد و سایر وظایف اساسی و حاکمیتی خود را انجام دهد.

بررسی تجارب کشورهای موفق نیز نشان می‌دهد که در آنها نیز ضمن وجود سازمان مشخص برای توسعه روستایی که عمدتاً با بخش کشاورزی در کنار هم دیده شده‌اند؛ نهادهای مناسب کارآفرینی به‌ویژه در سطوح محلی و منطقه‌ای، تحت عناوینی همچون مراکز رشد و کارآفرینی و آژانس‌های توسعه منطقه‌ای نیز وجود دارند و کارکردهای میدانی را در حوزه اقتصادی ارائه می‌کنند. همچنین نهادهای دولتی هر قدر هم به‌صورت مناسبی شکل گرفته باشند، رأساً و صرفاً با اتکای به منابع محدود خود نمی‌توانند سبب تحقق پیشرفت انقلابی و غیرعادی در عرصه اقتصاد روستایی و عشایری شوند. به هر حال یک سازمان و دستگاه اجرایی متکی به منابع محدود دولتی بوده و باید در چارچوب ضوابط اداری مرسوم فعالیت نماید و تحت‌الشعاع تغییر جریان سیاسی حاکم بر دولت قرار می‌گیرد. این موارد از جمله تهدیدات دستگاه‌های اجرایی در شکل دادن به جهاد اقتصادی است. کماینکه مقام معظم رهبری نیز فرموده‌اند: «با استفاده از ظرفیت‌های مردمی، می‌توان کارهایی را انجام داد که شاید از عهده چند وزارتخانه هم برنیاید».

در حال حاضر، دانش‌آموختگان قابل توجهی در کشور وجود دارند که انقلابی، معتقد به مدیریت جهادی و متخصص در امور روستایی بوده و آمادگی مناسبی برای ورود در عرصه جهاد اقتصادی در پهنه سرزمین دارند؛ ولی مراکز چابک، فراگیر و توانمندی که بتوانند این نیروها را شناسایی، آموزش، توان‌افزایی (چه از نظر مهارتی و چه از نظر اخلاقی، معرفتی و بصیرتی) به‌کارگیری نمایند، وجود ندارند و این نیروها، فاقد ارتباط منسجم و فاقد دسترسی به منابع مالی مورد نیاز هستند.

هم‌اکنون نهادهای انقلابی مانند بسیج مستضعفان، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، ستاد فرمان اجرایی حضرت امام خمینی (ره)، سازمان اوقاف و امور خیریه، آستان قدس رضوی و سازمان پدافند غیرعامل، با درک ضرورت انجام اقدامات اساسی در حوزه اقتصاد مقاومتی، بخشی از منابع خود را صرف تحقق خودکفایی و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط کرده‌اند. ولی ناگفته پیداست که بدون هماهنگی مناسب بین این نهادها و تجمیع منابع و هم‌افزایی، براساس نقشه راهی که با شناخت صحیح از تنگناهای خودکفایی و کارآفرینی روستایی شکل گرفته باشد، اثربخشی اقدامات به‌شدت می‌تواند کاهش یابد. برای نمونه، در حال حاضر گروه‌ها و اردوهای جهادی مختلفی در حال فعالیت هستند و هزینه نسبتاً قابل توجهی را در مسیر توسعه روستایی و محرومیت‌زدایی صرف می‌کنند، در حالی که برخورداری از نقشه راه و راهبردهای مبتنی بر اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی علمی و راهبردی، اثربخشی آنها در شکل دادن به اقتدار میدانی را به‌مراتب می‌تواند پایدارتر و وسیع‌تر نماید. مقام‌عظمای ولایت نیز در دیدار با شرکت‌کنندگان در نهمین همایش ملی «تخبگان فردا» فرمودند: «روحیه جهادی یعنی کار را برای خدا انجام دادن، کار را وظیفه خود

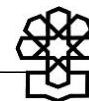
دانستن، همه نیروها را در راه کار درست به میدان آوردن؛ این روحیه جهادی است». بدون شک کار درست و به میدان آوردن همه ظرفیت‌ها و نیروها، با حرکت‌های پراکنده شکل نخواهد گرفت. در همین راستا مقام معظم رهبری در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مورخ ۱۳۹۴/۶/۲۵ فرمودند: «البته اقتدار میدانی در عرصه اقتصاد هم معنا دارد؛ در آنجا هم اگر یک مجموعه اقتصادی قوی فعال نافذی وجود داشته باشد، آن هم اقتدار میدانی است که در جای خود بحث دیگری است». ظرفیت‌های مردمی، در صورتی می‌توانند کارهایی فراتر از قدرت و کارایی چند وزارتخانه انجام بدهند که دارای سازماندهی مناسب، نقشه راه جامع و افق دید مشخص باشند. تجربه نشان داده است که مدیریت جهادی در قالب سازمان غیردولتی، می‌تواند با افزایش وفاق و همدلی و هم‌زبانی بین نیروهای جهادی و آحاد مردم، این اثر معجزه‌آسا را به حرکت مردمی اعطا کند.

لذا لازمه توفیق سازمان توسعه روستایی، در توسعه کارآفرینی روستایی و خودکفایی محصولات اساسی (در راستای اقتصاد مقاومتی)، استفاده از مراکز غیردولتی قوی، فعال و نافذ اقتصادی^۱ است. این مراکز تحت یک مدیریت هماهنگ‌کننده و قوی باید بتوانند منابع مالی نهادهای انقلابی موجود و نیز نیروهای جوان انقلابی و جهادی را در مسیر دستیابی به جریان اقتصادی مستمر و برنامه‌ریزی شده تجمیع و رهبری نمایند. مراکز مذکور و مدیریت کلان هماهنگ‌ساز و هدایت‌کننده آنها در ساختاری تحت عنوان قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری کشور، به‌نحوی طراحی می‌شوند که بتوانند با اتکا به منابع مردمی و نهادهای انقلابی، حرکت جهادی مستمر و برنامه‌ریزی شده مدنظر مقام معظم رهبری را فارغ از جریانات و رقابت‌های سیاسی و تحولات دولت‌ها در مناطق روستایی و عشایری شکل دهند (شکل ۵).

قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری کشور، در حقیقت به‌منظور استفاده از الگوی مدیریت جهادی دفاع مقدس و جهاد سازندگی، برای جلب حضور و مشارکت مردم، هدایت سرمایه‌های کوچک در مسیر اقتصاد عمومی و راهنمایی و هماهنگی مردم برای نقش‌آفرینی در عرصه جهاد اقتصادی راه‌اندازی می‌شود تا فارغ از جریانات و بازی‌های سیاسی، جریان مستمر اقتصاد روبه‌رشد و برخاسته از فرهنگ اسلامی-ایرانی را شکل دهد. تمرکز بر انسان به‌جای محصول، افزایش تولید محصول از طریق بهبود معیشت کشاورز و توسعه منطقه‌ای به‌جای توسعه بخشی‌نگر، از مبانی اساسی این قرارگاه خواهد بود. همان‌طور که مقام معظم رهبری فرموده است، افرادی، در سطوح مختلف این تشکیلات به‌کار گرفته می‌شوند و مأمور پیگیری و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی می‌شوند که انگیزه‌های انقلابی و مردمی و اعتقاد لازم و کافی برای اجرای سیاست‌های مذکور را داشته باشند. این نهاد تداخل چندانی با

۱. البته اقتدار میدانی در عرصه اقتصاد هم معنا دارد؛ در آنجا هم اگر یک مجموعه اقتصادی قوی فعال نافذی وجود داشته باشد، آن هم اقتدار میدانی است، که در جای خود بحث دیگری است.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۹۴/۶/۲۵

دستگاه‌های اجرایی بوروکرات هم ایجاد نخواهد کرد، چرا که این دستگاه‌ها در نظام برنامه‌ریزی متمرکز و بخشی‌نگر کنونی، دنبال توسعه مناطق و بهبود معیشت و اشتغال افراد محلی نیستند و اولویت آنها، صنایع بزرگ و مسائل شهری می‌باشد.

این قرارگاه می‌تواند در چارچوب ضوابط وزارت جهاد کشاورزی در زمینه الگوی کشت، با بسیج و سازماندهی حرکت‌های جهادی و نیروهای جوان مؤمن و متخصص و با برقراری ارتباط سازنده با روستائیان و عشایر و جلب همدلی و هم‌زمانی آنان، نقش بسزایی در تحقق یکی از منویات مؤکد مقام معظم رهبری در اقتصاد مقاومتی (تولید کالاهای اساسی و حیاتی کشاورزی و تحقق خودکفایی) ایفا کند. شایان ذکر است که در حال حاضر، وزارت جهاد کشاورزی، ابزار عملیاتی برای تحقق سریع و پایدار خودکفایی، از طریق تشویق کشاورزان و توسعه زیرساخت‌های تولید، مانند توسعه مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار را ندارد و بخش عمده‌ای از نقش‌آفرینی وزارتخانه در بهبود تولید محصولات اساسی، محدود به اصلاح نظام تعرفه، افزایش قیمت تضمینی، ارائه بذور مناسب و برنامه‌ریزی برای تولید یا واردات نهاده‌هاست و این امر، اثر پایدار و فراگیری بر خودکفایی نمی‌تواند داشته باشد. همان‌طور که ذکر شد، با حرکت‌های عادی اداری نمی‌توان خودکفایی در محصولات اساسی و کارآفرینی روستایی را محقق کرد و این امر در گرو تجمیع حرکت‌های جهادی و نیروهای مؤمن و دلسوز، به‌خصوص جوانان در قالب یک مجموعه نافذ انقلابی و جهادی تحت عنوان **قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری** است. تشکیل چنین مجموعه‌ای به‌مثابه «تلاش عمومی، سازمان‌یافته و برنامه‌ریزی‌شده برای رونق تولید داخلی»^۱ است و به تقویت پدافند غیرعامل نیز کمک شایانی خواهد کرد. جالب اینکه مقام معظم رهبری ۱۳ سال پیش، تشکیل چنین سازوکار و مجموعه‌ای را مطرح فرموده‌اند:

«در دوران جنگ و دفاع مقدس برای آن مجموعه‌هایی که مشغول طراحی جنگ بودند، شب و روز، تعطیل و غیرتعطیل، اول هفته و آخر هفته معنا نداشت؛ مرتب مشغول کار بودند. امروز باید برای ایجاد اشتغال به همان نحو تلاش شود. جوان ما باید بتواند از نیرویش، برای اداره زندگی خود و پیشرفت کشور به معنای حقیقی استفاده کند؛ کشور هم این ظرفیت را دارد»^۲.

تشکیل قرارگاه جهاد اقتصادی و به‌تبع آن مراکز جهاد اقتصادی تابعه در سطح شهرستان‌ها می‌تواند یکی از معضلات دیرینه تأمین مالی کشاورزی و روستایی کشور (کمبود منابع مالی و انحراف بخش قابل توجهی از وام‌های تولیدی از مسیر تولید و عدم اثربخشی کافی این وام‌ها) را حل کند. چرا که یکی از مهمترین کارکردهای این مراکز، شناسایی و پرورش کارآفرینان و حمایت هدفمند و تحت نظارت از آنهاست. بنیاد برکت در این زمینه تا حدودی تجربه خوبی (البته به‌صورت محدود) داشته است. در

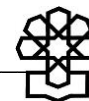
۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار هزاران نفر از کارگران سراسر کشور، ۱۳۹۴/۲/۹.

۲. بیانات در یادگان دوکومه، ۱۳۸۱/۱/۹.

حقیقت، این تفکر که با اعطای صرف اعتبارات و بدون دیدن بازار مصرف و بدون طرح کسب‌وکار علمی و عملیاتی و در صورت عدم تأمین زیرساخت‌ها و فناوری‌ها، روستائیان کشور قادر به توسعه بنگاه‌های پردرآمد و رقابت‌پذیر در بازارهای داخلی و خارجی خواهند بود، ساده‌انگاری بیش نیست. یکی از دلایل عدم توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی در کشور نیز همین است، چرا که کشاورز، دانش و توان مالی کافی برای تأمین تجهیزات و دستگاه‌های مربوطه و مدیریت تولید محصولات باکیفیت و انجام تحقیق و توسعه مداوم را برای بهبود رقابت‌پذیری در بازارهای ملی و جهانی ندارد. این درحالی است که نهادهای توسعه‌گر، می‌توانند واحدهای فرآوری کشاورزی و سایر صنایع را در قالب‌های مختلف اجرای پروژه، طراحی و اجرا نموده و به تدریج در قالب‌هایی مانند BOT، کلید در دست و غیره، براساس ضوابط روشن به جامعه محلی توانمند شده واگذار کنند. همان‌طور که گفته شد، در کشورهای دیگر برای رفع چنین مشکلی، اقدام به توسعه مراکز رشد و کارآفرینی و صندوق‌های خطرپذیر در سطح محلی می‌کنند. ولی در ایران این حلقه مفقوده عملاً سبب اتلاف منابع و عدم توسعه کارآفرینی شده است. در راستای حل این مشکل، در گزارش کنونی، مراکز جهاد اقتصادی وابسته به قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری به‌عنوان نهاد انقلابی غیردولتی در نظر گرفته شده است که به‌نوعی برگرفته از تجربه الگوی بنیاد برکت، ولی پیشرفته‌تر و فراگیرتر از آن است.

۱-۳-۵. ساختار کلی قرارگاه

در رأس این قرارگاه، هیئت مدیره ۹ نفره مرکب از دو نفر عضو هیئت علمی متعهد و متخصص در زمینه کارآفرینی و توسعه روستایی، یک نفر نماینده وزارت جهاد کشاورزی، یک نفر کارآفرین برجسته روستایی، یک نفر نماینده روستائیان و عشایر، سازمان بسیج مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام خمینی (ره) و بنیاد مستضعفان انقلاب اسلامی (هرکدام یک نفر نماینده) قرار می‌گیرد. این اعضا با حکم مقام معظم رهبری به مدت سه سال منصوب می‌شوند. مرکز این قرارگاه در تهران و دفاتر آن در سطح استانی و شهرستان واقع خواهد بود (شکل ۵). قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری کشور، برای جلب و هدایت مشارکت آحاد مردم در اقتصاد و توان‌افزایی آنان، نیازمند نهادهای پشتیبان، متشکل و بسیج‌کننده مردم در سطح محلی است. این نهادهای هماهنگ‌کننده و توان‌افزا که در اینجا نام «مراکز جهاد اقتصادی روستایی و عشایری» بر آنها گذارده می‌شود، باید اقدام به شناسایی کارآفرینان بومی و حمایت از آنان در مراحل مختلف نمایند. همچنین مراکز مذکور به‌مثابه سازمان‌های مناطق ویژه اقتصادی، باید خودشان منابع مالی لازم برای توسعه سریع زیرساخت‌های اقتصادی از جمله خوشه‌ها در نواحی روستایی و عشایری را داشته باشند؛ چرا که این امر، به تسهیل فضای کسب‌وکار روستایی و عشایری کمک شایانی می‌کند. یکی دیگر از کارکردهای اساسی این مراکز، ارائه مشاوره کسب‌وکار و ایده‌های کارآفرینانه به سرمایه‌گذاران و افراد متقاضی اشتغال، ارائه خدمات تحقیق و توسعه و شناسایی بازار برای بنگاه‌های واقع در یک خوشه

است. به طور کلی وظایف قرارگاه جهاد اقتصادی شامل موارد زیر می‌شود که باید از طریق مراکز مربوطه عملیاتی کند.

۲-۳-۵. وظایف قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری

۱. مطالعه ظرفیت‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌های روستاها و مناطق عشایری با هدف آینده‌نگری و برنامه‌ریزی راهبردی بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط روستایی و عشایری؛
۲. تأمین سریع خدمات عمومی زیربنایی و زیرساخت‌های بنگاه‌های اقتصادی دارای توجیه؛
۳. جلب و تشویق سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی؛
۴. شناسایی و حمایت از مشاوران و کارآفرینان روستایی و عشایری؛
۵. تأمین اعتبارات کارآفرینی براساس الگوهای نوآورانه از جمله، شراکت در سرمایه‌گذاری و عدم مطالبه وثایق و تضامین غیرعملی برای کارآفرینان؛
۶. پرورش کارآفرینان جوان؛
۷. نشر سریع و بهینه نوآوری‌ها؛
۸. رفع موانع توسعه بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط روستایی و عشایری؛
۹. برنامه‌ریزی برای تأمین بخش عمده‌ای از نیاز کشور به مایحتاج روزمره و کالاهای اساسی؛
۱۰. تضمین کیفیت؛
۱۱. بهبود بازاریابی؛
۱۲. تدوین و انتقال تجارب موفق کسب‌وکار؛
۱۳. ایجاد صرفه مقیاس از طریق برقراری پیوندهای افقی و عمودی بین این بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط روستایی و عشایری؛
۱۴. بهبود ظرفیت اجرای پروژه‌های اقتصادی از طریق الگوهای مختلف مانند کلید در دست؛ ساخت، اجرا و انتقال؛ ساخت، مالکیت، اجرا و انتقال و غیره
۱۵. توسعه خوشه‌های صادراتی و اعطای کمک‌های فنی.

در واقع، این قرارگاه به‌عنوان یک نهاد مالی توسعه‌ای (مانند ایمیدرو)، استعدادیابی و پتانسیل‌سنجی برای سرمایه‌گذاری را انجام می‌دهد، کارآفرینان جوان روستایی و عشایری را پرورش می‌دهد، زیرساخت‌های لازم به‌خصوص در زمینه خوشه‌های صادرات‌محور کشاورزی و روستایی را رأساً و به دور از کاغذبازی‌های اداری تأمین می‌کند، اعتبارات کارآفرینی را براساس صلاحیت‌های کارآفرینانه افراد و معیارهای نوآورانه و به‌سرعت تأمین می‌کند و خدمات شناسایی بازارهای جهانی و ملی را به‌صورت یکجا و با صرفه مقیاس برای بنگاه‌های کوچک و متوسط واقع در خوشه ارائه می‌نماید. مراکز جهاد اقتصادی تابعه باید رویکردها و سازوکارهای مناسبی برای شناسایی و حمایت از کارآفرینان، احراز صلاحیت اصولی

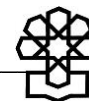
متقاضیان، شراکت و نظارت بر آنان، انعطاف‌پذیری و درک حساسیت‌های تولید و واکنش سریع نسبت به آن داشته باشد. به‌منظور جلوگیری از امکان انحراف اعتبارات اعطایی از مسیر تولید، یک نفر به نمایندگی از مراکز جهاد اقتصادی، در دوره گذار حداکثر پنج‌ساله، در جلسات هیئت‌مدیره بنگاه مربوطه حضور می‌یابد و بر مصرف صحیح اعتبارات، مطابق با مطالعات تفصیلی طرح تجاری، نظارت و پیگیری لازم در تسهیل فضای کسب‌وکار را برای این بنگاه انجام می‌دهد.

به‌طور کلی، قرارگاه باید با ایجاد یا تقویت نهادهای منعطف و قابل‌دستیابی آسان، با اتخاذ شیوه‌های نوین و جلب اعتماد مردم، اقدام به جذب نقدینگی سرگردان جامعه از طریق صکوک برای تأمین مالی طرح‌های دانش‌بنیان اقتصادی نماید. همچنین قرارگاه می‌تواند از طریق نهادهای مردم‌نهاد، متناسب با وضعیت خانوارهای کمتر برخوردار، اعتبارات مولد را به‌صورت جنسی (ازجمله فناوری و دستگاه مانند چرخ خیاطی) و بدون نیاز به وثیقه‌های سنگین به آنان اعطا کند و اقساط تسهیلات را در قالب بخشی از محصولات تولیدی خانوارها دریافت کند.

قرارگاه در توسعه بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط، باید به آمایش سرزمین توجه داشته باشد و از تخریب منابع طبیعی و محیط زیست و تغییر کاربری اراضی کشاورزی خودداری کند. در توسعه بنگاه‌های اقتصادی، باید از ابتدا، مشارکت حقیقی روستائیان و عشایر در همه مراحل اعم از نیازسنجی، مسئله‌یابی، امکان‌سنجی، تعیین اولویت‌ها، طراحی، اجرا و ارزیابی ملاک عمل قرار گیرد. در غیر این‌صورت، پایداری این بنگاه‌ها و اثربخشی آنها بر بهبود رفاه جامعه محلی به‌شدت کاهش خواهد یافت. از سوی دیگر، با توجه به اینکه در جهاد اقتصادی، احتمال ابتلا به آلودگی‌های دنیوی و گرفتاری در روزمرگی، به مراتب بالاتر از جهاد نظامی است؛ لذا باید سازوکار و تمهیداتی برای زنده نگه داشتن انگیزه‌های جهادی و توان‌افزایی بصیرتی، معرفتی و اخلاقی مستمر کادر مراکز جهاد اقتصادی اندیشیده شود. این تربیت به‌لحاظ اینکه در میدان عمل و در مقابله با دشمن صورت می‌پذیرد، بسیار ممتاز و کاربردی خواهد بود. ناگفته پیداست که وزارت جهاد کشاورزی و سازمان توسعه روستایی، به‌ویژه با توجه به عقب‌نشینی و کوچک‌سازی دولت، بدون وجود یک مجموعه جهادی و انقلابی که بتواند ظرفیت‌های مردمی را بسیج کند و به‌عنوان یک سازمان توسعه‌ای امکانات لازم را در اختیار داشته باشد، قادر به تحقق خودکفایی و توسعه بنگاه‌های اقتصادی رقابت‌پذیر و پایدار نخواهد بود.

۳-۳-۵. نحوه مدیریت مراکز جهاد اقتصادی روستایی و عشایری

مدیران و گردانندگان اصلی این مراکز، افراد خودانگیخته، با اخلاص، معتقد به انقلاب و نظام و کسانی باید باشند که در عین توجه به برنامه‌ریزی جامع‌نگر، نقش نصرت‌های الهی را به مراتب پررنگ‌تر از عوامل مادی می‌دانند و براساس تکلیف خود، در زمینه آبادانی زمین و احیای سکونتگاه‌های روستایی و عشایری از طریق توسعه پایدار بنگاه‌های کوچک و متوسط مجاهدت می‌کنند. این افراد، باید معتقد به انجام کار

تا حداکثر ممکن و دریافت حقوق به اندازه نیاز باشند و هدف آنها، محرومیت‌زدایی و خدمت به مردم باشد و نه بنگاهداری و انباشتن ثروت برای خود. مراکز جهاد اقتصادی می‌توانند توسط هیئت مدیره‌ای متشکل از افراد برخوردار از روحیه جهادی و نشاط و انگیزه بالا و حسن اعتبار و امانتداری در بین مردم اداره شود. البته اعضا باید تخصص و تجربه مناسب در زمینه کارآفرینی و کسب‌وکارهای روستایی و عشایری و امور سرمایه‌گذاری و تأمین منابع مالی مربوطه را داشته باشند. یکی از ارزش‌های اساسی قرارگاه و مراکز تابعه، فعالیت به صورت غیرانتفاعی و پرهیز جدی از بنگاهداری است.

۴-۳-۵. نحوه تأمین مالی مراکز جهاد اقتصادی

۱-۴-۳-۵. منابع نهادهای انقلابی

در حال حاضر، نهادهایی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم زیر نظر مقام معظم رهبری قرار دارند، اقداماتی را در راستای اقتصاد مقاومتی شروع کرده‌اند. به نظر می‌رسد تجمیع منابع این نهادها و استفاده از آنها از طریق این قرارگاه و مراکز تابعه، براساس نقشه راه مشخص و دارای اولویت‌بندی کارشناسانه، اثربخشی مخارج مذکور را ارتقا بخشد، زیرا براساس این نقشه راه، منابع، برای راه‌اندازی و تقویت بنگاه‌های اقتصادی دانش‌بنیان و اجتماع‌محور (به نحوی که منافع اقتصادی به صورت عادلانه در بین آحاد مردم تقسیم شود و در عین حال، بنگاه‌ها از مدیریت علمی برخوردار باشند) تخصیص می‌یابد و میزان انحراف اعتبارات به حداقل می‌رسد.

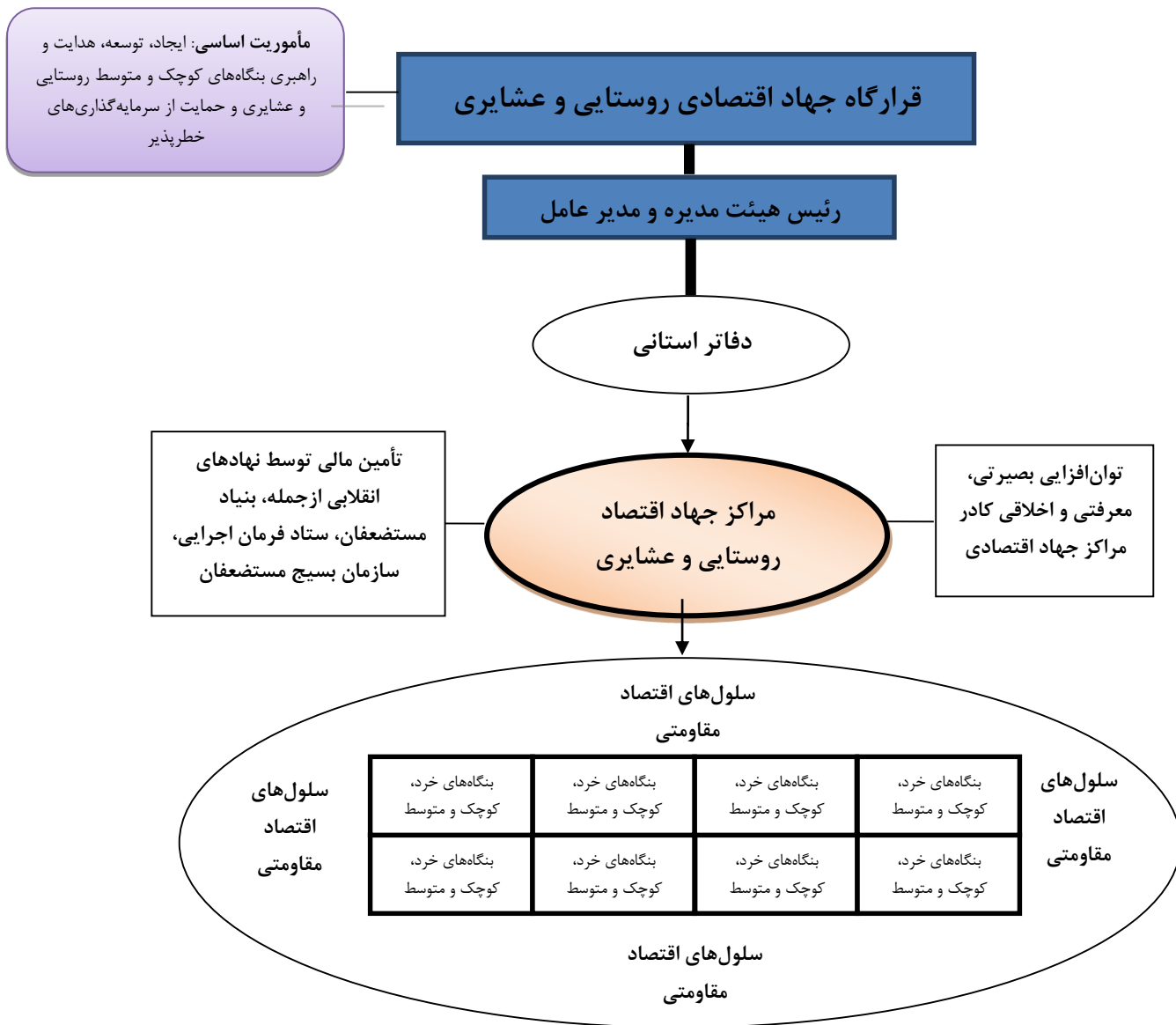
از نهادهای انقلابی مذکور می‌توان به بنیاد مستضعفان، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)، بنیاد تعاون سپاه، سازمان بسیج مستضعفان، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان اوقاف و امور خیریه، آستان قدس رضوی، سازمان پدافند غیرعامل، سازمان اقتصادی کوثر، اشاره کرد. شایان ذکر است که این تغییر جهت‌گیری می‌تواند یکی از مصادیق بارز و کارآمد پیروی از فرمان مقام معظم رهبری در انتصاب ریاست جدید بنیاد مستضعفان، مبنی بر «خدمت‌بایسته و شایسته به محرومان و مستضعفان و ارتقای سطح زندگی مادی و معنوی آنان» توسط این نهاد به‌شمار رود.

۲-۴-۳-۵. سرمایه‌های مردمی و کمک‌های عام‌المنفعه

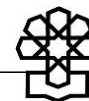
ناگفته پیداست که با راه‌اندازی مراکز جهاد اقتصادی و حصول توفیقات اولیه این مراکز در جامعه، بستر مناسبی برای جلب حمایت‌ها و سرمایه‌های مردمی با نیت عام‌المنفعه و یا سرمایه‌گذاری اقتصادی، به‌خصوص از طریق صکوک فراهم خواهد شد.

۳-۴-۵. بخشی از اعتبارات نظام بانکی به‌ویژه بانک کشاورزی

شکل ۵. چارت کلان قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری

بررسی اسناد و سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران نیز حاکی از تأکید آنها بر شکل‌گیری چنین ساختاری است.

۵-۳-۵. مبانی تشکیل قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری در اسناد فرادستی نظام جمهوری اسلامی

۵-۳-۵-۱. سیاست‌های کلی اشتغال

• حمایت از تأسیس و توسعه صندوق‌های شراکت در سرمایه برای تجاری‌سازی ایده‌ها و پشتیبانی از شرکت‌های نوپا، کوچک و نوآور

۵-۳-۵-۲. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه

• اتخاذ برنامه‌ها و اقدامات اجرایی جهت توسعه روستایی کشور برای تثبیت جمعیت و تشویق مهاجرت به مناطق روستایی و عشایری (کانون تولید و ارزش‌آفرینی) با برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی.

۵-۳-۵-۳. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

• توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط.

۵-۳-۵-۴. سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی

• هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری‌ها و زیربناهای آنها

• حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها

• تنظیم نقش نهادهای عمومی غیردولتی اقتصادی در جهت تولید ملی

• توسعه نهادهای مردمی برای رشد تولید ملی

• گسترش و حمایت از نهادهای مالی توسعه‌ای

در نهایت، برخی دیگر از فرمایشات مقام معظم رهبری، به‌عنوان مبانی پشتیبان قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری ارائه می‌شود.

۵-۳-۶. مبانی تشکیل قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری در فرمایشات مقام معظم رهبری

• اگر پایه اقتصاد کشور براساس استفاده از ظرفیتهای مردمی و تولید داخلی برنامه‌ریزی و مستحکم شود، دیگر برای تحریم‌ها و کاهش قیمت نفت عزا نمی‌گیریم و دچار نگرانی نمی‌شویم.

• تجربه هم به ما نشان می‌دهد، بیانات و معارف اسلامی هم تأکید می‌کند که هر جا مردم می‌آیند دست خدا هم هست. *يٰۤآٰءِیْمٰنُ مَعَ الْجَمَاعَةِ...*

• هر جا مردم هستند، عنایت الهی و کمک الهی و پشتیبانی الهی هم هست؛ نشانه و نمونه آن، دفاع هشت‌ساله، نمونه آن خود انقلاب، و نمونه آن گذر از گردنه‌های دشوار این ۳۵ سال [است].

• با استفاده از ظرفیتهای مردمی، می‌توان کارهایی را انجام داد که شاید از عهده چند وزارتخانه هم برنیاید.

• چون مردم در میدان بودند، کارها پیش رفته؛ ما در زمینه اقتصادی به این، کمتر بها دادیم.

- ما بایست به مردم تکیه کنیم، بها بدهیم؛ مردم با امکاناتشان باید بیایند در وسط میدان اقتصادی؛ فعالان، کارآفرینان، مبتکران، صاحبان مهارت، صاحبان سرمایه، نیروهای متراکم و بی‌پایانی که در این کشور وجود دارد، که واقعاً این نیروها هم بی‌شمارند.
- کشور در طول ۳۵ سال گذشته به‌ویژه در پیروزی انقلاب اسلامی و ۸ سال دفاع مقدس از حضور و مشارکت مردم نتایج و ثمرات فراوانی به‌دست آورده است و در بخش اقتصاد نیز قطعاً هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی بسیار راهگشا و مؤثر خواهد بود.
- مردمی کردن اقتصاد، جزء الزامات اقتصاد مقاومتی است. این سیاست‌های اصل چهل‌وچهارم که اعلام شد، می‌تواند یک تحول به‌وجود بیاورد و این کار باید انجام بگیرد. بخش خصوصی را باید توانمند کرد.

نتیجه‌گیری

موضوع اساسی در اقتصاد مقاومتی، تحقق اقتصاد دانش‌بنیان متکی بر مردم و به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور، با روحیه جهادی و مبتنی بر آموزه‌های اسلامی است. پرهیز از سهل‌انگاری و راحت‌طلبی و اتکا بر مدیریت جهادی، ضرورت همیشگی و نسخه نجات‌بخش کشور در همه شرایط است و تصور اینکه دورانی پدیدار خواهد شد که جامعه بدون مجاهده، مشغول رفاه‌زدگی و مسابقه در مصرف‌گرایی شود، صحیح نیست. مقام معظم رهبری در این خصوص معتقدند: «...اگر دلمان را به آنچه که تاکنون به دست آورده‌ایم، خوش کنیم، شکست خواهیم خورد؛ اگر توقف کنیم به عقب پرتاب خواهیم شد؛ اگر دچار غرور شویم، دچار عجب و خودشگفتی شویم، به زمین خواهیم خورد... دنیا این‌جور است، سنت الهی این است... در راه پیشرفت، توقف ممنوع است؛ خودشگفتی ممنوع است؛ غفلت ممنوع است؛ اشرافی‌گری ممنوع است؛ لذت‌جویی ممنوع است؛ به فکر جمع کردن زخارف دنیا افتادن برای مسئولین ممنوع است. با این ممنوعیت‌هاست که می‌توانیم به قله برسیم»^۱. البته این امر به مفهوم عدم بهبود رفاه جامعه نیست، چرا که یکی از اهداف اقتصاد مقاومتی افزایش کیفیت زندگی آحاد مردم است. تحقق اقتصاد مقاومتی از طریق اتکا به ظرفیت‌های داخلی و شکوفاسازی آنها در شرایط کنونی کشور کاملاً امکانپذیر است و برخلاف تصوری که آزاد کردن پول‌های بلوکه شده ایران و سرمایه‌گذاری خارجی را راه‌حل تحقق اقتصاد مقاومتی می‌داند؛ اقتصاد مقاومتی در صورت شکل‌گیری به‌صورت درون‌زا و برون‌گرا، خود سبب رفع تحریم‌ها می‌شود. البته اقتصاد مقاومتی، منحصر به شرایط تحریم نیست، چرا که استفاده از ظرفیت‌های درونی، دستیابی به بازارهای صادراتی، رهایی از اقتصاد نفتی و برخوردار کردن آحاد جامعه از منافع طرح‌های اقتصادی در همه شرایط باید ملاک عمل باشد.

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۴/۳/۱۳۹۱.

در گزارش حاضر، پس از تبیین شرایط علی و چیستی اقتصاد مقاومتی، از طریق دو مرحله کدگذاری بیانات مقام معظم رهبری، ۲۳ الزام برای تحقق اقتصاد مقاومتی احصا شد. از جمله این الزامات می‌توان به ضرورت راهنمایی و هدایت و تسهیل فضا توسط دولت؛ اولویت‌بندی و انضباط مالی؛ فسادستیزی؛ توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصاد؛ مدیریت جهادی؛ توجه به توسعه مقاطع کاردانی در کنار تحصیلات تکمیلی؛ توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و اصلاح نظام توزیع اعتبارات در راستای توسعه کارآفرینی و کسب‌وکار اشاره کرد. به‌طور کلی اقتصاد مقاومتی، اجزا و الزامات مختلفی مانند اصلاح نظام بانکی، تقویت شرکت‌های دانش‌بنیان، مشارکت و انتفاع آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی، هدفگذاری صادراتی، مدیریت جهادی و غیره دارد که در صورت عدم توجه به همه آنها، اهداف متصور برای آن محقق نخواهد شد. برای نمونه اگر تنها تعداد معدودی شرکت دانش‌بنیان با سرمایه‌گذاری عده‌ای محدود در کشور توسعه یابد و سازوکار لازم برای اثربخشی آنها در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقصی نقاط کشور با هدف مشارکت و انتفاع آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی اندیشیده نشود؛ ماحصل در خوشبینانه‌ترین حالت، تحقق رشد بدون عدالت خواهد بود.

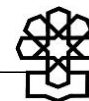
مدیریت جهادی از اساسی‌ترین الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی است. یکی از آسیب‌ها و آفت‌های جدی که ممکن است مسئولان و کارگزاران، در اجرایی کردن اقتصاد مقاومتی گرفتار آن شوند، غلبه رویکرد تکنوکراتیک و در نتیجه، مقهور عوامل فناورانه شدن در مسیر دستیابی به رشد اقتصادی و رفاه عمومی و تحقق رشد بدون عدالت، معنویت و حیات طیبه و صرفاً براساس رویکردهای مادی‌گرایانه و سکولار است. این درحالی است که مقام معظم رهبری «اعتماد به خداوند متعال که وعده نصرت داده است» را از شروط اساسی بهبود وضعیت کشور می‌داند و کارگزاران را از محدود ماندن در چارچوب عوامل محسوس و صرفاً مادی و غفلت از عوامل معنوی و سنت‌های الهی برحذر می‌دارد. لذا یکی از عوامل کلیدی تحقق اقتصاد مقاومتی، فرهنگ جهادی و در نهایت خداپرستی و ایمان به پروردگار است و منطق اثربخشی باورهای دینی و امدادهای غیبی در جهاد اقتصادی نیز به مانند اثربخشی آن در عرصه جنگ تحمیلی است. در صورت عدم توجه به این موضوع ظریف و حساس، برنامه‌ریزی برای اقتصاد مقاومتی می‌تواند منجر به رشد نامتوازن جامعه و تمرکز بر توسعه اقتصادی صرف و منقطع از زیربنا و بنیان‌های دینی در کشور شود. لذا تحقق اقتصاد مقاومتی در گرو نقش‌آفرینی افراد متعهد و معتقد به ضرورت نقش‌آفرینی باورها و رهنمودهای دینی در عرصه جهاد اقتصادی، به دور از سطحی‌نگری است. حرکت علمی، پرقدرت، بابرنامه، مجاهدانه، شناخت‌خلأها و نیازهای کشور، با اعتماد به مردم و جوان‌ها و سرمایه‌های داخلی، طراحی راهکارهای نوآورانه و اجرای توأم با جرئت آنها، برخورداری کارگزاران از حساسیت لازم و اعتماد به خداوند متعال که وعده نصرت داده است، از ویژگی‌های مدیریت جهادی به‌شمار می‌روند که باید مدنظر قرار گیرند. البته استقرار نظام برنامه‌ریزی محلی و تأکید بر منطقه‌گرایی

به‌جای بخشی‌نگری دو عامل بسیار کلیدی و زیربنایی دیگری است که در مدیریت جهادی باید به این دو عامل توجه جدی شود.

علاوه بر الزامات، در این مطالعه شاخص‌ها و معیارهای کلی برای اقتصاد مقاومتی برشمرده شد که از آن جمله می‌توان به رشد اقتصادی، اشتغال، تورم، بهره‌وری، رفاه عمومی، عدالت اجتماعی، رونق کسب‌وکار، انعطاف‌پذیری اقتصاد و اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی نظام جمهوری اسلامی اشاره کرد. یکی از نتایج اصلی اقتصاد مقاومتی، باید بهبود همزمان رشد و عدالت در جامعه باشد. یعنی باید به دنبال الگویی از توسعه اقتصادی بود که آحاد جامعه در فرصت‌های آن مشارکت کرده و از منافع مربوطه به‌صورت عادلانه بهره‌مند شوند. رشد تولید توأم با بهبود معیشت آحاد جامعه، سبب مستحکم شدن ساخت‌های درونی کشور و در نتیجه، افزایش اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی کشور می‌شود. علاوه بر شاخص‌ها و معیارها، در این مطالعه، دو چارچوب ارزیابی و تدوین شاخص‌های پایش و ارزشیابی، شامل چارچوب منطقی و چارچوب سلسله‌مراتبی (SAFE) به‌منظور طراحی و اندازه‌گیری شاخص‌های تفصیلی‌تر اقتصاد مقاومتی پیشنهاد شد.

علاوه بر این از آنجایی که روستاها و نواحی عشایری، کانون بنگاه‌های تولیدی به‌شمار می‌روند که معمولاً تحت مالکیت و مدیریت آحاد مردم هستند، لذا این مناطق باید یکی از محورهای اصلی تمرکز سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های مربوط به اقتصاد مقاومتی باشند. بررسی‌ها نشان داد که ۱۹ بند از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم با بخش کشاورزی و توسعه روستایی مرتبط است. براساس این سیاست‌ها، راهبردهای اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی مشخص شد که شامل اصلاح معیارهای اولویت‌بندی طرح‌ها و برنامه‌ها، تمرکززدایی و زمینه‌سازی برای مشارکت آحاد مردم در اقتصاد و شفاف‌سازی، تمرکز بر مکان به‌جای بخشی‌گرایی و تحقق امنیت غذایی پایدار بودند. به‌منظور دستیابی امنیت غذایی پایدار، الگوی مدیریت راهبردی نیروی کار کشاورزی ارائه شد که استقرار مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار یکی از گام‌های اساسی آن است. گزارش کنونی، برای عملیاتی شدن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مرتبط با بخش کشاورزی و توسعه روستایی، اقداماتی را پیشنهاد داد که برخی از آنها شامل موارد زیر هستند:

ترویج، آموزش و توسعه مدیریت جهادی؛ توسعه سرمایه‌گذاری خطرپذیر با هدف توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط دانش‌بنیان با مشارکت و انتفاع مردم محلی؛ شناسایی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری؛ شناسایی کارآفرینان و رتبه‌بندی، سازماندهی و حمایت از آنان در قالب شرکت‌های دانش‌بنیان؛ تدوین چارچوب‌های حقوقی لازم‌الاجرا برای همکاری و شراکت برد-برد بین کارآفرینان و جامعه محلی؛ تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار از طریق ایجاد سامانه پنجره واحد؛ تقویت ظرفیت مدیریت پروژه و زمینه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در قالب‌هایی مانند BOT، کلید در دست و

غیره؛ بازنگری در معیارهای ترفیع اعضای هیئت علمی با هدف افزایش ارتباط آنان با عرصه تولید؛ حضور نمایندگان اتحادیه‌ها و دستگاه‌های اجرایی در شوراهای پژوهشی به منظور انعکاس نیازهای پژوهشی به‌روز و تبادل نظر بهتر؛ صدور اسناد مالکیت و بهره‌برداری اراضی برای کشاورزان؛ توسعه بازارهای کارآمد اجاره و خرید و فروش زمین؛ تسهیل دستیابی اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت و دارای طرح مشخص سودده و اشتغال‌زا به اراضی (چه به صورت مالکیت و چه حق بهره‌برداری و چه اجاره‌داری) و اخذ هزینه زمین به صورت اقساطی پس از راه‌اندازی کسب‌وکار؛ انتشار صکوک مزارعه، مساقات و اجاره و بیمه سرمایه‌گذاری در بخش؛ بخشودن بخشی از اعتبارات کارآفرینی اعطایی در صورت شکل‌گیری بنگاه‌های رقابت‌پذیر، اشتغال‌زا و صادراتی؛ بازنگری در معیارهای اقتصاد دانش‌بنیان و محدود نکردن آن به High tech؛ حفظ و ثبت حقوق مالکیت فکری و معنوی؛ تهیه طرح کسب‌وکار دانش‌بنیان (علمی) برای شکوفایی قابلیت‌ها و شراکت در سرمایه‌گذاری برای عملیاتی‌سازی آنها؛ اعطای اعتبارات به اتحادیه‌ها جهت خرید محصولات کشاورزان با هدف تأمین به‌موقع نقدینگی آنان و کاهش وابستگی به دلالان؛ حذف انحصار از تجارت محصولات کشاورزی و تسهیل ورود کشاورزان به بازارهای جهانی؛ پرهیز از قیمت‌گذاری ناعادلانه محصولات کشاورزی در برابر تولیدات غیرکشاورزی؛ افزایش انتفاع جامعه محلی از طرح‌ها و فعالیت‌های اقتصادی مبتنی بر ظرفیت‌های طبیعی منطقه تحت سکونت آنها مانند استخراج معادن؛ تشکیل مناطق ویژه امنیت غذایی پایدار؛ تأمین ایمنی غذایی محصولات کشاورزی با رویکرد از مزرعه تا سفره؛ توسعه کشت و تولید گیاهان دارویی با هدف تأمین مواد گران‌قیمت مورد نیاز تولید دارو؛ ایجاد ثبات در سیاست‌های کلان اقتصادی به‌ویژه از طریق تنظیم واردات با تولید داخل؛ هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی از طریق انتشار صکوک اجاره؛ خودداری از کشت محصولات آبربر و غیرراهبردی مانند هندوانه در مناطق دچار کمبود و بحران آبی؛ انتقال کشت سبزی و صیفی‌جات به محیط‌های گلخانه‌ای و سیستم‌های فشرده؛ توسعه شبکه‌های زیر سد؛ برنامه‌ریزی کشت تقاضامحور؛ راه‌اندازی سامانه جامع فنی و بازرگانی کشاورزی با هدف تأمین بدون وقفه اطلاعات بازار؛ راه‌اندازی هاب‌ها و خوشه‌های صادراتی؛ توسعه صنایع فرآوری کشاورزی؛ تعیین متولی توسعه روستایی و عشایری؛ ایجاد سازوکار پنجره واحد و شفاف برای صدور مجوزها و واگذاری حق بهره‌برداری یا مالکیت اراضی و تغییر کاربری؛ توسعه نظام رهگیری کالا و برجسب‌گذاری محصولات.

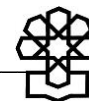
این اقدامات و سیاست‌ها باید سرلوحه وزارت جهاد کشاورزی و نیز سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به‌خصوص در هنگام تدوین طرح‌ها، بودجه‌ریزی و برنامه‌ریزی قرار بگیرد و ساختار برنامه و بودجه وزارت جهاد کشاورزی باید در راستای تحقق آنها دستخوش تغییرات لازم شود. بنابراین تحقق اقتصاد مقاومتی در کشاورزی و توسعه روستایی، نیازمند بازنگری جدی در روندها و سیاست‌های موجود بخش کشاورزی و توسعه روستایی است. با توجه به اقدامات فوق، وزارت جهاد کشاورزی دیگر نمی‌تواند خود

را صرفاً مسئول تولید محصول خام کافی بدانند، بلکه در زمینه‌های اساسی دیگر مانند بهبود نظام بازاریابی محصولات کشاورزی، افزایش سهم کشاورزان از قیمت نهایی محصول، کاهش قیمت مصرف‌کننده، افزایش حضور کشاورزان در بازارهای جهانی و انتفاع آحاد کشاورزان از این امر، تأمین اجتماعی و کاهش فقر نیز باید به مسئولیت خود عمل کند.

شواهد حاکی از آن است که پس از ادغام وزارت جهاد سازندگی با وزارت کشاورزی وقت، عملاً الگوی نهادی اثربخش مبتنی بر روحیه جهادی تضعیف شد و رویکرد بوروکراتیک و تکنوکراتیک بر آن غلبه پیدا کرد. رویکرد جدید براساس نظریات اندیشمندان مدرنیزاسیون مانند راجرز و فاستر، دهقانان را فاقد دانش و اهمیت مناسب دانسته و این نگرش زیربنایی نادرست، سبب شکل‌گیری فاصله بین آحاد کشاورزان و وزارت جهاد کشاورزی شد. در چنین دیدگاهی تحقق حداکثر تولید محصول کشاورزی، هدف غایی تلقی شده و اهمیت محصول بیش از اهمیت کشاورز است. این درحالی است که هدف از ادغام دو وزارتخانه سابق، تسری روحیه جهادی به بخش کشاورزی با هدف تحقق سریع‌تر خودکفایی و بهبود معیشت روستائیان بوده است.

همان‌طور که گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس درخصوص «طرح جامع توسعه و عمران روستایی کشور» نیز به‌صورت مفصل تشریح کرده است، باید متولی توسعه روستایی (تحت عنوان سازمان توسعه روستایی)، با تلفیق ظرفیت‌های موجود و بازنگری در مأموریت‌های آنها تعیین شود تا به استقرار نظام برنامه‌ریزی و هماهنگی در سطح دهستان، به‌منظور تشخیص صحیح نیازها و اولویت‌بندی محلی و واقعی طرح‌های توسعه روستایی و کشاورزی و بهبود هم‌افزایی به‌جای نگرش بخشی-دستگاهی و متمرکز پردازد و از اتلاف منابع و موازی‌کاری‌های موجود جلوگیری کند. حال برای اینکه سازمان توسعه روستایی بتواند در کنار انجام وظایف راهبردی و متعدد خود در حوزه توسعه روستایی، حرکت اقتصادی رو به جلو و مستمر را در نواحی روستایی و عشایری سازماندهی نماید؛ به نحوی که گرفتار امور تصدیگرانه نشود، نیازمند در عمل نیازمند بازوان اجرایی مناسب برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط روستایی و عشایری است.

در حال حاضر، خلأ نهادسازی جهادی و توسعه‌ای به‌شدت روستائیان و کشاورزان را به‌نوعی در خط مقدم تولید و جهاد اقتصادی تنها گذاشته است. ناگفته پیداست که تحقق اقتصاد مقاومتی به‌عنوان حماسه جهانی برخاسته از مبانی اسلامی - ایرانی، با حرکت‌های اداری، پراکنده، مقطعی و نامنسجم و بدون تشکیلات هماهنگ‌کننده و برنامه‌ریز در کشور امکانپذیر نخواهد بود. هم‌اکنون تحقق جهاد اقتصادی که روستاها و مناطق عشایری نقش اساسی در آن دارند، نیازمند نهادی است که بتواند براساس رویکرد منطقه‌گرایی و برنامه‌ریزی محلی، از سرمایه عظیم این نیروهای مستعد، برای راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک و متوسط استفاده نماید. از این‌رو در گزارش حاضر پیشنهاد تشکیل نهاد چابک تحت عنوان

«قرارگاه جهاد اقتصادی روستایی و عشایری کشور» در راستای زمینه‌سازی برای حضور مؤثر و پایدار مردم در عرصه اقتصاد، از طریق توسعه بنگاه‌های اقتصادی خرد، کوچک و متوسط روستایی و عشایری و به‌منظور شکل‌دهی حرکت مستمر، برنامه‌ریزی شده و مردمی اقتصادی، به‌صورت غیردولتی و غیرانتفاعی ارائه شده است.

پایه و اساس این نهادسازی، متشکل و بسیج کردن آحاد روستائیان و عشایر برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط رقابت‌پذیر به‌عنوان سلول‌های اقتصاد مقاومتی، با تسهیل‌گری نیروهای جهادی برخوردار از مبانی دینی صحیح است تا حرکت مستمر و پیشرو در این حوزه شکل بگیرد. این سازمان باید براساس نگاه خوشه‌ای و یکپارچه، کارکردهایی از قبیل شناسایی بازارهای پردرآمد جهانی و ملی و هدایت و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط برای ورود به بازارهای مذکور، تأمین سریع زیرساخت‌های لازم به‌خصوص در زمینه خوشه‌های صادرات‌محور، سرمایه‌گذاری خطرپذیر، شناسایی قابلیت‌های اقتصادی محلی، پرورش و شناسایی کارآفرینان و دانش‌آموختگان مجرب و برقراری تعامل بین آنها و ساکنان محلی در راستای طراحی و راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک و متوسط رقابت‌پذیر و فقرزدا ارائه کند. در کشورهای دیگر، چنین کارکردهایی توسط مراکزی تحت عنوان مراکز رشد و کارآفرینی ارائه می‌شوند. در حقیقت، رویکرد کلی این نهادها، تمرکز بر مکان به‌جای بخش اقتصادی و بخشی‌نگری است، تا بر این اساس، پربازده‌ترین طرح‌های اقتصادی با توجه به قابلیت‌های محلی طراحی و اجرا شود. شایان ذکر است که هدف عملیاتی این قرارگاه، توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط رقابت‌پذیر به‌صورت دانش‌بنیان و اجتماع‌محور است تا در نهایت پیشرفت و عدالت به‌صورت هم‌زمان در کشور بهبود یابند. هدف اساسی قرارگاه نیز چشاندن طعم شیرین مدیریت جهادی و انقلابی به آحاد مردم و تقویت پایه‌های نظام برخلاف هدف ترسیمی دشمن مبنی بر مایوس کردن مردم از نظام است. در نهایت گفتنی است که قرارگاه پیشنهادی براساس ضوابط طرح‌های توسعه ناحیه‌ای و محلی مصوب و نیز در راستای ضوابط فنی دستگاه‌ها فعالیت خواهد کرد. مضاف بر این، قرارگاه باید اقدام به توانمندسازی اجتماعات محلی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی به‌صورت غیرمتمرکز و مردمی کند. در این حوزه، دستگاه‌های بخشی و تمرکزگرای کشور اقدام مشخصی ندارند. همان‌طور که گفته شد، قابلیت‌های متنوع و بسیاری در روستاها و مناطق عشایری کشور در زمینه گردشگری، صنایع تبدیلی، صنایع دستی و غیره وجود دارد، ولی دستگاه‌های اجرایی نیرو و توان راه‌اندازی آنها با کمک مردم محلی را ندارند و مأموریت مشخصی برای خود تعریف نکرده‌اند. لذا تشکیل این قرارگاه منجر به شکل‌گیری دوگانگی نخواهد شد.

پیوست

جدول ۱. شرایط علی پدیداری اقتصاد مقاومتی

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
پدیداری مفهوم اقتصاد مقاومتی	افزایش فشار دشمن در بُعد اقتصادی	این دشمنی‌ها ادامه پیدا می‌کند؛ تا کی ادامه پیدا می‌کند؟ تا وقتی شما قوی بشوید، تا وقتی ملت ایران آن‌چنان قوی بشود که دشمن مأیوس بشود از تهاجم سیاسی یا امنیتی یا نظامی یا اقتصادی یا تحریم و غیرذلک. باید ما قوی بشویم؛ باید در داخل، خودمان را قوی کنیم. بنده مکرر عرض کرده‌ام این قوتی که برای کشور لازم است چه‌جوری تأمین می‌شود؛ اولاً از راه یک اقتصاد قوی.
		دلیل دوم ما که امروز کار برامان مهم است، کارآفرینی مهم است، این است که ما امروز در مقابل یک فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می‌خواهد با فشار اقتصادی و با تحریم و با این کارهایی که شماها می‌دانید، سلطه اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور. ... مسئله، مسئله فشار است، می‌خواهند یک ملت را به زانو در بیاورند؛ می‌خواهند انقلاب را زمین بزنند. یکی از کارهای مهم همین تحریم اقتصادی است. تحریم برای این است که ملت ایران به ستوه بیاید، بگوید آقا ما به‌خاطر دولت جمهوری اسلامی داریم زیر فشار تحریم قرار می‌گیریم؛ رابطه ملت با نظام جمهوری اسلامی قطع بشود. هدف اصلاً این است. البته ملت ما را نمی‌شناسند... ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به‌وجود بیاوریم. امروز کارآفرینی معنایش این است. ... این دلیلی است برای همه مسئولان و دلسوزان کشور که خود را موظف بدانند، مکلف بدانند به ایجاد کار، به تولید، به کارآفرینی، به پررونق کردن روزافزون این کارگاه عظیم؛ که کشور ایران حقیقتاً امروز یک کارگاه عظیمی است. همه خودشان را باید موظف بدانند.
		معلوم بود و طراحی‌ها نشان می‌داد که اینها (دشمنان) می‌خواهند بر روی اقتصاد کشور متمرکز شوند. اقتصاد کشور ما برای آنها نقطه مهمی است. هدف دشمن این بود که بر روی اقتصاد متمرکز شود، به رشد ملی لطمه بزند، به اشتغال لطمه بزند، طبعاً رفاه ملی دچار اختلال و خطر شود، مردم دچار مشکل شوند، دلزده بشوند، از نظام اسلامی جدا شوند؛ هدف فشار اقتصادی دشمن این است و این محسوس بود؛ این را انسان می‌توانست مشاهده کند.
		برای مقابله با تحریم‌ها و فشار اقتصادی نظام سلطه، باید «اقتصاد مقاومتی واقعی» به‌وجود آوریم که معنای واقعی کارآفرینی نیز همین است.
	ظرفیت‌های بی‌شمار داخل کشور	بنده سال‌های متمادی است که سروکار دارم با قشرهای مختلف مردم؛ درعین‌حال گاهی یک چیزهایی برای ما آشکار می‌شود که من می‌بینم از اینها هم غافل بودیم. این‌قدر عناصر آماده به کار، یا دارای مهارت، یا دارای ابتکار، یا دارای دانش، یا دارای سرمایه در کشور هستند که اینها تشنه کارند. ظرفیت‌های بی‌شمار داخلی کشور؛ که خب همین وجود این ظرفیت‌ها هم بحمد... رهنمون شد که این حقیر و همفکران و همکاران و کمک‌ها، به این مسئله اقتصاد مقاومتی برسیم.

جدول ۲. چیهستی اقتصاد مقاومتی

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه	
چیهستی اقتصاد مقاومتی	تقویت تولید داخلی	ستون فقرات اقتصاد مقاومتی که ما عرض کردیم، عبارت است از تقویت تولید داخلی. ستون فقرات اقتصاد مقاومتی تولید داخلی است.	
		[در اقتصاد مقاومتی] تکیه به ظرفیت‌های داخلی است. ممکن است کسانی تصور کنند که این الگو الگوی مطلوبی است اما در امکان آن تردید کنند. من قاطعاً عرض می‌کنم این الگو یک الگوی ممکن در کشور ماست؛ الگوی اقتصاد مقاومتی کاملاً امکان‌پذیر در شرایط کنونی کشور است.	
		بنده عقیده‌ام این است که اگر ما توانستیم تولید را در داخل تقویت کنیم، اگر توانستیم از ظرفیت‌های داخلی به معنای حقیقی کلمه استفاده کنیم، حل مسائل بیرونی آسان خواهد شد؛ حل مسئله هسته‌ای آسان خواهد شد.	
		نقطه کانونی اقتصاد مقاومتی عبارت است از درون‌زایی در کنار برون‌گرایی. درون‌زایی به معنای انزواطلبی تعبیر نشود؛ درون‌زایی با نگاه به بیرون و با گرایش به بیرون جامعه اما تکیه به توانایی درونی و به ظرفیت درونی	
	مردمی	[اقتصاد مقاومتی] اقتصادی است متکی به مردم. اقتصاد مقاومتی مردم‌بنیاد است؛ یعنی بر محور دولت نیست و اقتصاد دولتی نیست، اقتصاد مردمی است؛ با اراده مردم، سرمایه مردم، حضور مردم تحقق پیدا می‌کند. اما «دولتی نیست» به این معنا نیست که دولت در قبال آن مسئولیتی ندارد؛ چرا، دولت مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت و کمک دارد.	
		اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است یعنی از پیشرفت‌های علمی استفاده می‌کند، به پیشرفت‌های علمی تکیه می‌کند، اقتصاد را بر محور علم قرار می‌دهد؛ اما معنای آن این نیست که این اقتصاد منحصر به دانشمندان است و فقط دانشمندان می‌توانند نقش ایفا کنند در اقتصاد مقاومتی؛ تجربه‌های صاحبان صنعت، تجربه‌ها و مهارت‌های کارگرانی که دارای تجربه و مهارتند - می‌تواند اثر بگذارد و می‌تواند در این اقتصاد نقش ایفا کند. اقتصاد مقاومتی یک الگوی علمی متناسب با نیازهای کشور ماست...	
	برونگرا	اقتصاد مقاومتی، به این معنا نیست که ما اقتصاد خودمان را محصور می‌کنیم و محدود می‌کنیم در خود کشور؛ نه، درون‌زاست، اما برون‌گراست؛ با اقتصادهای جهانی تعامل دارد، با اقتصادهای کشورهای دیگر با قدرت مواجه می‌شود. بنابراین درون‌زاست، اما درون‌گرا نیست.	
	عدم اتخاذ سیاست‌های تدافعی، منفعلانه و ریاضتی	منظور از اقتصاد مقاومتی، اقدامات تدافعی و حصارکشی به دور خود نیست. اقتصاد مقاومتی به معنای اقتصاد ریاضتی نیست. ما به مردم نمی‌گوییم که ریاضت بکشند؛ این جور گاهی بعضی القا می‌کنند. بعد از آنکه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ابلاغ شد، هنوز مرکب آن خشک نشده، یک عده‌ای شروع کردند که «اینها دارند مردم را به ریاضت دعوت می‌کنند»؛ نه، به هیچ وجه این جور نیست. ما به هیچ وجه به مردم نمی‌گوییم ریاضت [بکشند] ما می‌گوییم ریخت‌وپاش نباشد؛ مصرف کردن یک حرف است، بد مصرف کردن یک حرف دیگر است.	
		راهبردی برای	در اینکه گفتیم اقتصاد مقاومتی بهترین راه‌حل مشکلات اقتصادی کشور است شکی

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
	جهانی‌سازی اقتصاد ایران	<p>نیست، اما معنای آن این نیست که ناظر به مشکلات کنونی کشور است - که یک مقداری از آن مربوط به تحریم است، یک مقداری از آن مثلاً مربوط به غلط بودن فلان برنامه است - نه، این مال همیشه است. اقتصاد مقاومتی یعنی مقاوم‌سازی، محکم‌سازی پایه‌های اقتصاد؛ این چنین اقتصادی چه در شرایط تحریم، چه در شرایط غیرتحریم، بارور خواهد بود و به مردم کمک می‌کند.</p> <p>می‌تواند اهداف نظام جمهوری اسلامی را در زمینه مسائل اقتصادی برآورده کند؛ می‌تواند مشکلات را برطرف کند.</p> <p>علاج مشکلات کشور، اقتصاد مقاومتی است.</p> <p>متناسب با وضعیت امروز و فردای ماست.</p> <p>من شرح خواهم داد که این مربوط به وضع کنونی و شرایط کنونی کشور نیست، این یک تدبیر بلندمدت برای اقتصاد کشور است.</p> <p>اقتصاد مقاومتی [در میان مدت و بلندمدت به حرکت عظیم مردم اوج می‌دهد. اقتصاد مقاومتی این جوری است.</p> <p>لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمانبندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید.</p>
	پویا و مبتنی بر اقدامات فعال، آینده‌نگر و جسورانه	<p>در عین حال پویا هم هست؛ یعنی ما این سیاست‌ها را به صورت یک چارچوب بسته و متحجر ندیده‌ایم، قابل تکمیل است، قابل انطباق با شرایط گوناگونی است که ممکن است در هر برهه‌ای از زمان پیش بیاید.</p> <p>پیشرفت‌ها نباید انسان را قانع و متوقف کند بلکه باید مشوق پیشرفت‌های بیشتر و طی کردن راه‌های نرفته و میانبر شود.</p> <p>حرکت براساس برنامه، یکی از کارهای اساسی است.</p> <p>بلد باشیم که چه کار بکنیم و بفهمیم که راه درست کدام است و با جرئت و دلیری آن کار را انجام بدهیم؛ آن وقت مشکلات کشور بلاشک حل خواهد شد.</p>
	اثرگذار بر بهبود توان چانه‌زنی ایران در عرصه بین‌الملل	<p>بنده عقیده‌ام این است که اگر ما توانستیم تولید را در داخل تقویت کنیم، اگر توانستیم از ظرفیت‌های داخلی به معنای حقیقی کلمه استفاده کنیم، حل مسائل بیرونی آسان خواهد شد؛ حل مسئله هسته‌ای آسان خواهد شد.</p> <p>خب، مسئله هسته‌ای به صورت یک گره درآمده؛ این [مسئله] راه‌حلی دارد، [اما] آن راه‌حل‌ها متوقف به تقویت درونی ماست؛ اگر این تقویت در درون انجام بگیرد، آن کار آسان خواهد شد. غیر از مسئله هسته‌ای هم سریال‌های دیگری در انتظار ماست؛ این جور نیست که همه مسائل ما با غرب، با آمریکا، با صهیونیسم، با گردن کلفت‌های اقتصادی دنیا فقط همین مسئله هسته‌ای باشد؛ این تنها مسئله ما نیست؛ دنباله‌اش مسائل گوناگون - حقوق بشر و امثاله و امثاله - [هست]؛ حل همه این مسائل آسان خواهد شد، نمی‌گوییم به خودی خود حل خواهد شد؛ نه، تلاش لازم است اما حل آن مسائل آسان خواهد شد. اگر چنانچه ما توانستیم این مسئله داخلی را حل کنیم.</p>

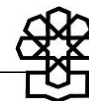

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار و تحریم، زمینه رشد و شکوفایی را فراهم می‌کند.
		اقتصادی است که بتواند در مقابل بحران‌ها و جزروندهای بین‌الملل مقاوم باشد.
		علاج مسئله تحریم، عبارت است از همین اقتصاد مقاومتی
		در بخش‌های مختلف تقوای اجتماعی را می‌توان تعریف کرد؛ در بخش اقتصاد، تقوای جامعه عبارت است از اقتصاد مقاومتی. اگر در مورد اقتصاد می‌خواهیم در مقابل تکانه‌های ناشی از حوادث جهانی یا در مقابل تیرهای زهرآگین سیاست‌های معارض جهانی آسیب نبینیم، ناچاریم به اقتصاد مقاومتی رو کنیم. اقتصاد مقاومتی عامل استحکام است در مقابل آن کسانی و آن قدرت‌هایی که از همه ظرفیت اقتصادی و سیاسی و رسانه‌ای و امنیتی خودشان دارند استفاده می‌کنند برای اینکه به این ملت و این کشور و این نظام ضربه وارد کنند.
		شما بیابید کاری کنید که کشور در مقابل تحریم‌ها مصونیت پیدا کند؛ اقتصاد مقاومتی یعنی این.
		از جمله بزرگ‌ترین مسئولیت‌های مسئولین کشور همین است که کاری کنند اگر دشمن دلش نخواست تحریم را بردارد، به رونق کشور و پیشرفت کشور و رفاه مردم ضربه‌ای وارد نشود.
		تحریم را با مجاهدت در باب اقتصاد مقاومتی بایستی خنثی کرد.
	بالنده و تاب‌آور حتی در شرایط فشار و تحریم	راه‌حل همین اقتصاد مقاومتی است که ضربه‌های دشمن را اول کم‌اثر می‌کند، کاهش می‌دهد که این مال کوتاه‌مدت است.
		شکندگی اقتصاد را در مقابل تکانه‌های گوناگون - که اشاره خواهیم کرد - برطرف می‌کند.
		دوم، توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزاست که در این سیاست‌ها دیده شده و مورد ملاحظه قرار گرفته.
		اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که مقاوم است؛ با تحریکات جهانی، با تکانه‌های جهانی، با سیاست‌های آمریکا و غیرآمریکا زیرو رو نمی‌شود.
		اما در مورد اقتصاد و در مورد فرهنگ، یک اهتمام بیش از متعارف لازم است تا بتوانیم اقتصاد کشور را به شکلی دریاوریم که از آن طرف دنیا کسی نتواند با یک تصمیم‌گیری، با یک نشست و برخاست، بر روی اقتصاد کشور ما و بر روی معیشت ملت ما اثر بگذارد؛ این دست ماست، ما باید بکنیم؛ این همان اقتصاد مقاومتی است.
		.... گفت شما فقط بدانید، ما در یک شب از یک کشور غنی تبدیل شدیم به یک کشور فقیر! یعنی اقتصاد غیرمقاوم این جوری است.
		این الگو البته مخصوص ما نیست؛ الگوی اقتصاد مقاومتی را بعضی از کشورهای دیگر هم برای خودشان پیش‌بینی کردند، انتخاب کردند، اثرش را هم دیدند.
		یک عامل برای تأثیرگذاری بر روی اقتصادها همین تکانه‌های گوناگون اقتصادی دنیاست که سرریز می‌شود به کشورها و یک عامل هم تکانه‌های تخصصی است؛ مثل تحریم‌ها و امثال تحریم‌ها.
		.... یک عامل بلاهای طبیعی است که پیش می‌آید...
		فرض بفرمایید که در مراکز تصمیم‌گیری، تصمیم‌گیری بشود روی قیمت نفت، یک‌وقت قیمت نفت را من باب مثال بیاورند به شش دلار، کما اینکه برای ما اتفاق افتاد...

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		اقتصاد مقاومتی که برای کشور، در هر شرایطی اعم از تحریم یا غیرتحریم ضروری است، به معنای آن است که بنیان اقتصادی کشور به گونه‌ای ساماندهی شود که تکانه‌های جهانی در آن اثرگذار نباشد.
	مبتنی بر فرهنگ اسلامی و بومی	در بخش اقتصاد، تقوای جامعه عبارت است از اقتصاد مقاومتی.
		سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در واقع یک الگوی بومی و علمی است.
		اقتصاد مقاومتی در مقابل مدل قدیمی دیکته شده از سوی قدرت‌ها برای کشورهای به اصطلاح در حال توسعه یا به اصطلاح جهان سوم است.
		برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی ماست.
	محصول یک فرآیند معقول و مدبرانه	سیاست‌های اقتصاد مقاومتی که تنظیم شده است و ابلاغ شده است، یک امر دفاعی و من‌درآوردی و متکی به نظر شخصی نیست؛ این محصول یک عقل جمعی است؛ محصول مشورت‌های طولانی است. بعد از آنکه اقتصاد مقاومتی با همین خصوصیات ابلاغ شد و گفته شد و در رسانه‌ها مطرح شد و دوستان و همکاران در دولت محترم فعالیت‌هایی را در این زمینه شروع کردند و تکرار کردند، از سوی بسیاری از صاحب‌نظران اقتصادی تأیید شد؛ بر آن تکیه کردند و این تعبیر «اقتصاد مقاومتی» وارد فرهنگ رایج اقتصادی کشور شد و در ادبیات اقتصادی کشور جایی برای خودش باز کرده است. این نشان‌دهنده صحت و استحکام این راه است.
		یعنی [سیاست‌های اقتصاد مقاومتی] محصول یک فرآیند معقول و مدبرانه‌ای است؛ لذا است که اقتصاد مقاومتی را همه تأیید کردند، یعنی من یک مورد سراغ ندارم که از اقتصاددان و از کسانی که با ما خوباند، کسانی که با ما بد هستند؛ که این اقتصاد مقاومتی، این سیاست‌ها را تخطئه کرده باشند؛ نه، همه قبول کردند.

جدول ۳. الزامات اقتصاد مقاومتی

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
الزامات تحقق اقتصاد مقاومتی	بهره‌برداری از ظرفیت‌های داخلی و ضرورت درون‌زا و مردمی بودن پیشرفت	تکیه بر ظرفیت‌های داخلی است که در این سیاست‌ها دیده شده؛ من بعد راجع به این ظرفیت‌ها، باز مختصری توضیح خواهم داد: چه ظرفیت‌های علمی، چه انسانی، چه طبیعی، چه مالی، چه جغرافیایی و اقلیمی.
		اقتصاد مقاوم آن‌وقتی است که ما در داخل، ظرفیت داریم.
		در اقتصاد مقاومتی تکیه بر تولید داخلی است، بر استحکام بنیه درونی اقتصاد است. رونق اقتصادی هم این است؛ رونق اقتصادی با تولید حاصل می‌شود، با فعال کردن ظرفیت‌های درونی کشور حاصل می‌شود، نه با چیز دیگر.
		[حل] مشکلات مجموعه اقتصادی کشور را در درون کشور باید پیدا کرد؛ ستون فقرات هم عبارت است از تولید؛ ستون فقرات اقتصاد مقاومتی که ما عرض کردیم، عبارت است از تقویت تولید داخلی؛ اگر این کار تحقق پیدا کرد و همت‌ها متوجه به این مسئله شد، مسائل کار بتدریج حل می‌شود، کار ارزش پیدا می‌کند، کارگر ارزش پیدا می‌کند، اشتغال عمومی می‌شود، بیکاری که یک معضلی است در جامعه به تدریج کم می‌شود و از بین می‌رود. اساس کار، مسئله تولید است.

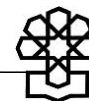
خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>اگر چنانچه این [اقتصاد مقاومتی] اتفاق بیافتد، برای ما هیچ اهمیتی ندارد که آن مقدار پولی که به ایران برمی‌گردد مثلاً صد میلیارد دلار است یا پنج میلیارد دلار؛ یعنی واقعاً اهمیت این در درجه بعد قرار می‌گیرد. البته آنچه ما از دنیا طلبکاریم، آنچه در دست دیگران داریم - که تاکنون به نحو ظالمانه‌ای جلوی آن گرفته می‌شده - باید مورد استفاده ما قرار بگیرد، در این بحثی نیست اما اهمیت تحقق اقتصاد مقاومتی که اصلاً هم متوقف به این پول‌های خارجی به این شکل و با این شدت نیست، بیشتر از همه اینهاست.</p>
		<p>اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای بالفعل کردن ظرفیت‌های داخلی و به حرکت درآوردن تولید، بسیار مهم است.</p>
		<p>واقعیت دیگری که باید به آن توجه داشت، ظرفیت‌های بی‌شمار ملی است. در این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، تکیه اصلی بر روی ظرفیت‌های داخلی است که بسیار هم گسترده است.</p>
		<p>این اقتصاد مقاومتی‌ای که ما عنوان کردیم و مطرح کردیم و خوشبختانه مورد قبول و استقبال همه صاحب‌نظران قرار گرفت - یعنی من حتی یک نفر از صاحب‌نظران اقتصادی و اجتماعی را ندیدم که آنچه را به‌عنوان سیاست اقتصاد مقاومتی مطرح شده، او رد کند - ناظر به همین است؛ یعنی ناظر به امکانات درونی کشور.</p>
		<p>اگر کشوری از ظرفیت داخلی محروم باشد، نمی‌تواند یک اقتصاد مقاوم به‌وجود بیاورد.</p>
		<p>اقتصاد مقاومتی متکی به مقاومت مردم است.</p>
		<p>آنچه کشور را نجات می‌دهد، تکیه به نیروی داخلی و نگاه به درون است. از دل ظرفیت‌های خود کشور ما و خود مردم ما می‌جوشد؛ رشد این نهال و این درخت، متکی است به امکانات کشور خودمان؛ درون‌زا به این معناست.</p>
		<p>ما عرض کردیم «اقتصاد مقاومتی»؛ اقتصاد مقاومتی یعنی ما اگر به نیروی داخلی، به ابتکار جوان‌ها، به فعالیت ذهن‌ها و بازوها در داخل، تکیه کنیم و اعتماد کنیم، از فخر و منت دشمنان خارجی، خودمان را رها خواهیم کرد؛ راه درست این است. معنای اقتصاد مقاومتی این است که ما نگاه کنیم، ظرفیت‌های بی‌پایانی را که در داخل هست جستجو کنیم، شناسایی کنیم، با برنامه‌ریزی درست و صحیح این ظرفیت‌ها را فعال کنیم، این استعدادها به کار گرفته بشوند.</p>
		<p>اگر پایه اقتصاد کشور براساس استفاده از ظرفیت‌های مردمی و تولید داخلی برنامه‌ریزی و مستحکم شود، دیگر برای تحریم‌ها و کاهش قیمت نفت عزا نمی‌گیریم و دچار نگرانی نمی‌شویم.</p>
		<p>در این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تکیه اصلی بر روی ظرفیت‌های داخلی است، که بسیار هم گسترده است. نه به این معنا که ما چشممان را به روی امکانات بیرون کشور می‌بندیم؛ نه، حتماً استفاده می‌کنیم - استفاده حداکثری هم می‌کنیم -</p>
		<p>منتها نگاه ما، تکیه ما، اعتماد ما بیشتر بر روی مسائل داخلی است؛ تمرکز</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>ما روی امکانات داخلی کشور و داشته‌های درونی کشور است.</p> <p>باور کنیم که کلید حل مشکلات کشور در داخل است؛ ستون فقراتش هم تقویت تولید داخلی است... بنده عقیده‌ام این است که اگر ما توانستیم تولید را در داخل تقویت کنیم، اگر توانستیم از ظرفیت‌های داخلی به معنای حقیقی کلمه استفاده کنیم، حل مسائل بیرونی آسان خواهد شد؛ حل مسئله هسته‌ای آسان خواهد شد.</p> <p>آدم‌های صاحب‌نظر، آدم‌های کارشناس و بااخلاص، گواهی می‌دهند که راه‌هایی وجود دارد که انسان بتواند به خودش متکی باشد. این وظیفه مسئولین کشور و مسئولین دولتی است، چشم ندوزند به دست بیگانه. باید از درون رشد کنیم و بجوشیم.</p>
	خودکفایی در اقلام راهبردی و اساسی	<p>مسئله ششم امنیت اقلام راهبردی و اساسی است؛ در درجه اول غذا و دارو. باید تولید داخلی کشور طوری شکل بگیرد که کشور در هیچ شرایطی، در زمینه تغذیه و در زمینه دارو دچار مشکل نشود؛ این یکی از مؤلفه‌های اساسی در این سیاست‌هایی است که ابلاغ شده.</p> <p>باید خودکفا باشیم، بایستی زمینه‌های کاملاً کفایت‌کننده مورد توجه قرار بگیرد.</p> <p>در تولید محصولات حیاتی باید خودکفایی به‌وجود بیاید؛ یعنی خودکفایی را به حرف و گپ این و آن نگاه نکنید که آقا گندم، بیرون ارزان‌تر است و مانند اینها. ما باید به خودکفایی برسیم؛ در مواد حیاتی باید به خودکفایی برسیم.</p>
	ثبات در سیاست‌های اقتصادی و خودداری از نایمن کردن فضا برای تولید داخل	<p>حمایت از تولید داخلی از ارکان اقتصاد مقاومتی است.</p> <p>پایه اقتصاد مقاومتی عبارت است از تقویت تولید داخلی و کاهش وارداتی که یا غیرضروری است یا مشابه داخلی دارد.</p> <p>یک مسئله در باب اقتصاد که من روی آن تکیه دارم و اصرار دارم، مسئله مدیریت جدی بازرگانی خارجی است؛ بازرگانی خارجی یک چیز خیلی مهمی است... یکی از کارهای بسیار مهم، مسئله مدیریت تجارت خارجی است؛ از این جهت که اینجا صرفاً بازار مصنوعات خارجی نباشد...</p> <p>دستگاه‌های دولتی باید واردات محصولات مشابه خارجی را به دقت کنترل کنند.</p> <p>مقابله جدی با واردات بی‌منطق، یکی از کارهای لازم است؛ مقابله جدی با قاچاق، یکی از کارهای لازم است؛</p> <p>واردات بی‌رویه و بی‌منطق، «ضرر و خطری بزرگ» است. مسئولان ذیربط باید با توجه به اهداف و نیازهای واقعی کشور، واردات را مدیریت کنند.</p> <p>جلوگیری از واردات؛ ببینید من باز هم تأکید می‌کنم. حالا شما می‌گویید ما جلوی واردات را گرفتیم اما میوه‌هایی در بازار هست که [وارداتی است]. آخر ایران برود از کجا میوه بیاورد که بهتر از میوه ما باشد؟</p> <p>به‌هر حال واردات میوه، واردات بی‌رویه است.</p> <p>مراقبت فرمایید که وضعیت پس از برداشته شدن تحریم‌ها، به واردات بی‌رویه نیانجامد، و به‌خصوص از وارد کردن هرگونه مواد مصرفی از آمریکا جداً پرهیز شود.</p> <p>ستون فقرات اقتصاد مقاومتی تولید داخلی است. تولید داخلی اگر بخواهد</p>

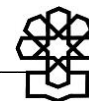
خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>رونق پیدا بکنند یقیناً باید، هم به آن کمک تزریق بشود، هم از چیزهایی که مانع رشد آن است جلوگیری بشود، هم برای محصولات، بازار به وجود بیاید، هم واردات محصولات مشابه به یک نحوی کنترل بشود - کلمه ممنوع را به کار نمی‌برم - و با محاسبه مورد مراقبت دقیق قرار بگیرد، هم در قراردادهای خارجی‌ای که این مجموعه و امثال این مجموعه دارند، دولت کمک بکند.</p> <p>امروز فشار واردات، کشور را دارد از پا درمی‌آورد و درخصوص میزان واردات قاچاق به کشور نیز ارقام بسیار عجیبی مطرح است، اما این هم یک توجیه منطقی نیست که به بهانه جلوگیری از قاچاق و دریافت سود گمرکی، راه واردات انبوه به کشور به صورت رسمی باز شود.</p> <p>کاری کنید که محصولات و تولیدات جوان‌های با استعداد، مؤمن، توانا و بعضاً نابغه کشور مقهور واردات نشود.</p> <p>تصمیم‌های خلق‌الساعه و تغییر مقررات، جزء ضربه‌هایی است که به «اقتصاد مقاومتی» وارد می‌شود و به مقاومت ملت ضربه می‌زند. این راه، هم دولت محترم، هم مجلس محترم باید توجه داشته باشند؛ نگذارند سیاست‌های اقتصادی کشور در هر زمانی دچار تذبذب و تغییرهای بی‌مورد شود.</p>
	<p>کاهش وابستگی به نفت و تنوع‌بخشی فعالیت‌های درآمدزا</p>	<p>کاهش وابستگی به نفت یکی دیگر از الزامات اقتصاد مقاومتی است. این وابستگی، میراث شوم صد ساله ماست. ما اگر بتوانیم از همین فرصت که امروز وجود دارد، استفاده کنیم و تلاش کنیم نفت را با فعالیت‌های اقتصادی درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت مهم را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم.</p> <p>یکی از سخت‌ترین آسیب‌های اقتصادی ما همین وابستگی به نفت است. این نعمت بزرگ خدادادی برای کشور ما در طول ده‌ها سال مایه فروریختگی‌های اقتصادی و فروریختگی‌های سیاسی و اجتماعی شد؛ باید ما یک فکر اساسی بکنیم.</p> <p>بارها ما گفته‌ایم کاری کنید که وابستگی مالی کشور به نفت کم و کم کمتر بشود.</p> <p>امروز صنایع دانش‌بنیان از جمله کارهایی است که می‌تواند این خلأ [وابستگی اقتصاد به نفت] را تا میزان زیادی پر کند. ظرفیت‌های گوناگونی در کشور وجود دارد که می‌تواند این خلأ را پر کند. همت را بر این بگذاریم؛ برویم به سمت این که هرچه ممکن است، وابستگی خودمان را کم کنیم.</p> <p>ما نمی‌گوییم از نفت استفاده نشود، [بلکه] تکیه ما بر استفاده حداقلی از فروش نفت خام است؛ نفت را می‌توان به صورت فرآورده در اختیار گذاشت؛ که در این سیاست‌ها دیده شده.</p>
	<p>شناسایی بازار، بازسازی و رونق صادرات</p>	<p>دستگاه‌های دولتی باید ضمن حمایت از تولیدگران برای محصولات آنها بازار به وجود آورند.</p> <p>باید با برون‌گرایی، در بازارهای جهانی نیز فعال و مؤثر باشیم.</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>ما از درون باید رشد کنیم و بجوشیم و افزایش پیدا کنیم، اما بایستی نگاه به بیرون داشته باشیم؛ بازارهای جهانی متعلق به ماست، باید بتوانیم با همت خود و با ابتکار خود، در این بازارها حضور پیدا کنیم و این حضور بدون حمایت دولت امکانپذیر نیست؛ که البته بخش‌های مختلف دولتی در این زمینه می‌توانند سهم داشته باشند.</p>
	تحقیق و توسعه و ارتقای کیفیت	<p>حضرت آیت ... خامنه‌ای، کارآفرینان را به استمرار نوآوری و ابتکار در تولیدات داخلی توصیه و خاطرنشان کردند: در تولید کالاها به اشباع حس زیبایی‌طلبی مصرف‌کننده توجه کافی کنید.</p> <p>مردم می‌دانند که مصرف هر کالای خارجی یعنی بیکاری یک کارگر ایرانی، اما کارآفرینان هم بدانند که رغبت مردم به مصرف کالاهای داخلی با شعار تحقق نمی‌یابد، بلکه نیازمند افزایش کیفیت این کالاهاست.</p>
	توانمندسازی و فراهم کردن زمینه مشارکت عموم مردم در فعالیت‌های اقتصادی	<p>نکته پنجم، مردم‌محوری است که در این سیاست‌ها ملاحظه شده. تجربه هم به ما نشان می‌دهد، بیانات و معارف اسلامی هم تأکید می‌کند که هر جا مردم می‌آیند دست خدا هم هست. <i>يُدُّا... مَعَ الْجَمَاعَةِ</i>؛</p> <p>هر جا مردم هستند، عنایت الهی و کمک الهی و پشتیبانی الهی هم هست؛ نشانه و نمونه آن، دفاع هشت‌ساله، نمونه آن خود انقلاب، و نمونه آن گذر از گردنه‌های دشوار این ۳۵ سال [است].</p> <p>با استفاده از ظرفیت‌های مردمی، می‌توان کارهایی را انجام داد که شاید از عهده چند وزارتخانه هم بر نیاید.</p> <p>چون مردم در میدان بودند، کارها پیش رفته؛ ما در زمینه اقتصادی به این، کمتر بها دادیم.</p> <p>علاوه بر برنامه‌ریزی مستمر و گسترده جبهه استکبار، اقتصاد کشور از دو اشکال بزرگ «نفی بودن» و «دولتی بودن» نیز به شدت رنج می‌برد.</p> <p>سیاست‌های اصل چهل و چهارم را که ما تصویب کردیم و ابلاغ کردیم، برای همین بود؛ البته حق آن چنان که باید و شاید ادا نشد.</p> <p>ما بایست به مردم تکیه کنیم، بها بدهیم؛ مردم با امکاناتشان باید بیایند در وسط میدان اقتصادی؛ فعالان، کارآفرینان، مبتکران، صاحبان مهارت، صاحبان سرمایه، نیروهای متراکم و بی‌پایانی که در این کشور وجود دارد، که واقعاً این نیروها هم بی‌شمارند.</p> <p>کشور در طول ۳۵ سال گذشته به‌ویژه در پیروزی انقلاب اسلامی و ۸ سال دفاع مقدس از حضور و مشارکت مردم نتایج و ثمرات فراوانی به دست آورده است و در بخش اقتصاد نیز قطعاً هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی بسیار راهگشا و مؤثر خواهد بود.</p> <p>مردمی کردن اقتصاد، جزء الزامات اقتصاد مقاومتی است. این سیاست‌های اصل چهل و چهارم که اعلام شد، می‌تواند یک تحول به وجود بیاورد و این کار باید انجام بگیرد. بخش خصوصی را باید توانمند کرد؛ هم به فعالیت اقتصادی تشویق بشوند، هم سیستم بانکی کشور، دستگاه‌های دولتی کشور و دستگاه‌هایی که می‌توانند کمک کنند - مثل قوه مقننه و قوه</p>

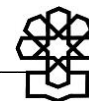
خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		قضائیه - که مردم وارد میدان اقتصاد شوند.
		اقتصاد مقاومتی به معنای مقاوم ساختن پایه‌های اقتصاد، یکی از وظایف عمومی امروز ماست و همه می‌توانند در آن نقش ایفا کنند، هم مسئولین و مسئولین قوای سه‌گانه، هم آحاد مردم، هم کسانی که دارای مهارت کارند، هم کسانی که دارای سرمایه‌اند، هم صاحب‌نظران.
		همین اقتصاد مقاومتی که سیاست‌های آن ابلاغ شده است و بر روی زمین و به‌صورت کار عملی و عملیاتی و اجرائی هم باید با شدت هرچه تمام‌تر و بدون فوت وقت دنبال بشود.
		لازم است قوای کشور بی‌درنگ و با زمانبندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند تا به فضل الهی حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید.
		افرادی را مأمور پیگیری و اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی کنید که انگیزه‌های انقلابی و مردمی و اعتقاد لازم و کافی برای اجرای آنها داشته باشند.
		مسئولین مختلف - دولتی‌ها، مجلس محترم، دستگاه‌های مختلف، مسئولان گوناگون - در مقام حمایت و ستایش از این سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برآمده‌اند و مکرر گفته شده، لکن تجربه بنده به من می‌گوید که ستایش کافی نیست؛ تعریف کردن کافی نیست؛ حرکت لازم است.
		توصیه چهارم، مسئله مهم اقتصاد مقاومتی است. در مورد اقتصاد مقاومتی، خوشبختانه در کشور هم‌زبانی هست، [اما] مشکل ما در همدلی است؛ آدم می‌ترسد هم‌زبانی باشد، همدلی نباشد... خب، این هم‌زبانی هست، همدلی هم باید انجام بگیرد یعنی از بُن دندان به مسئله اقتصاد مقاومتی باید باور آورده شود؛
		اقتصاد مقاومتی را جدی بگیرید. خب، رئیس‌جمهور محترم گفتند، مسئولین دیگر هم کم‌وبیش اظهار کرده‌اند، گفته‌اند، منتها باید عمل کرد: <i>و لا مَمَّنْ عَلٰی غَیْرِ عَمَلٍ يَتَّكِلُ</i> ؛ این جور نباشد که به زبان بگوییم، در عمل کُند حرکت بکنیم.
		اما در مورد اقتصاد و در مورد فرهنگ، یک اهتمام بیش از متعارف لازم است تا بتوانیم اقتصاد کشور را به شکلی در بیاوریم که از آن طرف دنیا کسی نتواند با یک تصمیم‌گیری، با یک نشست‌وبرخاست، بر روی اقتصاد کشور ما و بر روی معیشت ملت ما اثر بگذارد.
		بالاخره آنچه لازم است در زمینه مسائل مربوط به اقتصاد مقاومتی انجام بدهیم، یکی عزم راسخ است؛ بایستی با عزم جدی دنبال این باشیم که اقتصاد مقاومتی را به معنای واقعی کلمه در داخل تحقق ببخشیم؛ [همچنین] پرهیز از سهل‌انگاری، پرهیز از راحت‌طلبی و تکیه بر مدیریت‌های جهادی؛ مدیریت جهادی که بنده سال گذشته مطرح کردم و تأکید هم کردم که این مربوط به امسال نیست، مربوط به همیشه است؛
	مدیریت جهادی	

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		ما احتیاج داریم به مدیریت جهادی. در سال‌های اول انقلاب، در دوران جنگ و در طول این سی و چند سال، هر جا به مدیریت جهادی تکیه کردیم، موفق شدیم. مدیریت جهادی ممکن است یک وقت‌هایی پرت هم داشته باشد اما پیشرفت خواهد داشت و کار را پیش خواهد برد.
		تکیه به قدرت الهی، توکل به خدای متعال، کار را با تدبیر و عقلانیت اما با عزم راسخ، بدون تردید و بدون ترس از جوانب پیش بردن؛ این مدیریت جهادی است.
		با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت؛ با حرکت عادی و احياناً خواب‌آلوده و بی‌حساسیت نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد؛ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها لازم است.
		مهندسين ما در دفاع مقدس سربازان از جان گذشته‌ای بودند که تمام نیرو، هنر و نبوغ خود را به کار گرفتند و هر روز یک پدیده نو از این جوان‌های با استعداد بروز می‌یافت.
		باید تلاش کنید در بخش‌های مختلف کشور مسئله «ما می‌توانیم» را در عمل به مردم نشان دهید و با شناخت خلأها و نیازهای کشور، به سمت انجام کارهای نکرده و زمین مانده بروید.
		تبدیل تلاش و کار به گفتمان در فضای عمومی، به‌نظر من یکی از کارهای اساسی در زمینه اقتصاد است، کار با ارزش در مجموعه کار روزانه که باید زیاد باشد و کاهشش یک عیب بزرگ است؛ سعی کنیم تنبلی را، بیکارگی را، بی‌اعتنایی به کار را در چشم مردم به شکل درستی موهون (۶) کنیم؛ یعنی بیکارگی باید موهون بشود؛ کار باید ارزش بشود.
		باید حرکتی که می‌شود، هم علمی باشد، هم پر قدرت باشد، هم با برنامه باشد و هم مجاهدانه باشد.
		بلد باشیم که چه کار بکنیم و بفهمیم که راه درست کدام است و با جرئت و دلیری آن کار را انجام بدهیم.
		مسئولین دولتی توجه کنند و آنها از بسیج کمک بگیرند.
		... استفاده از ظرفیت‌های بسیار بالای جوانان به‌خصوص دانشجویان بسیجی، در مسائل کشور و پیشبرد اهداف انقلاب [ضروری است]....
		نکته دیگر این است که بخش‌های بیرون از دولت دیده بشوند؛ حالا شما در مورد وزارت‌ها و بخش‌های دولتی ممکن است ابلاغ کنید؛ [اما] بخش‌هایی وجود دارند خارج از دولت؛ اینها می‌توانند در اقتصاد مقاومتی نقش ایفا کنند، از جمله بسیج؛ من یک گزارشی [هم] دیدم. خیلی لازم است به‌نظر من - اگر وقت کنند آقای رئیس‌جمهور یا لاقل آقای جهانگیری - که بخواهید و ببینید مجموعه بسیج در مورد اقتصاد مقاومتی چه کارهایی می‌توانند انجام بدهند و ظرفیتش را دارند؛ ظرفیت خیلی خوبی است. بسیج چیز کمی نیست، چیز کوچکی نیست؛ بسیج یک مجموعه عظیم و آماده‌به‌کاری است؛ اینها را بخواهید، ببینید چه کار می‌توانند بکنند؛ اینها می‌آیند امکانات خودشان را عرضه می‌کنند و

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>می‌گویند این کارها را هم کرده‌ایم. به نظر من امکاناتِ [خوبی هست].</p> <p>[اسپاه] مظهر اقتدار میدانی است؛ خصوصیت سپاه بودن این است... سپاه، مظهر اقتدار میدانی است. البته اقتدار میدانی در عرصه اقتصاد هم معنا دارد؛ در آنجا هم اگر یک مجموعه اقتصادی قوی فعالِ نافذی وجود داشته باشد، آن هم اقتدار میدانی است، که در جای خود بحث دیگری است.</p> <p>اخیراً در مسائل اقتصادی که بنده هم به دولتی‌ها سفارش کردم و گفتم بسیج داوطلب است که در اقتصاد مقاومتی حضور پیدا کند و نقش‌آفرینی کند. البته خیلی باید برادران عزیز فرماندهان بسیج و سپاه مراقب باشند که فعالیت اقتصادی از جاهای لغزنده است؛ «چو گل بسیار شد پیلان بلغزند»، حواسشان باشد.</p> <p>من یک‌وقت به آقای روحانی گفتم رفته بودیم یکی از استان‌ها -به نظرم سفر همدان [بود]- آنجا دوستان ما که می‌رفتند بررسی می‌کردند، اطلاع دادند به ما که کشاورزی‌های مناطق گوناگون آن استان رونق خیلی خوبی دارد؛ [وقتی] پرسیدند، معلوم شد که جوان‌های مهندس کشاورزی را اینها به کار گرفته‌اند و آن استان خوشبختانه زیاد هم داشت. رفته‌اند آنجا و به اینها کمک کرده‌اند، حرف اینها را گوش کرده‌اند؛ این کمک می‌کند به این [کار]. این یک برنامه‌ریزی می‌خواهد؛ خیلی کار سختی هم نیست؛ یک فراخوان می‌خواهد، یک شناسایی می‌خواهد، یک برنامه‌ریزی می‌خواهد، یک تقسیم‌بندی می‌خواهد و این کارها را می‌توانید انجام بدهید که از اینها استفاده بشود.</p> <p>من یکی دو روز پیش گفتم در یک دیداری؛ هرجایی که ما به ابتکار و استعداد جوانانمان تکیه کردیم، آنجا ناگهان مثل چشمه‌ای جوشید، شکوفا شد؛ در قضایای مربوط به مسائل هسته‌ای، در قضایای مربوط به مسائل دارویی، در درمان‌های گوناگون، در سلول‌های بنیادی، در نانو، در این برنامه‌های صنعتی دفاعی، هرجایی ما سرمایه‌گذاری [کردیم] و به این نیروی جوان و علاقمند و مؤمن و بااخلاص داخلی تکیه کردیم و به او ارج نهادیم، کارمان پیش رفت؛ خوب، به این برسیم. مسائل اقتصادی هم همین جور است؛ ظرفیت‌های اقتصادی باید فعال بشود؛ این راه پیشرفت کشور است. آن‌وقت کشور، هم از لحاظ مادی و اقتصادی، هم از لحاظ اعتبار بین‌المللی، هم از لحاظ عزت ملی و اعتماد به نفس ملت ایران و هم از لحاظ معنوی و اخلاقی و روحی پیشرفت خواهد کرد.</p> <p>عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتماد به نفس و اعتماد به کمک الهی. اینکه من نام مبارک امام باقر (ع) و نام مبارک امیرالمؤمنین و تبریک ایام مبارک رجب را در طلیعه عرایضم عرض می‌کنم، به‌خاطر این است؛ در همه کارها توکل به خدای متعال و استمداد از کمک الهی [کنیم]؛ به کمک‌های الهی اعتماد کنیم. [وقتی] شما از خدای متعال کمک می‌خواهید، راه‌ها به‌سوی شما باز می‌شود: وَ مَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا، وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ. این رزقی که در این آیه و در آیات دیگر گفته شده است، به شکل‌های مختلفی به من و شما می‌رسد؛ گاهی</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>شما ناگهان در ذهنتان یک چیزی برق می‌زند، می‌درخشید، راهی باز می‌شود؛ این رزق الهی است؛ در یک برهه فشار، ناگهان یک امید و آفری در دل شما به وجود می‌آید؛ این همان رزق الهی است.</p> <p>باید به این نقطه (قطع وابستگی بودجه کشور به درآمد نفت) برسیم و معتقدم این کار سخت را می‌توان با همت و با اعتماد به مردم و جوان‌ها و سرمایه‌های داخلی و بالاتر از همه، با اعتماد به خداوند متعال که وعده نصرت داده است، انجام داد.</p>
	فسادستیزی	<p>ما اگر می‌خواهیم مردم در صحنه اقتصاد باشند، باید صحنه اقتصادی امنیت داشته باشد؛ اگر امنیت را می‌خواهیم، بایستی دست مفسد و سوءاستفاده‌چی و دورزننده قانون و شکننده قانون بسته بشود؛ مبارزه با فساد این است.</p> <p>اگر چنانچه وضع اجتماع، وضع اقتصادی کشور مثل یک خانه بی‌درودروازه‌ای بود که هر که خواست آمد، هر جور خواست عمل کرد، هر چه خواست برد، خورد، خب معلوم است، انسان نجیب شایسته متینی که می‌خواهد از راه حلال ارتزاق کند، طبعاً جلو نمی‌آید.</p> <p>شفاف‌سازی، شرط اصلی این فسادستیزی است؛ باید شفاف‌سازی بشود، باید فضای رقابتی به وجود بیاید، باید فضای با ثبات به وجود بیاید؛ فعال اقتصادی در این شرایط خواهد آمد و احساس امنیت خواهد کرد.</p> <p>آن وقت در یک چنین فضایی آن کسی که با ابتکار خود یا سرمایه خود یا کارآفرینی خود ثروتی به دست می‌آورد، نظام اسلامی از او حمایت می‌کند و تأیید می‌کند. اگر چنانچه فضا فضای سالمی شد، [آن وقت] کسب ثروت و کسب درآمد یک چیز مباح و مورد تأیید و مورد حمایت نظام است.</p>
	اصلاح الگوی مصرف و پرهیز از اسراف	<p>مسئله مدیریت مصرف، یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی مصرف متعادل و پرهیز از اسراف و تبذیر. هم دستگاه‌های دولتی، هم دستگاه‌های غیردولتی، هم آحاد مردم و خانواده‌ها باید به این مسئله توجه کنند؛ که این واقعاً جهاد است. امروز پرهیز از اسراف و ملاحظه تعادل در مصرف، بلاشک در مقابل دشمن یک حرکت جهادی است؛ انسان می‌تواند ادعا کند که این اجر جهاد فی سبیل... را دارد.</p> <p>موضوع هشتم، مسئله اصلاح الگوی مصرف است. مسئله صرفه‌جویی، پرهیز از ریخت‌وپاش، پرهیز از اسراف، پرهیز از هزینه‌کردهای زائد.</p> <p>اسراف در آب، اسراف در نان، اسراف در مواد غذایی، اسراف در دارو، اسراف در وسایل زندگی، اسراف در وسایل تجمل و آرایش و مانند اینها، بخش مهمی از منابع زنده کشور را هدر می‌دهد؛</p> <p>در مورد صرفه‌جویی و همچنین در مورد مصرف تولیدات داخلی، خطاب عمده به مسئولین کشور است، چون یکی از مهمترین مصرف‌کنندگان کشور، خود دولت است؛ دولت اصرار داشته باشد و خود را موظف و مقید بداند که از تولیدات داخلی استفاده کند؛ حتی با مقداری اغماض؛ عیبی</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>ندارد. گاهی می‌گویند فلان چیز، کیفیت خارجی را ندارد؛ اشکال ندارد؛ اگر می‌خواهیم کیفیت پیدا کند، باید کمکش کنیم.</p> <p>مسئولان نه فقط در زندگی‌های شخصی خودشان - که حالا آن یک مسئله درجه دو است - [بلکه] در درجه اول و در حوزه مأموریت خودشان باید بجد از ریخت‌وپاش پرهیز کنند.</p> <p>مجموعه مسئولین کشور باید در شئون مجموعه تحت مدیریت خودشان به این توجه کنند: اسراف نباشد؛ الگوی مصرف، یک الگوی حقیقتاً عاقلانه، مدیرانه، اسلامی باشد.</p> <p>مصرف خوب و درست، غیر از اسراف کردن و دور ریختن و ریخت‌وپاش کردن است.</p> <p>یک بُعد دیگر این مسئله تعادل در مصرف و مدیریت مصرف، این است که ما از تولید داخلی استفاده کنیم؛ این را همه دستگاه‌های دولتی توجه داشته باشند - دستگاه‌های حاکمیتی، مربوط به قوای سه‌گانه - سعی کنند هیچ تولید غیرایرانی را مصرف نکنند؛ همت را بر این بگذارند. آحاد مردم هم مصرف تولید داخلی را بر مصرف کالاهایی با مارک‌های معروف خارجی - که بعضی فقط برای نام و نشان، برای پز دادن، برای خودنمایی کردن، در زمینه‌های مختلف دنبال مارک‌های خارجی می‌روند - ترجیح بدهند. خود مردم راه مصرف کالاهای خارجی را ببندند.</p> <p>[استفاده از] فناوری روز؛ همین مسئله آب که حالا اشاره کردند - تقسیم آب و به‌اصطلاح استفاده بهینه از آب - خیلی مهم است.</p>
	اولویت‌بندی و انضباط مالی	<p>بله، بنده هم می‌دانم که ما دچار کمبود منابعیم و تحریم هم تأثیر داشته است در این کمبود منابع - این را ما شکی نداریم - لکن وقتی انسان کمبود منابع دارد، باید چکار کند؛ باید دو دستی به سر خودش بزند؛ باید شیون کند؛ نه، راه علاج پیدا کنید. راه علاج دارد؛ یکی از راه‌های علاج صرفه‌جویی است، صرفه‌جویی کنید؛ در تقسیم و توزیع منابع داخلی، اولویت‌ها را رعایت کنید؛ اینها راه علاج است. بن‌بستی وجود ندارد.</p> <p>کمبود منابع، مشکل ما است، نه گره بازشدنی ما؛ یک مشکلی است، این مشکل را باید برطرف کرد؛ خب این راه‌حل دارد. ما الان پول‌ها را گاهی در جاهایی خرج می‌کنیم که نباید در آنجاها خرج بشود. بعضی از دستگاه‌ها را ما می‌شناسیم - بنده از نزدیک بعضی از دستگاه‌ها را می‌شناسم - که توانسته‌اند خدمات خودشان را به چند برابر افزایش بدهند بدون اینکه یک قران به بودجه اینها اضافه شده باشد؛ با مدیریت درست، با نگاه درست، با کم کردن از مصارف زائد؛ که این البته، هم شامل دولت است، هم شامل مجلس است، هم شامل نیروهای مسلح است. غیر از نیروهای مسلح هم داریم [به‌صورت] موردی، اما در بخشی از نیروهای مسلح هم در یک جاهایی دیدیم که توانایی‌هایشان و کارکردشان مضاعف شد، بدون اینکه بودجه‌شان اضافه بشود؛ یعنی می‌شود این کار را کرد.</p> <p>پس بنابراین این کمبود منابع هم نباید برای ما بهانه‌ای بشود برای اینکه بگوییم نمی‌شود کار کرد؛ نه، اگر انضباط مالی وجود داشته باشد، همه</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>چیز قابل حل است. این چیزها هم قابل حل است. البته تکرار می‌کنم این انضباط مالی مخصوص دولت نیست؛ مجلس هم همین جور است، جاهای دیگر هم همین جورند؛ همه باید انضباط مالی داشته باشند.</p>
	<p>ضرورت راهنمایی و هدایت و تسهیل فضا توسط دولت</p>	<p>... [اقتصاد مقاومتی] «دولتی نیست» به این معنا نیست که دولت در قبال آن مسئولیتی ندارد؛ چرا، دولت مسئولیت برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، ظرفیت‌سازی، هدایت و کمک دارد.</p>
		<p>دولت باید برای حضور اینها زمینه‌سازی کند، اینها را راهنمایی کند که کجاها می‌توانند توان خودشان را به کار ببندند، از آنها حمایت بکند؛ مسئولیت عمده دولت این است. حالا فعالیت اقتصادی دولت در یک بخش‌های ناگزیری، قهراً وجود خواهد داشت؛ لکن باید فعالیت اقتصادی به مردم داده بشود؛ که در این سیاست‌ها مورد ملاحظه قرار گرفت.</p> <p>یک مسئله دیگر، ایجاد مجاری درست کار است؛ که این یک حرف است، یک کلمه است، منتها کار خیلی بزرگ و مهمی است؛ مجاری کار را بایستی ما به وجود بیاوریم. وقتی راجع به کار و اشتغال انسان صحبت می‌کند و تشویق می‌کند -همین‌طور که عرض کردم- طرف مقابل می‌گوید خب، آقا من بیکارم، چه کار کنم؟ راه‌های جستجوی کار را ما بایستی به مردم نشان بدهیم.</p>
	<p>توجه به نیروی انسانی و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان</p>	<p>نکته دهم از مؤلفه‌های سیاست‌های مقاومتی، مسئله دانش‌محوری است که این هم یک مشخصه بسیار مهمی است.</p>
		<p>یک مسئله هم مسئله نقش‌آفرینی در اقتصاد مقاومتی است که اقتصاد دانش‌بنیان پایه آن است... خب، شما در دانشگاه در این زمینه نقش ایفا کنید؛ یعنی واقعاً بروید سهم خودتان را پیدا کنید و آن سهم را به معنای واقعی کلمه عمل کنید.</p>
		<p>یکی از پایه‌های محکم اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است؛ اساس کار در اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است؛ [زیرا] اقتصاد مقاومتی اقتصاد درون‌زا است، اقتصادی است که در داخل پایه‌های مستحکمی دارد که تکانه‌های بین‌المللی و جهانی و اقتصادی آن را از جا در نمی‌برد؛ این اقتصاد مقاومتی [است]، اقتصاد مقاوم. یکی از اساسی‌ترین پایه‌های این اقتصاد عبارت است از اقتصاد دانش‌بنیان؛ اقتصادی که متکی باشد به علم، این خیلی مهم است.</p>
		<p>خب، به نظر ما نخبه‌های جوان می‌توانند در اقتصاد دانش‌بنیان که در واقع ستون اصلی اقتصاد مقاومتی است، نقش ایفا کنند. چطور نقش ایفا کنند؟ خب، این طراحی لازم دارد. چه جور جوان‌های ما نقش ایفا کنند در اقتصاد مقاومتی؟ من جواب این سؤال را از شما می‌خواهم، بنشینید طراحی کنید، منتظر نمایم که دیگران طراحی کنند. شما جوان‌های نخبه در یکی از اجتماعات خودتان موضوع را همین قرار بدهید: چگونگی نقش‌آفرینی نخبگان جوان در اقتصاد مقاومتی یا اقتصاد دانش‌بنیان. گروه‌هایی به وجود بیایند، گروه‌هایی تقسیم بشوند، کار کنند، فکر کنند،</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>مطالعه کنند، با دست پُر در این اجتماع شرکت کنند، راه بدهند، آن وقت بنیاد نخبگان از این طرحی که از درون خود نخبگان بیرون آمده، حمایت کند، پشتیبانی کند. به نظر من یک تحول به وجود می‌آید؛ هم در زمینه فکر کردن و اندیشیدن و کار کردن، هم در زمینه واقعیت، روی زمین؛ در زمینه اقتصاد [هم] قطعاً تحول به وجود می‌آید.</p>
		<p>خوشبختانه وضع علمی امروز کشور این اجازه را به ما می‌دهد که این بلندپروازی را داشته باشیم که بخواهیم اقتصادمان را اقتصاد دانش‌بنیان کنیم.</p>
		<p>یکی از ظرفیت‌های مهم ما، ظرفیت نیروی انسانی ماست. نیروی انسانی در کشور ما، یکی از بزرگ‌ترین ظرفیت‌های کشور ماست؛ این یک فرصت بزرگ است. عرض کردیم، جمعیت جوان کشور - از پانزده سال تا سی سال - یک حجم عظیم از ملت ما را تشکیل می‌دهند؛ این خودش یک ظرفیت است. تعداد ده میلیون دانش‌آموخته دانشگاه‌ها را داریم؛ ده میلیون از جوان‌های ما در طول این سال‌ها از دانشگاه‌ها فارغ‌التحصیل شدند. همین حالا بیش از چهار میلیون دانشجو داریم که اینها در طول چند سال آینده فارغ‌التحصیل می‌شوند.</p>
		<p>ما دانشمند و متخصص و شرکت‌های دانش‌بنیان و افراد مبتکر در کشور زیاد داریم و این جزء مهم‌ترین زیرساخت‌های اقتصادی است در هر کشور؛ یعنی مهم‌ترین زیرساخت اقتصادی برای یک کشور، وجود نیروهای انسانی است.</p>
		<p>تکیه بر شرکت‌ها و مجموعه‌های دانش‌بنیان از دیگر ارکان اقتصاد مقاومتی است.</p>
		<p>شرکت‌های دانش‌بنیان یکی از اساسی‌ترین کارها در مقوله همین اقتصاد مقاومتی است که مطرح شده و درباره آن بحث شده است و مورد تأیید و تصدیق همه اطراف مسائل کشور قرار گرفته است.</p>
		<p>یکی از بهترین مظاهر و مؤثرترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، شرکت‌های دانش‌بنیان است که می‌توانند اقتصاد مقاومتی را پایدارتر کنند.</p>
		<p>رشد اقتصادی حقیقی در گرو تولید ثروت از طریق دانش و علم است.</p>
		<p>اگر شرکت‌های دانش‌بنیان جدی گرفته شوند و از توسعه کمی و کیفی آنها حمایت شود، به واسطه ثروت‌آفرینی از طریق علم، اقتصاد کشور به شکوفایی حقیقی خواهد رسید.</p>
		<p>اگر چنانچه ما به این نکته که نکته دهم بود توجه کنیم، طبعاً چرخه علم تا ثروت - مخصوصاً در بخش‌هایی که دارای مزیت هستند - به راه خواهد افتاد و امتداد پیدا خواهد کرد.</p>
		<p>دولت باید از شرکت‌ها و مجموعه‌های دانش‌بنیان حمایت کند.</p>
	<p>توجه به توسعه مقاطع کاردانی در کنار تحصیلات تکمیلی</p>	<p>توسعه مهارت‌های فنی از طریق توجه به «هنرستان‌های فنی - صنعتی»، دانشگاه‌های علمی-کاربردی و آموزشکده‌های فنی- حرفه‌ای» ضروری است. کشور به موازات نیاز به علم، به پنجه‌های کارآمد هم نیاز دارد.</p>
	<p>توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط</p>	<p>پرداختن به کارگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط - که من امسال، اول سال هم روی این تکیه کردم یکی از کارهای بسیار لازم است؛</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>حمایت از تولید ملی، آن بخشِ درونزای اقتصاد ماست و به این بایستی تکیه کرد. واحدهای کوچک و متوسط را فعال کنید.</p> <p>خب، آمارهایی که آقایان می‌دهند، آمارهای خوبی است؛ لکن از آن طرف هم از داخل دولت، خود مسئولین به ما می‌گویند که بعضی کارخانه‌ها دچار مشکل‌اند، اختلال دارند، در بعضی جاها تعطیلی صنایع وجود دارد - گزارش‌های گوناگونی به ما می‌رسد، خود شما هم گزارش می‌دهید؛ یعنی من گزارش‌های دیگر هم دارم، اما اتکای من به گزارش‌های دیگران نیست؛ گزارش‌های خود شما هم هست که به دست ما می‌رسد - خب، باید این را علاج کرد. اینها طبعاً ایجاد اشکال می‌کند.</p>
	اصلاح نظام توزیع اعتبارات در راستای توسعه کارآفرینی و کسب‌وکار	<p>توصیه مهم در زمینه اقتصاد مقاومتی، یکی توصیه به بانک‌هاست: بانک‌ها باید نقش ایفا کنند، باید خودشان را تطبیق بدهند با مواد سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی‌های دولت در این زمینه و می‌توانند نقش ایفا کنند، نقش مثبت؛ البته نقش منفی هم می‌توانند.</p> <p>در بخش اقتصاد نیز قطعاً هدایت سرمایه‌های کوچک مردم در مسیر اقتصاد عمومی بسیار راهگشا و مؤثر خواهد بود.</p> <p>بسیاری از ایرادها و گله‌های کارآفرینان را ناشی از مدیریت نشدن کامل منابع مالی است. باید منابع را در مسیری که برای کشور ارزش افزوده مالی و غیرمالی دارد تخصیص دهیم تا تولید و اشتغال افزایش یابد و «کسب‌وکار» رونق گیرد.</p> <p>هدفمند کردن یارانه‌ها هم در جهت شکل دادن به اقتصاد ملی است؛ که اینها می‌تواند هم رونق ایجاد کند - در تولید، در اشتغال - و هم موجب رفاه شود؛ اینها مایه رشد تولید کشور، رشد اقتصادی کشور، مایه اقتدار یک کشور است.</p> <p>اصلاح برخی مقررات، رفع پیچ و خم‌های اداری و ارائه صحیح تسهیلات، از جمله راه‌های بهبود فضای کسب‌وکار است.</p> <p>حمایت از بنگاه‌های تولیدی، تأمین نقدینگی، تأمین سرمایه در گردش، برخورد جدی با کسانی که واحدهای تولیدی آماده را راکد گذاشته‌اند، همه اینها کارهای لازمی است و من در جلسه قبل هم - یک جلسه‌ای که با دوستان داشتیم - گفتم، باز هم تأکید می‌کنم: سیستم بانکی باید نقش ایفا کند؛ یعنی سیستم بانکی باید به‌طور کامل وارد میدان بشود.</p> <p>برای بخش خصوصی مشوق درست [بشود]؛ چون الان پول‌های سرگردان وجود دارد، بلاشک پول‌های سرگردان هست.</p> <p>بازنگری در سیاست‌های پولی و فعالیت‌های نظام بانکی کشور، که به این هم من اول سال اشاره کردم و صاحب‌نظران و دلسوزان، در این زمینه حرف‌های مهمی دارند که باید این حرف‌ها شنیده شود و به آنها توجه بشود.</p>
	هماهنگی بین سه قوه و استفاده حداکثری از ظرفیت‌های موجود	هماهنگی میان سه قوه را برای اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بسیار ضروری خواندند و تأکید کردند: باید از ایجاد تشکیلات جدید و موازی‌کاری به شدت پرهیز شود.

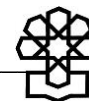
خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>البته با تکرار زبانی هیچ اتفاقی نمی‌افتد، بلکه باید این مسئله در مجلس و دولت به‌طور جدی بررسی شود که برای اقتصاد مقاومتی به مفهوم حقیقی، چه کارهایی انجام گرفته و چه کارهایی باید انجام بگیرد.</p> <p>یک الزامات قانونی و حقوقی و قضایی هم در مجموعه اقتصاد مقاومتی وجود دارد؛ دو قوه دیگر حاضرند همکاری کنند، هم قوه مقننه -مجلس- در این زمینه آماده است برای همکاری؛ [مثلاً] قانونی هست که شما قانون را باید عوض کنید یا اصلاح کنید یا قانون جدیدی را بر این قوانین اضافه کنید؛ احتیاج به این چیزها پیدا می‌کنید؛ یا یک جایی یک حرکت قضایی لازم است؛ همه اینها را دو قوه حاضرند همکاری کنند برای اینکه این اقتصاد مقاومتی انجام بگیرد.</p> <p>البته شرط اصلی تحقق اینها هم همین همدلی و هم‌زبانی و همین انسجامی است که رئیس‌جمهور محترم بیان کردند؛ باید دولت را کمک کرد، باید مسئولین را کمک کرد، [چون] اینها وسط می‌دانند.</p>
	تأمین زیرساخت‌های حقوقی	<p>هیچ جای دیگری هم نمی‌تواند به‌جای مجلس در زمینه تصویب قوانین، در مسائل مربوط به اقتصاد مقاومتی و امثال آن دخالت بکند؛ مجلس است که بایستی قانون را تصویب کند.</p>
	ایجاد و تقویت نگاه جامع و کل‌نگر در مدیریت اقتصاد مقاومتی و برنامه‌ریزی عملیاتی برای آن	<p>اقتصاد مقاومتی قابل تجزیه نیست که ما بگوییم این بخش از آن را عمل می‌کنیم؛ نه، یک کل است، یک مجموعه کامل است که اجزای آن مکمل یکدیگر هستند؛ یک برنامه عملیاتی واحد لازم دارد که به همه اجزای آن برسد.</p> <p>سیاست‌های اقتصاد مقاومتی یک بسته کامل و منسجم است؛ این بسته هم تراوش شده فکر شخصی نیست؛ این عقل جمعی است، یک جماعتی نشست‌اند؛ دوستان اقتصاددان حاضر در این مجلس هم بعضی‌هایشان می‌دانند و مطلعند.</p> <p>خب، این [سیاست‌های اقتصاد مقاومتی] یک بسته منسجم است، باید مجموعاً انجام بگیرد؛ چه‌جوری می‌شود مجموعاً انجام بگیرد؟</p> <p>چه‌جوری می‌شود مجموعاً انجام بگیرد؟ آن‌وقتی که یک به اصطلاح برنامه اجرایی و عملیاتی منسجمی برای آن ارائه بشود؛</p> <p>یعنی ما یک برنامه عملیاتی لازم داریم؛ در این برنامه مشخص بشود سهم دستگاه‌ها، فلان دستگاه این سهم او است از این بندهای سیاست‌ها، بعد زمان گذاشته بشود؛ زمان خیلی مهم است، زمانبندی بشود، معلوم بشود که تا این زمان باید انجام بگیرد والا اگر زمانبندی نشود؛ هیچ ضمانتی وجود ندارد که این در طول دولت شما حتی انجام بگیرد،</p> <p>اولاً بایستی اقدامات عملی لازم درخصوص هر بند مشخص بشود، مجری‌هایش دستگاه‌هایی که متصدی‌اند معلوم بشوند، در هر بخشی زمانبندی لازم انجام بگیرد، امکانات لازم و چگونگی تأمین آن امکانات بایستی روشن بشود، بالاخره این سیاست‌ها یک تحرک عملی است و میدانی است؛ وقتی راهکار فراهم می‌کنید، در واقع یک تحرک میدانی می‌خواهید به‌وجود بیاورید، این الزاماتی دارد. الزاماتش چیست؟ چه‌جوری می‌شود تأمین کرد؟ راه تأمین آن الزامات باید مشخص بشود.</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>آن وقت اگر این کارها شد، آن وقت شما می‌توانید رصد کنید، می‌توانید پیگیری کنید، ببینید شد یا نشد، فلان دستگاه کار خودش را انجام داد یا نداد. کار پیش می‌رود.</p> <p>بخش‌های گوناگونی هستند، افراد اقتصاددان و به اصطلاح اقتصادی عمل کن بیرونی؛ بعضی‌ها هستند که شرکت‌هایی دارند و کارهایی دارند، از ظرفیتهای اینها می‌شود استفاده کرد. و همه اینها در آن برنامه کلی باید بیاید؛ یعنی برنامه کلی، فقط ناظر به بخش‌های دولتی نباید باشد.</p> <p>البته سیاست‌ها ابلاغ شده است، دستگاه‌های دولتی کارهای زیادی کردند. کارهایی انجام گرفته است اما نگاه کنید ببینید کجای این جدول ناقص است. بالاخره اگر یک دارویی را تجویز کنند که علاج قطعی فلان بیماری است و این دارو هم مثلاً فرض کنید که پنج جزء دارد، اگر یک جزء از این پنج جزء نبود، این دارو نیست ولو چهار جزء دیگرش باشد؛ باید همه این اجزا وجود داشته باشد تا انسان بتواند منتظر شفا و نتیجه باشد. نگاه کنید ببینید کدام قسمت این جدول - به قول فرنگی‌مآب‌ها این پازل - خالی است و باید پرش کرد، آن را پیدا کنید. در قانون برنامه، در قانون بودجه ۱۳۹۵ این را کاملاً نگاه کنید.</p>
	گفتمان‌سازی	<p>اما خود این شعار «اقتصاد مقاومتی» اگر در دل و زبان فعالان کشور که از جمله‌ی مهمترین‌اش شما دانشجویها هستید، دنبال بشود و تکرار بشود - که حالا اگر انشاءالله فرصت شد تا قبل از اذان، عرض می‌کنم - آن وقت مهم است.</p> <p>حالا یکی از دوستان اینجا گفتند که خیلی‌ها از اقتصاد مقاومتی که شما می‌گویید، اطلاع ندارند؛ بله، این یکی از ضعف‌های کار ماست. ما اگر می‌خواهیم یک خواسته‌ای تحقق پیدا کند، قدم اول این است که این خواسته را به صورت یک گفتمان پذیرفته‌شده در بیاوریم.</p> <p>ترویج دائمی فرهنگ متناسب با اقتصاد مقاومتی هم لازم است؛ همه، هم صداوسیما، هم مسئولین مطبوعات و رسانه‌ها، هم مسئولین دولتی، مسئولین قوه مقننه، ائمه جمعه سراسر کشور و هر کسی که منبری دارد و می‌تواند با مردم حرف بزند، فرهنگ متناسب با اقتصاد مقاومتی، از جمله صرفه‌جویی را، از جمله مصرف تولیدات داخلی را باید ترویج کند.</p>
	<p>ضرورت توجه ویژه و تلقی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی</p>	<p>همدلی هم باید انجام بگیرد یعنی از بُن دندان به مسئله اقتصاد مقاومتی باید باور آورده شود؛ باور کنیم که کلید حل مشکلات کشور در داخل است؛ ستون فقراتش هم تقویت تولید داخلی است که حالا این کاری که شما کردید</p> <p>این هشدار را ما سال‌هاست مطرح کردیم و گفتیم؛ مسئولین هم هر کدام به فراخور توانایی‌های خودشان تلاش‌های خوبی کردند لکن ما باید با همه توان، با همه ظرفیت موضوع اقتصاد مقاومتی را در داخل دنبال کنیم؛ این می‌شود تقوای اجتماعی ما در زمینه مسئله اقتصادی.</p> <p>بنابراین کسی بیاید مثلاً فرض کنید فقط یک کلمه «اقتصاد مقاومتی» را</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>که ما گفتیم، دائم بیاید تکرار نکند، دنبالش عملی نباشد، بله، از صرف گفتن این حرف، کاری ساخته نیست؛</p>
		<p>به نظر ما اگر بتوانیم این اقتصاد مقاومتی را با یک برنامه عملیاتی -نه فقط در زبان- تحقق ببخشیم و در خارج پیاده بکنیم، کارمان به خوبی پیش خواهد رفت و مردم هم به ما کمک خواهند کرد.</p>
		<p>یک سفارش دیگری که در این زمینه می‌کنم، مربوط به اقتصاد مقاومتی است. خب شما می‌دانید اقتصاد مقاومتی که بحمدالله مطرح شد، سیاست‌هایش اعلام شد، مورد استقبال صاحب‌نظران اقتصادی و سیاسی و غیره قرار گرفت. اسم اقتصاد مقاومتی هم زیاد تکرار می‌شود؛ حالا چقدر اقتصاد مقاومتی در کشور پیشرفت کرده، بحث الان من نیست -من البته خیلی خوشنود نیستم از مقدار پیشرفت این فکر و این بنیان مهم در کشور لکن به هر حال یک حرکتی وجود دارد...</p>
		<p>البته در این زمینه هم حرف زیاد زده‌ایم، دوستان هم مطالبی بیان کرده‌اند، دیگران هم گفته‌اند لکن آنچه در واقع عمل باید اتفاق بیافتد، هنوز اتفاق نیافتاده. بنده این را عرض بکنم؛ تازه گزارش مسئولین دولتی برای برنامه‌های اجرایی اقتصاد مقاومتی دست بنده رسیده؛ تازه چند روز است! یعنی آنچه در واقع باید تحقق پیدا کند در اقتصاد مقاومتی، هنوز ما با آن فاصله داریم.</p>
		<p>در خاتمه همان‌طور که در جلسات متعدد به آن جناب و دیگر مسئولان دولتی یادآور شده و در جلسات عمومی به مردم عزیزمان گوشزد کرده‌ام، رفع تحریم‌ها هر چند از باب رفع ظلم و احقاق حقوق ملت ایران کار لازمی است، لکن گشایش اقتصادی و بهبود معیشت و رفع معضلات کنونی جز با جدی گرفتن و پیگیری همه‌جانبه اقتصاد مقاومتی میسر نخواهد شد. امید است که مراقبت شود که این مقصود با جدیت تمام دنبال شود و به‌خصوص به تقویت تولید ملی توجه ویژه صورت گیرد...</p>
		<p>ما از برادرانمان در دولت خواهش کردیم که یک برنامه جامع عملیاتی و کاربردی برای تحقق سیاست‌های مقاومت اقتصادی تهیه کنند؛ این را ما، هم در جلسه با هیئت دولت گفتیم، هم به آقای رئیس‌جمهور محترم گفتیم و انتظار داریم که انشاءالله این تهیه بشود.</p>
		<p>این مسئله اقتصاد مقاومتی را در قانون برنامه ششم کاملاً ببینید؛ در قانون بودجه سال ۱۳۹۵ این را به‌طور کامل ببینید.</p>
		<p>برنامه ششم را هر چه زودتر بایستی انشاءالله فراهم بکنید و همین‌طور که عرض کردیم، به‌طور کامل منطبق بر اقتصاد مقاومتی، و زودتر به مجلس بدهید.</p>
		<p>همه برنامه‌های اقتصادی دولت بایستی در این مجموعه اقتصاد مقاومتی و در این سیاست‌ها بگنجد؛ حتی برنامه ششم و برنامه و بودجه‌های سالیانه، همه باید براساس این اقتصاد مقاومتی شکل بگیرد؛ یعنی هیچ‌کدام از اینها در هیچ بخشی، غیرمنطبق با این سیاست‌ها نباشد؛ نه اینکه فقط مخالفت نداشته باشد بلکه کاملاً منطبق با این سیاست‌ها باشد.</p>

خرده‌مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>یک ستاد قوی و هوشمند و نافذالکلمه تشکیل بشود. من البته اطلاع دارم که آقای رئیس‌جمهور شورایی را تشکیل داده‌اند، خود ایشان هم شرکت می‌کنند، بسیار هم کار خوبی است؛ اما این آن ستاد فرماندهی نیست. خب آقای رئیس‌جمهور کارهای فراوان دیگری هم دارند که باید به آنها هم برسند، نمی‌شود که همه وقت و همه همت، صرف این کار بشود. یک ستادی لازم است -مثل ستادهای فرماندهی که ما در دوره جنگ داشتیم و در بعضی از کارهای دیگر هم یک ستادهای فرماندهی ایجاد شده که خود شما آقای دکتر روحانی در این مسائل تجربه دارید- یک ستاد فرماندهی لازم دارد که به‌طور دائم رصد کند، نگاه کند، ببیند کدام دستگاه توانسته و پیش رفته، کجا مشکل وجود دارد. چون حرف زدن آسان است، برنامه‌ریزی هم خیلی مشکل نیست، [اولی] عمل کردن با اینها فرق دارد؛ خب آدم بخواهد در میدان وارد بشود و پیش برود، گاهی اوقات یک موانعی پیش می‌آید که قبلاً پیش‌بینی نشده، بعضی پیش‌بینی هم شده لکن موانعی است که پیش می‌آید؛ بایستی آن ستاد بتواند به‌صورت ضربتی آن موانع را برطرف کند، راه را باز کند و پیش برود؛ و نافذالکلمه [باشد]، یعنی باید گوش کنند؛ این جور نباشد که حالا مثل امروز که آقای جهانگیری مکرر می‌گفتند پنج دقیقه [صحبت کنید]، آقایان پنج دقیقه را مثلاً به هفت دقیقه و ده دقیقه افزایش [می‌دادند]؛ هرچه آن ستاد گفت، واقعاً همه آن حرف را بپذیرند.</p> <p>حالا من اینجا بگویم که آقای نعمت‌زاده اگر می‌خواهند دنبال بکنند، تعداد کارخانه‌هایی را که الان کار نمی‌کنند -یعنی کارخانه‌ای است که همه چیزش آماده است و الان کار نمی‌کند- برای ما آمدند گزارش دادند؛ عدد و رقمی دقیق را؛ تعداد کارخانه‌هایی را که زیر پنجاه درصد دارند کار می‌کنند مشخص کردند؛ تعداد کارخانه‌هایی را که زیر هفتاد درصد دارند کار می‌کنند مشخص کردند. خب، حالا هفتاد درصد یک چیزی اما زیر پنجاه درصد! بعضی از اینها مشکل نقدینگی دارند؛ یعنی سرمایه در گردششان مشکل دارد -که این کار کار بانک‌هاست، بایست بانک‌ها جواب بدهند در این زمینه؛ که اگر در اقتصاد مقاومتی، همان کارگاه اساسی و ستاد فرماندهی راه بیافتد، به همه اینها می‌تواند برسد- اما مسئله بعضی از اینها مسئله نبود نقدینگی نیست، تسهیلات را هم طرف گرفته، کارخانه الان حاضر و آماده است، هیچ مشکلی ندارد، ماشین‌های هم آن‌طور که حالا گفته‌اند بعضی از اینها این جوری است که ماشین‌ها هم ماشین‌های نو است، لکن کار نمی‌کند. چرا؟ برای اینکه تسهیلات را رفته جای دیگری خرج کرده؛ خب این تعقیب قضایی دارد، اینها را باید دنبال بکنید، اینها را باید بخواهید. اینکه می‌گوییم «ستاد فرماندهی»، برای خاطر این است. این‌طور چیزها، این‌طور نکات دنبال خواهد شد.</p>
	استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات	استفاده حداکثری از زمان و منابع و امکانات. از زمان باید حداکثر استفاده بشود. طرح‌هایی که سال‌های متمادی طول می‌کشید، امروز خوشبختانه

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		با فاصله کمتری انسان می‌بیند که فلان کارخانه در ظرف دو سال، در ظرف هجده ماه به بهره‌برداری رسید. باید این را در کشور تقویت کرد.
	پایش و ارزشیابی مداوم	باید روند اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، به صورت یک حرکت مستمر و متوقف نشدنی، تا رسیدن به نتیجه، ادامه یابد و هر یک از قوا نیز بر روند کار خود نظارت دقیق داشته باشند.
		عرض کردیم که یک ستاد عملیاتی فعالی هم در دولت انشاءالله تشکیل بشود که دنبال کنند، تکلیف هر دستگاهی را معین کنند که کدام بخش از کار، به عهده کدام یک از دستگاه‌های اقتصادی و غیرخدماتی است؛ و زمانبندی کنند، معین کنند که در چه مدت و در چه زمانی این وظیفه را آن دستگاه انجام خواهد داد و پیگیری کنند تا اینکه انشاءالله این کار انجام بگیرد و این تحرک عظیم و همه‌جانبه ملی تحقق پیدا کند.
		پیشرفت کار را به مردم گزارش بدهید؛ ببینید واقعاً چه اتفاقی می‌افتد! شما ۶ ماه مثلاً فرض کنید به همین شکلی که ما گفتیم، [یعنی] این برنامه وقتی تدوین شد، این ستاد تشکیل بشود و ۶ ماه فعالیت کند؛ کار به صورت چشمگیری پیش خواهد رفت؛ بعد ببینید همان را به مردم بگویید؛ بگویید این کارها را کردیم، آن کارها را کردیم؛ مردم در زندگی [خود] احساس می‌کنند؛ آن امید و خوش‌بینی به آینده که شما می‌خواهید در مردم باقی بماند، به طور کامل تأمین خواهد شد؛ یعنی به مردم گزارش داده بشود. و [البته] تعیین شاخص‌هایی هم برای ارزیابی باید باشد.

جدول ۴. شاخص‌ها و معیارهای اقتصاد مقاومتی

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
ضرورت تدوین شاخص‌های جامع اقتصاد مقاومتی براساس چارچوب منطقی و سلسله‌مراتبی	شاخص‌های کوتاه و میان‌مدت و ناظر بر عملکرد	تورم در حد مطلوب باشد، اشتغال در حد مطلوب باشد.
		شاخص‌های کلان، از قبیل رشد اقتصادی، از قبیل تولید ملی، از قبیل اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی و از همه این شاخص‌ها مهم‌تر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است.
		مردم می‌دانند که مصرف هر کالای خارجی یعنی بیکاری یک کارگر ایرانی، اما کارآفرینان هم بدانند که رغبت مردم به مصرف کالاهای داخلی با شعار تحقق نمی‌یابد، بلکه نیازمند افزایش کیفیت این کالاهاست.
		رونق کسب‌وکار، از مسائل عمده اقتصادی است و تحقق آن، نیازمند اهتمام بیشتر دولت است.
		باید مراقبت بکنید که فاصله طبقاتی پیش نیاید؛ فقرا پامال نشوند؛ اینها جزء مسائل اساسی در برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی ماست که بعد به اقتصاد مقاومتی اشاره خواهیم کرد؛ همین مسئله عدالت و تأمین حداقل‌ها در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی دیده شده.
		ما رونق اقتصادی کشور را بدون تأمین عدالت اجتماعی به هیچ‌وجه قبول نداریم و معتقد به آن نیستیم. کشورهایی هستند که شاخص‌هایشان

خرده مقوله‌ها	مفهوم‌ها	جمله‌های نمونه
		<p>خیلی خوب است، مطلوب است، رشد اقتصادی‌شان خیلی بالاست؛ لکن تبعیض، اختلاف طبقاتی، نبود عدالت در آن کشورها محسوس است؛ ما این را به هیچ‌وجه منطبق با خواست اسلام و اهداف جمهوری اسلامی نمی‌دانیم.</p> <p>این اقتصاد، عدالت‌محور است؛ یعنی تنها به شاخص‌های اقتصاد سرمایه‌داری - [مثل] رشد ملی، تولید ناخالص ملی - اکتفا نمی‌کند؛ بحث اینها نیست که بگوییم رشد ملی اینقدر زیاد شد، یا تولید ناخالص ملی اینقدر زیاد شد؛ که در شاخص‌های جهانی و در اقتصاد سرمایه‌داری مشاهده می‌کنید. در حالی که تولید ناخالص ملی یک کشوری خیلی هم بالا می‌رود، اما کسانی هم در آن کشور از گرسنگی می‌میرند! این را ما قبول نداریم. بنابراین شاخص عدالت - عدالت اقتصادی و عدالت اجتماعی در جامعه - یکی از شاخص‌های مهم در اقتصاد مقاومتی است، اما معنای آن این نیست که به شاخص‌های علمی موجود دنیا هم بی‌اعتنایی بشود؛ نخیر، به آن شاخص‌ها هم توجه می‌شود، اما بر محور «عدالت» هم کار می‌شود. عدالت در این بیان و در این برنامه به معنای تقسیم فقر نیست، بلکه به معنای تولید ثروت و ثروت ملی را افزایش دادن است.</p> <p>باید طبقات محروم از پیشرفت اقتصادی کشور به معنای واقعی کلمه بهره‌مند بشوند.</p> <p>ما معتقدیم که اگر این سیاست‌ها اعمال بشود، وضع مردم بهتر خواهد شد، طبقات ضعیف گشایش پیدا خواهند کرد.</p>
	اهداف و آثار اجرای سیاست‌های اقتصادی مقاومتی	<p>عملاً اقتصاد کشور را به حالت انعطاف‌پذیری می‌رساند.</p> <p>یکی از ویژگی‌های سیاست‌های اقتصادی مقاومتی، مسئله ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخص‌های کلان است.</p> <p>شاخص‌های کلان، از قبیل رشد اقتصادی، از قبیل تولید ملی، از قبیل اشتغال، کاهش تورم، افزایش بهره‌وری، رفاه عمومی و از همه این شاخص‌ها مهم‌تر، شاخص کلیدی و مهم عدالت اجتماعی است.</p> <p>در کشوری که تورم در حد مطلوب باشد، اشتغال در حد مطلوب باشد، آنجا عموم مردم در راحتی و آسایش و رفاه زندگی خواهند کرد.</p> <p>با رشد تولید، یک کشور در دنیا اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی پیدا می‌کند. این کار بایستی به انجام برسد.</p>

منابع و مأخذ

۱. بیانات مقام معظم رهبری در زمینه اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی ۱۳۸۹/۶/۱۶ الی ۱۳۹۴/۹/۳۰.
2. Van Cauwenbergh, N., Biala, K., Biolders, C., Brouckaert, V., Francois, L., Ciudad, V.G., Hermy, M., Mathijs, E., Muys, B., Reijnders, J., Sauvenier, X., Valckx, J., Vanclooster, M., Van der Veken, B., Wauters, E., Peeters, A., 2007. SAFE – a hierarchical framework for assessing the sustainability of agricultural systems. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 120 (2–4), 229–242.
3. Wright, Oliver . 2014. Britain's food self-sufficiency at risk from reliance on overseas imports of fruit and vegetables that could be produced at home. Available at: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/britains-food-self-sufficiency-at-risk-from-reliance-on-overseas-imports-of-fruit-and-vegetables-9574238.html>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۱۵۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل مبانی و الزامات اقتصاد مقاومتی؛ دستاوردهایی برای سیاستگذاری توسعه کشاورزی و روستایی

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه توسعه روستایی)

تهیه و تدوین کنندگان: حجت ورمزیاری، محسن صمدی

ناظران علمی: محمدحسن معادی‌رودسری، محسن صمدی

منتقاضی: کمیسیون اقتصادی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. اقتصاد

۲. نهادسازی جهادی

۳. پیشرفت و عدالت

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۹/۶

